

Ministerie van Klimaat en
Groene Groei

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Eerste Kamer
der Staten-Generaal
Kazernestraat 52
2514 CS DEN HAAG

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**

Programmadirectie Kernenergie

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)

F 070 378 6100 (algemeen)

www.rijksoverheid.nl/ez

Datum 17 oktober 2025

Betreft Oprichting Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V.

Ons kenmerk

DGKE-PK / 101462024

Geachte Voorzitter,

Bijlage(n)

7

In deze brief informeert het kabinet de Staten-Generaal over de voorgenomen oprichting van de beleidsdeelneming Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V. (NEO NL) onder het ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG) en de daarbij horende kapitaalstorting. Hiermee wordt invulling gegeven aan de vereiste informatievoorziening in het kader van de voorhangprocedure conform artikel 4.7, eerste lid, van de Comptabiliteitswet 2016 (CW). De Tweede Kamer is meerdere keren geïnformeerd over deze voorgenomen oprichting. In deze brief worden deze voorgenomen oprichting en de overwegingen daarbij in samenhang toegelicht. De volgende bijlagen bij deze brief bevatten gedetailleerde informatie over de voorgenomen oprichting en de daarbij behorende kapitaalstorting: het advies van de Algemene Rekenkamer, de conceptstatuten, het governanceplan, de conceptkapitaalstortingsovereenkomst, een conceptsubsidieaanvraag, een conceptsubsidiebeschikking en een daarbij behorende leningsovereenkomst.

Voornemen tot oprichting

Op 28 maart 2024¹ is de Tweede Kamer geïnformeerd over de opties voor de oprichting van een deelneming voor de voorbereiding, bouw, exploitatie en ontmanteling van kerncentrales. Hiermee werd feitelijk uitvoering gegeven aan de voorgestelde motie van het lid Erkens². Ook in de brief van 22 november 2024³ is kort over de oprichting van een dergelijke deelneming gereflecteerd. Tijdens de behandeling van de begroting Klimaat en Groene Groei op 6 november 2024 is toegezegd de Tweede Kamer in het eerste kwartaal van 2025 te informeren over de voortgang om tot een deelneming te komen en welke structuur de voorkeursoptie heeft. In de brief van 5 februari 2025⁴ heeft het kabinet met de Tweede Kamer het voornemen gedeeld om de deelneming voor kernenergie op te richten. Dit voornemen is daarop besproken in het Commissiedebat van de Tweede Kamer over kernenergie op 12 februari 2025. Vervolgens is in de brief aan de Tweede Kamer van 16 mei 2025 over het voornemen geïnformeerd om de projectorganisatie voor nieuwbouw in de vorm van een beleidsdeelneming vorm te

¹ Kamerstukken II 2023/24, 32645 nr. 420

² Kamerstukken II 2023/24, 32813 nr. 1327

³ Kamerstukken II 2024/25, 32645 nr. 132

⁴ Kamerstukken II 2024/25 32645 nr. 137

geven. De verwachting daarbij was dat deze deelneming binnen een jaar opgericht wordt. Met de oprichting van deze deelneming zet het demissionaire kabinet de besproken voorbereiding op de bouw en ingebruikname van de kerncentrales voort.

Bouw van kerncentrales

Het kabinet zet in op het vergroten van het aandeel van kernenergie in de energiemix zodat de uitstoot van fossiele CO₂ in de elektriciteitsproductie gereduceerd kan worden. Voorts helpt kernenergie het elektriciteitssysteem te diversifiëren waardoor internationale onafhankelijkheid en autonomie toenemen, en het systeem robuuster wordt voor onder andere fluctuaties in de productie uit wind- en zonne-energie. Het kabinet zet daarom onder andere in op het bouwen van nieuwe kerncentrales.

De bouw van kerncentrales is een gecompliceerde en langdurige opgave. Op basis van internationale ervaring en de richtlijnen van het Internationaal Atoomenergieagentschap (IAEA) is er in deze opgave een centrale rol voorzien voor de rechtspersoon die de opdracht tot de bouw geeft, eigenaar van de centrale is en de exploitatie op zich neemt. Het IAEA noemt deze partij de *owner/operator*.

Een deelneming als projectontwikkelaar en exploitant

In een geliberaliseerde en goeddeels geprivatiseerde energiemarkt zouden private marktpartijen deze rol op zich kunnen nemen. Uit verschillende (internationale) marktconsultaties blijkt echter dat private partijen slechts bereid lijken te participeren indien vrijwel alle risico's in de fase van ontwikkeling en bouw van een kerncentrale worden opgevangen door de staat. Dit heeft mede te maken met het aantal onzekerheden in deze fase en de langdurige doorlooptijden van dit project. Hierdoor ligt het voor de hand dat een organisatie die in handen is van de overheid deze centrale rol op zich neemt. Hiernaast biedt deze betrokkenheid aan andere belanghebbenden het vertrouwen dat de keuze voor kernenergie een robuuste beleidskeuze is.

Het meest geëigende type organisatie voor de toekomstige rol van *owner/operator* is een deelneming met de staat als (enig) aandeelhouder in de vorm van een privaatrechtelijke rechtspersoon, te weten een besloten vennootschap. Dit vanwege het bedrijfsmatige karakter van de opgave. Een staatsdeelneming van de minister van Financiën is niet mogelijk omdat op basis van geldende wet- en regelgeving enerzijds elektriciteitstransport en anderzijds elektriciteitsproductie en -handel niet in één hand mogen zijn. Om die reden wordt niet voor een staatsdeelneming, die onder het ministerie van Financiën ressorteert, maar voor een beleidsdeelneming gekozen, die ressorteert onder het ministerie van KGG.

Deze overwegingen hebben geleid tot het voornemen om een beleidsdeelneming in de vorm van een besloten vennootschap voor kernenergie op te richten. In de brief van 5 februari 2025⁵ heeft het kabinet met de Tweede Kamer dit voornemen

⁵ Kamerstukken II 2024/25 32645 nr. 137

gedeeld. Hierin is deze afweging uitgewerkt, mede aan de hand van het hiervoor geldende afwegingskader uit de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022. Deze afweging is verder uitgewerkt in het bijgaande Governanceplan.

Doelstelling deelneming

De beleidsdeelneming NEO NL krijgt als statutaire doelomschrijving o.a. het (doen) bouwen en (doen) exploiteren van kerncentrales en kernreactoren in Nederland, alsmede de voorbereiding daarvan, onder meer ten bate van het publieke belang van de energievoorziening in Nederland. In bijgevoegde concept statuten is de doelomschrijving opgenomen.

Structuur deelneming

De aan de staat als (enig) aandeelhouder toekomende rechten (en plichten) zijn neergelegd in bijgevoegde conceptstatuten en voorts in vigerende wet- en regelgeving zoals die op Nederlandse besloten vennootschappen van toepassing is. De governancestructuur is ingericht op basis van de werkwijze die binnen het ministerie van KGG wordt gehanteerd ten aanzien van beleidsdeelnemingen. Deze werkwijze zoekt nauw aansluiting bij de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 en wordt waar nodig toegespitst op de eisen die dit specifieke project stelt. Nadere afspraken over verantwoording, beheer en controle van de bouw van de nieuwe kerncentrales worden daarnaast in onder andere financieringsovereenkomsten tussen de staat en de deelneming vastgelegd.

Het kabinetsbeleid is gericht op het vergroten van het aandeel van kernenergie in de energiemix. Het voornemen tot de bouw van nieuwe kerncentrales, gecombineerd met de beoogde bedrijfsduurverlenging van de bestaande kerncentrale in Borssele, leidt tot meerdere projecten die weliswaar bedrijfsmatig gescheiden zijn maar ook onderlinge relaties kunnen hebben. Om wendbaar te zijn voorziet het kabinet op termijn een houdstermaatschappij waarin kerncentrales en nieuwbouwprojecten in afzonderlijke werkmaatschappijen kunnen worden ondergebracht. Een dergelijke werkmaatschappij wordt (op termijn) voorzien voor de twee kerncentrales waarvan de nieuwbouw inmiddels wordt voorbereid.

In het bijgevoegde Governanceplan wordt op basis van de huidige beschikbare informatie de opzet voor deze op termijn beoogde *checks and balances* verder toegelicht. Het Governanceplan zal aan de hand van voortschrijdend inzicht actueel gehouden worden en worden geïmplementeerd.

Na het moment van oprichting van de deelneming worden de activiteiten die nu worden uitgevoerd door de projectorganisatie binnen het ministerie van KGG voortgezet in de deelneming. De voorbereidingen hiertoe zijn in volle gang. Zo zijn voor de inrichting van een in de basis volwaardige onderneming onder andere een kantoorpand, arbeidsvoorwaarden, ICT-systemen, werkprocessen en een bankrekening nodig. Dit dient voorafgaand aan de oprichtingsdatum van de deelneming te zijn geregeld. Hierbij staat voor mij de continuïteit van de primaire werkzaamheden van de beleidsdeelneming voorop. Om dit te kunnen borgen, heeft het kabinet oog voor een gecontroleerde landing van de onderneming. Zo nodig en waar mogelijk, biedt het kabinet daarvoor de continuering van bepaalde

dienstverlening van het ministerie van KGG aan gedurende een overdrachtsperiode na oprichting.

Bestuur

Voor de startfase van NEO NL is het kabinet voornemens om eerst twee (statutair) bestuurders te benoemen, een Chief Executive Officer (CEO) en een Chief Financial Officer (CFO), die leiding zullen geven aan de onderneming in collegiaal bestuur. De werving met behulp van een executive searchbureau is intussen gestart. In lijn met de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 is ook de instelling van een Raad van Commissarissen op korte termijn na oprichting voorzien, evenals op termijn een uitbreiding naar een driekoppig bestuur wanneer de organisatie verder groeit. Op deze manier wordt de onderneming van een solide bestuurlijke basis voorzien, die kan meegroeien op een wijze die aansluit bij een nucleair traject van deze omvang.

Financiering van de deelneming

Bij oprichting van de beleidsdeelneming NEO NL zal de staat, vertegenwoordigd door de minister van KGG als enig aandeelhouder, eigen vermogen in de vorm van aandelenkapitaal inbrengen. Het voornemen is dat dit initieel € 45 miljoen zal bedragen. Dit komt ten laste van de begroting van het ministerie van KGG voor 2026 uit eerder verstrekte middelen uit het Klimaatfonds. Deze initiële vorm van financiering is bestemd voor de voorbereidende werkzaamheden van de beleidsdeelneming in de jaren 2026 en 2027. De conceptfinancieringsdocumenten zijn in verband met staatssteunaspecten ter voorafgaande goedkeuring aan de Europese Commissie (EC) voorgelegd. Het kabinet heeft de EC gevraagd om € 222 mln. aan staatssteun te mogen verlenen voor deze periode. Het gaat hierbij om de maximale steun die de staat op dit moment aan NEO NL mag verstrekken, dit wil niet per se zeggen dat deze ruimte ook ten volle zal worden benut. Dit bedrag is mede gebaseerd op de door NEO NL (als projectorganisatie) opgestelde subsidieaanvraag als onderdeel van een breder proces rondom de verzelfstandiging. De goedkeuring van de EC wordt voor het einde van 2025 verwacht. Het kabinet zal de definitieve financiering van NEO NL verder vormgeven en via de reguliere begrotingsprocessen aan beide Kamers voorleggen.

Het perspectief voor de financiering na deze periode is dat een zogenoemd Government Support Package (GSP) de bouw en exploitatie van de nieuwe kerncentrales financieel mogelijk maakt. Het kabinet werkt dit pakket momenteel uit. De Tweede Kamer wordt hierover per separate brief gelijktijdig met deze brief geïnformeerd.

Advies Algemene Rekenkamer

Conform artikel 4.7, vierde lid, van de CW heeft overleg plaatsgehad met de Algemene Rekenkamer (AR). Naar aanleiding hiervan heeft de AR in bijgaande brief haar visie gedeeld.

De AR geeft in overweging om de motivatie om NEO NL op de korte termijn op te richten explicieter in het voorstel op te nemen inclusief de noodzaak om de deelneming aansluitend op de voorhang op te willen richten.

Deze noodzaak komt voort uit de volgende overwegingen. De vennootschap zal een voldoende deskundige partij moeten zijn bij het aangaan van het contract met de technologieleverancier en ook al bij de daaraan voorafgaande onderhandelingen. Het is dan ook nodig dat de vennootschap zelf deze deskundigheid opbouwt, lang voor het contract voor de bouw wordt aangegaan en de bouw start. Een tijdige verzelfstandiging van organisatie maakt dit mogelijk. De richtlijnen van het Internationaal Atoomenergieagentschap (IAEA) schrijven voor dat de uiteindelijke exploitant ('operator') van een kerncentrale al in de ontwerp- en bouwfase betrokken is. Ook voor de vergunningverlening is het nodig dat dezelfde zelfstandige organisatie die de vergunningen zal aanvragen tijdig met de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming in gesprek kan treden.

Hiernaast plaatst de AR een aantal opmerkingen bij de parlementaire betrokkenheid, de financiering, het publiek belang en het beheer van de deelneming. Op deze opmerkingen wordt ingegaan in toelichting bij deze brief.

In verband met de voorgenomen oprichting van de beleidsdeelneming Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V. en de kapitaalstorting informeert het kabinet uw Kamers, voorafgaand aan de feitelijke effectuering van de oprichting en kapitaalstorting, op grond van de voorhangprocedure conform artikel 4.7, eerste lid, van de CW. Na het afronden van de voorhangprocedure bij beide Kamers en goedkeuring van de Europese Commissie voor de voorgenomen financiering, wordt de beleidsdeelneming opgericht en de kapitaalstorting geëffectueerd.

Sophie Hermans
Minister van Klimaat en Groene Groei

Toelichting. Reacties op de opmerkingen van de AR.

Parlementaire betrokkenheid

Opmerking

De AR geeft de overweging mee om zo snel mogelijk met het parlement in gesprek te gaan over een uitgewerkt besluitvormingsproces, waarbij duidelijk is wat de rol van het parlement is bij de besluiten voor overgang naar verschillende fases en er in de gehele planning rekening wordt gehouden met het parlementaire proces.

Reactie

Conform de huidige manier van het betrekken van de Kamers is het kabinet voornemens om via voortgangsbrieven over kernenergie het parlement op de hoogte te houden over besluiten en overgang naar een volgende fase. Ook door middel van het budgetrecht van de Kamers is het parlement betrokken. Bij publicatie van het Jaarverslag Deelnemingen zal ook NEO NL hierin worden opgenomen.

Financiering

Opmerking

De AR beveelt aan om bij het bekendmaken van het voornemen aan het parlement de keuze van de financieringsinstrumenten en de omvang ervan in relatie tot de verwachte kosten in de eerste twee jaar nader toe te lichten.

Reactie

Bij oprichting wordt de vennootschap gefinancierd met een kapitaalstorting op de aandelen. Hiernaast is het voornemen om een subsidie in de vorm van een converteerbare lening te verstrekken. De subsidie in de vorm van een lening biedt, naast een terugbetalingsverplichting, de mogelijkheid om middelen terug te vorderen als de activiteiten niet uitgevoerd worden (doelmatigheid). Tegelijkertijd behoudt de staat met de conversiemogelijkheid de optie om de lening om te zetten in kapitaal in plaats van terugbetaling van de lening te vorderen. De te subsidiëren activiteiten staan in het bijgevoegde concept van de subsidieaanvraag van NEO NL die is opgesteld door de projectorganisatie NEO NL. Via de reguliere begrotingsprocessen (Voorjaarsnota 2026) worden de benodigde middelen voor deze activiteiten in de eerste twee jaar aan beide Kamers voorgelegd.

Opmerking

De AR acht het van belang dat het parlement op het moment van de voorhang inzicht krijgt in de verwachte kosten van de gehele voorbereidende fase en in de inzichten in de algehele haalbaarheid en scenario's van de business case, omdat de gehele voorbereidende fase financiering behoeft.

Reactie

Kernenergieprojecten kenmerken zich in de eerste fasen door onzekerheid. Dit komt door de grote omvang en complexiteit van deze projecten en doordat kernenergieprojecten niet eenvoudig te vergelijken zijn met eerdere projecten. Dit

is ook het geval bij de voorbereidende activiteiten. Daarom is gekozen om de komende twee jaar deze voorbereidende activiteiten waarin geen onomkeerbare stappen worden gezet, afzonderlijk te financieren. In deze twee jaren jaar wordt het GSP opgesteld en de verdere financiering van het gehele project uitgewerkt. Op dat moment wordt een beter beeld verwacht van de verdere voorbereidende activiteiten en van de business case.

Opmerking

De AR adviseert, zolang er nog geen besluitvorming is geweest over de vervolfinanciering, terughoudendheid bij het aangaan van meerjarige verplichtingen door NEO NL.

Reactie

NEO NL kan vanaf moment van oprichting langjarige contracten aangaan. Tegelijkertijd moet NEO NL daarvoor voldoende budget hebben om deze verplichtingen aan te kunnen gaan. De inzet is om aan NEO NL financiering te verstrekken voor het aangaan van verplichtingen voor het verrichten van nader gespecificeerde voorbereidende activiteiten. Mogelijk kunnen deze verplichtingen langer in tijd doorlopen, maar de mogelijke omvang (de som van alle verplichtingen tezamen) wordt begrensd door het gestorte kapitaal en de beschikbaar gestelde subsidie in de vorm van een lening, beide met bijhorende voorwaarden. Op grond van de statuten is de goedkeuring van de Algemene Vergadering (de aandeelhouder) vereist voor onder andere het aangaan van aanzienlijke verplichtingen.

Publiek belang

Opmerking

De AR adviseert (i) het publieke belang ook explicieter in de statuten op te nemen, bijvoorbeeld op het gebied van duurzaamheid en veiligheid en (ii) daarnaast ook de toekomstige ontmanteling van de kerncentrales in de statutaire doelstellingen op te nemen.

Reactie

(i) De beleidsdeelneming NEO NL is een beleidsinstrument om bij te dragen aan het publieke belang van de energievoorziening in Nederland door onder meer het doen exploiteren van een of meer kerncentrales. Dat publieke belang is expliciet en met zoveel woorden in de statuten opgenomen. De identificatie en borging van dit publieke belang is de verantwoordelijkheid van het kabinet dat hierover verantwoording aflegt aan de Kamers. Het publieke belang dat met de op te richten vennootschap verbonden is, wordt ook en niet op de laatste plaats geborgd door de op de vennootschap en de met haar verbonden onderneming toepasselijke wet- en regelgeving. Het exploiteren van een kerncentrale is, naast de wet- en regelgeving op het gebied van energie- of elektriciteitsproductie, onderworpen aan regelgeving op het gebied van veiligheid, milieu en duurzaamheid. Binnen de Nederlandse rechtsorde geldt het uitgangspunt, dat een privaatrechtelijke bevoegdheid niet mag worden uitgeoefend in strijd met geschreven of ongeschreven regels van het publiekrecht. De borging van het publieke belang van de vennootschap is ingebed in de bredere politiek-bestuurlijke

raamwerken waarin het door de Kamers gecontroleerde deelnemingenbeleid van de minister wordt vormgegeven en waarbij onder meer de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 een uitgangspunt vormt.

(ii) De ontmanteling van kerncentrales is vastgelegd in publiekrechtelijke wet- en regelgeving waar ook de deelneming aan is onderworpen. Een vergunning voor het bouwen en exploiteren van een kerncentrale zal enkel worden afgegeven indien de ontmanteling daarvan aan deze voorschriften beantwoordt. Het is daarmee niet nodig om deze ontmanteling ook expliciet in de statuten op te nemen.

Beheer deelneming

Opmerking

De AR geeft in overweging om het parlement expliciet te betrekken bij de keuze welke minister de rol van aandeelhouder vervult en om deze keuze en de risico's daarvan nader toe lichten. Dit vanwege de grote risico's en (financiële) onzekerheden die gepaard gaan met de bouw van kerncentrales.

Reactie

Het kabinet kiest ervoor om het aandeelhouderschap bij de minister van Klimaat en Groene Groei te beleggen. Eerder in deze brief is toegelicht waarom het aandeelhouderschap niet bij het ministerie van Financiën belegd kan worden. In bovengenoemde Kamerbrief van 5 februari 2025 heeft het kabinet de Tweede Kamer geïnformeerd over de onderliggende overwegingen die tot deze keuze leiden en de alternatieven die het kabinet heeft onderzocht. Deze alternatieven betroffen het onderbrengen van de nieuwbouw van kerncentrales bij bestaande deelnemingen op energiegebied of op het gebied van nucleaire technologie. Deze vallen af omdat er op bestuursniveau van de deelneming genoeg focus op de kernenergieprojecten moet zijn of omdat de verantwoordelijkheid voor de kernenergieprojecten moet passen bij de portefeuillevreiding van de ministers. Deze alternatieven staan verder toegelicht in een bijlage bij de genoemde Kamerbrief van 5 februari 2025. Bij andere energie producerende deelnemingen is het opdrachtgeverschap en aandeelhouderschap ook bij de minister van Klimaat en Groene Groei belegd. Door eenzelfde verdeling voor NEO NL te hanteren is er consistentie in de wijze waarop de staat zijn energiedeelnemingen beheert en aanstuurt.

Opmerking

Er is geen bepaling opgenomen dat de algemene vergadering algemene of concrete aanwijzingen kan geven aan het bestuur. De AR beveelt aan om toe te lichten aan het parlement welke afwegingen zijn gemaakt om mogelijke bevoegdheden voor de aandeelhouder niet op te nemen in de statuten.

Reactie

De statuten sluiten op het punt van het instructierecht aan bij het beleid dat de minister van Financiën voor de staatsdeelnemingen hanteert, te weten dat voor de aandeelhouder geen expliciet instructierecht in de statuten wordt opgenomen. De AR geeft daarbij in zijn brief eveneens aan dat de minister in diens

aandeelhoudersrol over verschillende andere instrumenten beschikt om zicht en sturing te houden op de door het bestuur geleide activiteiten van de deelneming. Daarmee beschikt de minister over voldoende instrumenten om de publieke belangen te borgen.

Opmerking

De AR geeft in overweging om bij de oprichting van NEO NL maatregelen te nemen om de scheiding van rollen en verantwoordelijkheden te borgen. Bijvoorbeeld door duidelijk vast te leggen welke beheersmatige belangen door de minister als aandeelhouder worden behartigd en welke belangen als beleidsverantwoordelijke minister.

Reactie

Het kabinet deelt de overweging van de AR om maatregelen te nemen om de scheiding van rollen en verantwoordelijkheden te borgen. Bij de energiedeelnemingen is binnen KGG ervaring opgedaan met de verschillende rollen als eigenaar en beleidsverantwoordelijke. Deze scheiding van rollen heeft plaats op het hoogst ambtelijke niveau binnen het ministerie. Het ministerie geeft invulling aan zowel de rolscheiding als aan de samenwerking tussen de aandeelhouder en het beleidsverantwoordelijke Directoraat-generaal in overeenstemming met paragraaf 3.2.1 van de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022. Ook het Governanceplan behandelt deze rolscheiding bij de belangenbehartiging.

Opmerking

De AR vraagt aandacht voor het borgen van relevante kennis en ervaring binnen het ministerie bij zowel de afdeling die belast is met het aandeelhouderschap als het beleid, specifiek op beslismomenten in de ontwikkeling van de kerncentrales.

Reactie

De Directie Toezicht Economische Veiligheid en Eigenaars- en Aandeelhoudersadvisering (TEVEA) heeft relevante kennis en ervaring ter invulling van de aandeelhoudersrol en breidt deze verder uit. De formatie van deze afdeling is hiertoe uitgebreid. Het Directoraat-generaal Klimaat en Energie is het beleidsverantwoordelijke organisatieonderdeel. Dit beschikt over een directie Kernenergie waar sinds ruim drie jaar relevante kennis wordt opgebouwd. Naast eigen deskundigheid komt specialistische kennis onder andere beschikbaar via een langetermijncontract met een ingenieursbureau. Dit bureau werkt vooralsnog voor zowel het ministerie als voor het organisatieonderdeel dat na oprichting verder gaat als NEO NL. Het voornemen is dat op termijn een ander ingenieursbureau langdurig door het ministerie gecontracteerd wordt om de ontwikkeling van de kerncentrales vanuit de beleidsrol en als aandeelhouder te kunnen beoordelen en bijsturen. Niettegenstaande de verschillende rollen als aandeelhouder en beleidsdirectie wordt samengewerkt om versnippering te voorkomen.

**Algemene
Rekenkamer**

Minister van Klimaat en Groene Groei
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC DEN HAAG

Postbus 20015
2500 EA Den Haag
070 342 43 44
voorlichting@rekenkamer.nl
www.rekenkamer.nl

datum 1 oktober 2025
betreft Voorgenomen oprichting Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V. (NEO NL B.V.) - overleg op grond van artikel 4.7 Comptabiliteitswet 2016

Geachte mevrouw Hermans,

Bij brief van 16 juli 2025 - kenmerk DGKE-PK / 99554439 verzoekt u om overleg op grond van artikel 4.7 Comptabiliteitswet 2016 (CW 2016) over de oprichting van een privaatrechtelijke rechtspersoon met als werknaam 'Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V. (NEO NL B.V.)'. Het betreft een nieuwe vennootschap ten behoeve van de voorbereiding, bouw en exploitatie van 2 (tot 4) nieuwe kerncentrales. U bent voornemens om aan deze rechtspersoon kapitaal en subsidie in de vorm van een converteerbare lening te verstrekken.

Ten behoeve van de beoordeling van uw voornemen hebben wij gebruik gemaakt van de door u meegezonden stukken: Conceptstatuten NEO NL B.V.¹, Governance NEO NL B.V.², Concept kapitaalstortingsovereenkomst³, Overeenkomst geldlening⁴, Concept subsidiebeschikking⁵, Concept subsidieaanvraag NEO NL B.V.⁶

In het kader van deze overlegprocedure hebben wij uw voornemen beschouwd vanuit het perspectief van controle op publieke middelen en de inrichting van verantwoording en toezicht.

Voorstel op hoofdlijnen

U stelt voor om een nieuwe vennootschap op te richten waarbij u bij de vormgeving rekening houdt met het meegroeien van de organisatie met de verschillende fases van voorbereiding, bouw en exploitatie van 2 (tot 4) nieuwe kerncentrales. U geeft onder meer aan dat NEO NL B.V. op termijn een of meerdere dochters zal oprichten. Op dat moment wordt NEO NL B.V. een houdstermaatschappij. U stelt voor dat de op te richten

¹ Geen datum

² Concept 24 juni 2025

³ Concept 5 juni 2025

⁴ Concept 5 juni 2025

⁵ Concept 5 juni 2025

⁶ Concept 28 mei 2025

ons kenmerk 25004398 R
bijlage(n)

dochtermaatschappij NNEX B.V. de toekomstige eigenaar zal worden van de kerncentrales en ook de bouw contracteert en de kerncentrales gaat exploiteren. U geeft aan dat NNEX de beoogde *owner/operator* in het kader van de richtlijnen van het Internationaal Atoomenergieagentschap (IAEA) zal zijn.

Pas na ingebruikname van de voorgestelde kerncentrales worden ontvangsten gegenereerd uit de productie van elektriciteit. Hiervoor kenmerkt de deelneming zich door het over een langere periode doen van (structurele) investeringen en het bouwen van de kerncentrales. Op de kortere termijn zal NEO NL B.V. zich bezig houden met het voorbereiden op de bouw, technologieselectie en het inrichten van een organisatie met voldoende expertise en een geschikte bedrijfsvoering om nucleaire vergunningen te verkrijgen.

Uw voorstel bevat een plan om NEO NL B.V. vooralsnog voor 2 jaar te financieren. U verwacht in het najaar van 2025 het parlement uitgebreider te kunnen informeren over de verdere financiering.

Aandachtspunten bij het voorstel

Wij zien uw voorstel als een tussenstap in een veel langer traject waarin nog veel belangrijke keuzes gemaakt moeten worden. De oprichting van de nieuwe vennootschap moet worden gezien binnen het bredere kabinetsvoornemen nieuwe kerncentrales te bouwen. Dit zijn beleidsmatige afwegingen waar de Algemene Rekenkamer niet in treedt. Wij achten het wel belangrijk dat u het parlement duidelijk en volledig inzicht geeft in de overwegingen bij en de consequenties van dit voorstel, opdat een zorgvuldige en integrale afweging kan worden gemaakt.

Tussenstap met beperkte informatie

Meer specifiek merken wij op dat u parallel aan uw voorstel werkt aan verschillende initiatieven die direct een relatie (kunnen) hebben met de oprichting van NEO NL B.V. Zo is naar wij begrepen hebben op dit moment nog geen volledige business case beschikbaar voor de nieuwe kerncentrales en werkt u aan een oplossing voor de kerncentrale Borssele, die mogelijk ook onder de op te richten vennootschap zal komen te vallen.

In uw motivatie voor het oprichten van de vennootschap gaat u vooral in op het belang van een vennootschap voor de bouw en exploitatiefase. Alhoewel u in uw voorstel op verschillende plekken kort ingaat op de argumenten voor het oprichten van NEO NL B.V. op de korte termijn, geven wij u in overweging om deze motivatie explicieter in uw voorstel op te nemen inclusief de noodzaak om de deelneming al in 2025 op te willen richten.

Gegeven het voorliggende voorstel hebben wij verder de volgende aandachtspunten:

1. Parlementaire betrokkenheid
2. Financiering

3. Publiek belang
4. Beheer deelneming

Tot slot gaan we in op de taak en bevoegdheden van de Algemene Rekenkamer bij NEO NL B.V.

Parlementaire betrokkenheid

Besluitvorming

De oprichting van NEO NL B.V. is een tussenstap voor de beoogde bouw van kerncentrales. Zo vraagt u nu instemming van het parlement om een vennootschap op te richten voor de bouw en exploitatie van kerncentrales terwijl het besluit over de bouw van kerncentrales nog niet is genomen. Wij vinden het van belang dat het parlement goed wordt betrokken bij vervolgstappen, bijvoorbeeld de oprichting van NNEX B.V., en de overgangen tussen de verschillende fases. Wij geven u daarom in overweging mee om zo snel mogelijk met het parlement in gesprek te gaan over een uitgewerkt besluitvormingsproces, waarbij duidelijk is wat de rol van het parlement is bij de besluiten voor overgang naar verschillende fases en er in de gehele planning rekening wordt gehouden met het parlementaire proces. Wij benadrukken dat een goede betrokkenheid van het parlement in de voorbereidende fase van belang is.

Overigens, wijzen wij erop dat in ons onderzoek naar de Pallas-reactor⁷ naar voren kwam dat aanpassingen aan een planning of ontwerp van nucleaire installaties tijdens de bouwfase leiden tot vertraging en kostenoverschrijdingen.

Verder vinden wij het van belang dat u vooraf het parlement duidelijk informeert over de financiering en de concrete resultaten die u hiermee beoogt, ook in de voorbereidende fase. Dit draagt ook bij aan de controlerende rol van het parlement.

Verantwoording

Een goede verantwoording over de voorbereiding, bouw en exploitatie van kerncentrales is van groot belang. In uw voorstel heeft u hier aandacht voor. Verantwoording zal in ieder geval plaatsvinden via het Jaarverslag Deelnemingen.

U geeft aan dat u in uw voorstel vast rekening gehouden heeft met de mogelijkheid dat de Tweede Kamer de bouw van de kerncentrales aanwijst als groot project. Wij waarderen dat u hier in opzet al rekening mee houdt.

Financiering

⁷ Verantwoordingsonderzoek 2024 VWS

U stelt voor om NEO NL B.V. te financieren met een subsidie in de vorm van een converteerbare lening en een kapitaalstorting. Hiermee beoogt u NEO NL B.V. voor de eerste 2 jaren te financieren. De meegestuurd concept-subsidiestukken bevatten een begroting en een overzicht van de activiteiten die NEO NL B.V. in deze periode gaat uitvoeren. Uit uw voorstel wordt ons nog onvoldoende duidelijk waarom u de financiering op deze wijze heeft vormgegeven. Tevens merken wij op dat NEO NL B.V. in de eerste 2 jaren ook haar kapitaal zal moeten aanwenden om de geraamde uitgaven te kunnen doen. Wij bevelen u aan bij het bekendmaken van uw voornemen aan het parlement, de keuze van de financieringsinstrumenten en de omvang ervan in relatie tot de verwachte kosten in de eerste 2 jaar nader toe te lichten.

U geeft aan dat u in het najaar van 2025 de kamer zal informeren over een *government support package* waarin u een beeld zal geven van de mogelijke steuninstrumenten voor de bouw en exploitatie van de nieuwe kerncentrales. Wij gingen er van uit dat een totaalbeeld van de kosten van de voorbereiding, bouw en exploitatie onderdeel is van uw voorstel. U hebt besloten dit te splitsen. Wij achten het van belang dat u het parlement, op het moment dat u uw voornemen tot oprichting van NEO NL B.V. voorlegt, in ieder geval inzicht geeft in de verwachte kosten van de gehele voorbereidende fase en de in deze fase bekende inzichten over de algehele haalbaarheid en scenario's van de business case. Deze informatie is wat ons betreft essentieel omdat het aannemelijk is dat de deelneming in ieder geval zal blijven bestaan tot een definitief besluit over de bouw van de kerncentrales wordt genomen en dus de gehele voorbereidende fase zal afronden.

Wij vragen verder aandacht voor, zolang nog geen besluitvorming is geweest over vervolfinanciering, het terughoudend aangaan van meerjarige verplichtingen door de NEO NL B.V.

Publiek belang

Het deelnemingenbeleid schrijft voor dat het aandeelhouderschap van het Rijk moet bijdragen aan de borging van publieke belangen. Deze publieke belangen moeten duidelijk verankerd zijn in de strategie van een deelneming en expliciet in de statuten van de onderneming worden opgenomen.⁸

In de conceptstatuten van NEO NL B.V. staat dat de activiteiten van de deelneming onder meer ten bate van de energievoorziening in Nederland moeten komen. Wij raden u aan om het publiek belang ook explicieter in de statuten op te nemen, bijvoorbeeld op het gebied van duurzaamheid en veiligheid. Wij geven u daarnaast mee om ook de toekomstige ontmanteling van de kerncentrales in de statutaire doelstellingen op te nemen.

⁸ Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022. P. 27

Beheer deelneming

Uitgangspunt in de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022⁹ is dat de rol van aandeelhouder en die van de beleidsmaker worden gescheiden, waarbij de minister van Financiën namens de staat optreedt als aandeelhouder. Hiermee wordt onder meer een zuiver afwegingsproces bevorderd tussen de verschillende belangen waarbij de te nemen beslissingen samenkomen op het niveau van de bewindspersonen. U stelt echter voor om de aandeelhoudersrol voor NEO NL B.V. bij de minister van Klimaat en Groene Groei te beleggen. Hiermee komen de beleidsverantwoordelijkheid en de aandeelhoudersrol in 1 hand. De Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 biedt hier ook de ruimte voor, onder meer als wet- en regelgeving verbieden dat het aandeelhouderschap van twee deelnemingen in één hand ligt. U geeft in uw voorstel aan dat de minister van Financiën niet de rol van aandeelhouder kan vervullen omdat op basis van geldende wet- en regelgeving enerzijds elektriciteitstransport en anderzijds elektriciteitsproductie en -handel niet in één hand mogen zijn. U geeft daarnaast aan dat de minister van Infrastructuur en Waterstaat ook het aandeelhouderschap niet op zich kan nemen omdat de toezichthouder op kernenergie, de ANVS, onder zijn verantwoordelijkheid ressorteert. U concludeert dat, vanwege de grote beleidsmatige betrokkenheid van het ministerie van Klimaat en Groene Groei bij het project, ook de rol van aandeelhouder binnen uw ministerie moet worden belegd. In uw voorstel wordt niet duidelijk of u nog andere opties hebt overwogen. Vanwege de grote risico's en (financiële) onzekerheden die gepaard gaan met de bouw van kerncentrales vinden wij het van belang dat het parlement expliciet wordt betrokken in de keuze welke minister de rol van aandeelhouder vervult. Wij geven u daarom in overweging mee om uw keuze en de risico's ervan nader toe te lichten.

Bevoegdheden minister ten aanzien van vennootschap

Wij constateren dat de minister in diens aandeelhoudersrol straks verschillende instrumenten heeft om zicht te houden op de activiteiten van de deelneming en dat u ruimte schept voor een actief aandeelhouderschap. De aandeelhouder wordt bijvoorbeeld geconsulteerd over de strategie van de onderneming, moet instemmen met het exploitatieplan, het financieringsplan en het investeringsplan en moet besluiten over investeringen van boven een bedrag van € 1 miljoen die niet in het investeringsplan staan. Verder is geregeld dat de aandeelhouder kan besluiten om de vennootschap te ontbinden.

Tegelijkertijd constateren we dat niet alle ruimte is benut die Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek biedt voor de bevoegdheden van aandeelhouders bij een besloten vennootschap. Zo is er geen bepaling opgenomen dat de algemene vergadering algemene of concrete aanwijzingen kan geven aan het bestuur. We bevelen u aan om toe

⁹ Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022. P. 22

te lichten aan het parlement welke afwegingen u heeft gemaakt om mogelijke bevoegdheden voor de aandeelhouder niet op te nemen in de statuten.

Interne organisatie KGG

U stelt nu voor om zowel het aandeelhouderschap als de beleidsverantwoordelijkheid voor NEO NL B.V. binnen uw ministerie te beleggen. Mede naar aanleiding van ons verantwoordingsonderzoek 2024 bij het ministerie van VWS, waarin wij onderzoek hebben gedaan naar de Pallas-reactor, vragen wij aandacht voor de wijze waarop u de verschillende rollen binnen uw ministerie organiseert.

- *Duidelijke en transparante scheiding rollen en verantwoordelijkheden:* Wij geven u in overweging mee om bij de oprichting van NEO NL B.V. maatregelen te nemen om de scheiding van rollen en verantwoordelijkheden te waarborgen. Bijvoorbeeld door duidelijk vast te leggen welke beheersmatige belangen u als aandeelhouder behartigt en welke belangen u als beleidsverantwoordelijke minister behartigt. Dit draagt ook bij aan een transparante verantwoording aan het parlement over de wijze waarop binnen uw departement afwegingen over deze belangen en het belang van de schatkist worden gemaakt.
- *Kennisborging:* Voor de sturing van en toezicht op de voorbereiding, bouw en exploitatie van kerncentrales zal zowel binnen NEO NL B.V. als uw eigen ministerie relevante kennis en ervaring duurzaam aanwezig moeten zijn. U geeft aan dat de vennootschap de opdracht krijgt om expertise op te bouwen. De projectdirectie waarin expertise is opgebouwd wilt u laten overgaan naar NEO NL B.V. Wij vinden het van belang dat u specifiek aandacht blijft besteden aan het borgen van relevante kennis en ervaring binnen uw eigen ministerie. In het governanceplan geeft u aan dat u vooraf aan de bouwfase laat onderzoeken of de organisatie gereed is om met de bouw te starten.¹⁰ Wij geven u in overweging mee om op meer momenten te laten beoordelen of relevante kennis en expertise is geborgd bij zowel de afdeling die belast is met het aandeelhouderschap als het beleid.

Bevoegdheden Algemene Rekenkamer bij de vennootschap

Hieronder gaan wij in op de onderzoeksbevoegdheden van de Algemene Rekenkamer bij de op te richten vennootschap en haar mogelijke dochters.

Bevoegdheid op grond van het aandeelhouderschap

Omdat het in dit geval gaat om een deelneming waarbij de Staat meer dan 50% van de aandelen houdt, is de Algemene Rekenkamer op grond van artikel 7.35 van de CW 2016 bevoegd om, indien zij dat nodig acht, nadere inlichtingen in te winnen, overlegging van stukken te vorderen of onderzoek ter plaatse bij de vennootschap uit te voeren. Deze

¹⁰ Zie pagina 31

bevoegdheid strekt zich eveneens uit tot de in de toekomst op te richten werkmaatschappijen van NEO NL B.V., indien de Staat daarin direct of indirect meer dan 50% van de aandelen houdt. In uw voorstel geeft u aan dat deze werkmaatschappijen in de toekomst gedeeltelijk of geheel geprivatiseerd kunnen worden. Op dat moment kunnen de bevoegdheden van de Algemene Rekenkamer bij de desbetreffende werkmaatschappijen veranderen. Onderzoek van de Algemene Rekenkamer bij staatsdeelnemingen is gericht op oordeelsvorming over de vervulling van het aandeelhouderschap en het beleid van de minister aangaande de vennootschap (artikel 7.27 CW 2016).

Bevoegdheid op grond van de subsidie

De verstrekking van een subsidie (in de vorm van een converteerbare lening) vanuit de rijksbegroting geeft de Algemene Rekenkamer - op grond van artikelen 7.25 en 7.34 CW 2016 - de bevoegdheid om bij de vennootschap ter plaatse onderzoek te verrichten, gericht op oordeelsvorming over het beleid en het toezicht van de minister.

Verdere procedure

Wij verzoeken u een afschrift van deze brief bij uw voornemen tot oprichting van de vennootschap mee te sturen aan de Staten-Generaal. Wanneer u de voorhangprocedure inzet, zullen wij deze brief tevens op onze website publiceren.

Algemene Rekenkamer

Pieter Duisenberg,
president

Cornelis van der Wert,
secretaris

Governance Nucleaire Energie

Organisatie Nederland BV

De wijze waarop de governance rondom het aandeelhouderschap en opdrachtgeverschap van de deelneming en het project voor voorbereiding, bouw en uitbating van de nieuwe kerncentrales wordt ingericht.

In deze versie van dit Governanceplan wordt op basis van de huidige beschikbare informatie de opzet voor de op termijn beoogde structuur verder toegelicht. Het betreft een werkdocument dat naar aanleiding van toekomstige ontwikkelingen en voortschrijdend inzicht en waar nodig nog zal worden gecompleteerd

Inhoud

Managementsamenvatting	3
Opdracht	4
Aanleiding.....	4
Scope	5
Leeswijzer.....	7
1. Belang en betrokkenheid van de Staat	8
1.1 Publieke belangen rondom kernenergie	8
1.2 Lessen uit de aardgaswinning in Groningen	11
1.3 Afweging oprichting nieuwe deelneming	12
2. Governance rondom het aandeelhouderschap van Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V. 16	
Hoofdpunten	16
2.1 Verschillende rollen van het Rijk bij de Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V.	16
2.2 Publiek aandeelhouderschap conform de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022	17
2.3 Rolverdeling	18
2.4 Zeggenschapsrechten van de staat	20
2.5 Zicht op de prestaties van NEO NL.....	22
2.6 Controle en verantwoording	23
2.7 Dagelijkse invulling aandeelhoudersrol door KGG	24
2.8 Evaluatie van het aandeelhouderschap	24
3. Governance van bouw en start van exploitatie van de nieuwe kerncentrales	26
3.1 Governance van grote projecten	26
3.2 Sturingsmodel project nieuwbouw kerncentrales.....	27
3.3 Projectbeheersing	30
Bijlage 1	34
Toetsing aan het kader voor het oprichten van een deelneming in de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022	34
Literatuur	38

Managementsamenvatting

Er wordt een beleidsdeelneming door de Staat der Nederlanden (het ministerie van Klimaat en Groene Groei (verder: KGG)) opgericht op het gebied van kernenergie. De inzet van een beleidsdeelneming is het meest geschikte instrument voor het beleidsdoel: meer kernenergie in de energiemix op te nemen. Deze deelneming (Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V. (hierna: NEO NL) zal een werkmaatschappij oprichten (Nederlandse Nucleaire Exploitatiemaatschappij B.V. (hierna: NNEX)) waarin de bouw en exploitatie van de kerncentrale(s) worden ondergebracht. Door met een holdingstructuur te werken is het mogelijk binnen één enkele beleidsdeelneming verschillende kernenergieprojecten onder te brengen in afzonderlijke werkmaatschappijen, bijvoorbeeld voor verschillende locaties en voor oude en nieuwe centrales en nieuwbouwprojecten. Deze structuur geeft flexibiliteit bijvoorbeeld met het oog op eventuele vervreemding van de individuele centrales of participatie aan bepaalde projecten door derden.

De voorziene governancerelatie tussen de aandeelhouder (KGG) en de deelneming is gebaseerd op wet- en regelgeving die op een dergelijke deelneming van toepassing zijn, de statuten en daarmee samenhangende afspraken en op de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022.

Er wordt een specifieke governance ingericht voor het project dat bij NNEX plaatsheeft van de nieuwbouw en ingebruikname van de kerncentrales. Hierin heeft het 'Verantwoordings- en besluitvormingsoverleg' op niveau van de bestuursraad een centrale plaats. Hiernaast wordt er onder andere een 'projectbeheersingsoverleg' op directieniveau ingesteld.

Deze projectgovernance is onder andere gebaseerd op de werkwijze van het ministerie van KGG en het 'Governancemodel Grote Projecten' van het ministerie van I&W. Een verschil met het kader van I&W is, dat het project niet slechts de bouw als zodanig als einddoel beoogt maar de succesvolle exploitatie waaraan de bouw een grote (maar niet de enige) bijdrage levert.

In de governance van het project staan de sturings- en de verantwoordingscyclus centraal, waarin de interdepartementale afstemming en benutting van de Rijksbrede deskundigheid is opgenomen. De Staat houdt grip op het project door onder meer (i.) zijn aandeelhoudersbevoegdheden, (ii.) de overlegstructuren tussen de Staat en NEO NL en (iii.) subsidiebeschikking(en) en leningsovereenkomst(en) en overige (contractuele) afspraken.

Opdracht

Aanleiding

De energievoorziening van Nederland dient CO₂-neutraal te worden. Voor de elektriciteitsvoorziening is het doel dat deze in 2035 CO₂-neutraal zal zijn. De elektriciteitsvraag groeit intussen gestaag met een verwachte verdubbeling tot verviervoudiging in 2050 ten opzichte van 2023. Voor CO₂-neutrale elektriciteitsproductie is er dan ook veel nieuwe CO₂-vrije opwekcapaciteit nodig. In het coalitieakkoord¹ van het kabinet Rutte-IV was opgenomen dat het kabinet de bouw van twee kerncentrales gaat voorbereiden. Het huidige kabinet heeft het Klimaatfonds opgericht waarin het perceel kernenergie € 5 miljard bedraagt. In december 2023 heeft het kabinet het Nationaal Plan Energiesysteem² gepubliceerd waarin is opgenomen dat voor de elektriciteitsproductie "de maximale opschaling van alle CO₂-vrije bronnen" nodig is waaronder kernenergie. Met het hoofdlijnenakkoord³ van het kabinet Schoof is de ambitie verhoogd naar vier in plaats van twee nieuwe kerncentrales. Hierbij is aanvullend € 9,5 miljard gereserveerd.

Het Internationaal Atoomenergieagentschap (IAEA) heeft richtlijnen opgesteld voor nucleaire energieprojecten⁴. Hierbij heeft de *owner/operator* een centrale rol. De *owner/operator* is de eigenaar van de kerncentrales en houdt deze in bedrijf. Voordat de kerncentrales in gebruik zijn is de *owner/operator* een zelfstandige organisatie die de bouw contracteert. De ontwikkeling van nieuwe kernenergie in Nederland bevindt zich in de termen van de *milestone approach* van IAEA nu in het begin van fase twee waarin de *owner/operator* opgericht of aangewezen moet worden of bij voorkeur er al moet zijn.

De *owner/operator* zou op de geliberaliseerde energiemarkt een privaat bedrijf kunnen zijn. Voor de bouw van de nieuwe kerncentrales blijkt inmiddels echter dat het noodzakelijk is dat een overheidsbedrijf de *owner/operator* wordt. De argumentatie wordt in hoofdstuk 2 uitgewerkt. De belangrijkste argumenten zijn de volgende. Ten eerste is overheidsbetrokkenheid zeer wenselijk, zo niet noodzakelijk, om de te contracteren partijen (de technologieleveranciers) vertrouwen in de nieuwbouwprojecten te geven. Overheidsbetrokkenheid is voorts wenselijk als borging van de veiligheid, als aanvulling op de borging door de bestaande wet- en regelgeving en toezicht. Private investeerders willen in deze vroege fase van het project geen meerderheidsaandeelhouder zijn van de *owner/operator*. Dit is niet gebaseerd op een negatieve businesscase. Die is immers gelijk aan de businesscase voor een publiek bedrijf. De businesscase dient met een *government support package* tot een acceptabel niveau in financiële zin te worden gebracht, onafhankelijk van de status van de ontvanger van de *government support package* als privaat of publiek bedrijf. De onwilligheid van private bedrijven is vooral gebaseerd op de zeer lange doorlooptijd tot de eerste inkomsten, en de zeer lange levensduur van de centrales (tot 100 jaar). Deze maken dat private partijen de voorkeur geven aan investeringsmogelijkheden met kortere doorlooptijd en levensduur. In de laatste decennia is binnen Europa de *owner/operator* in de praktijk vrijwel altijd een overheidsbedrijf, of de *owner/operator* heeft de overheid als meerderheidsaandeelhouder.

In de Nederlandse context moet de *owner/operator* een entiteit met voldoende zelfstandigheid zijn om zich op de kerncentrales te kunnen concentreren. Een rechtspersoon met de Staat als aandeelhouder betekent een staats- of beleidsdeelneming. Europeesrechtelijk mag het ministerie van Financiën niet aandeelhouder zijn van een producent van elektriciteit, omdat het al aandeelhouder van de beheerder van het landelijke hoogspanningsnet is, de 'beheerder van het transmissiesysteem voor elektriciteit'. Hierdoor is een beleidsdeelneming nodig waarvan de aandelen bij het ministerie van KGG zijn belegd.

Er is sinds de start van het kabinet Rutte-IV veel voorbereidend werk verzet aan het nieuwbouwproject dat op het werkterrein van de *owner/operator* ligt. Dit werk heeft vooralsnog plaatsgehad binnen het ministerie van KGG, waar ook een projectorganisatie is ontwikkeld. De

¹ Coalitieakkoord 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst', 10 januari 2022, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2022/01/10/coalitieakkoord-omzien-naar-elkaar-vooruitkijken-naar-de-toekomst>

² Nationaal Plan Energiesysteem, 1 december 2023, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/12/01/nationaal-plan-energiesysteem>

³ Hoofdlijnenakkoord tussen de fracties van PVV, VVD, NSC en BBB, 16 mei 2023, <https://www.kabinetsformatie2023.nl/documenten/publicaties/2024/05/16/hoofdlijnenakkoord-tussen-de-fracties-van-pvv-vvd-nsc-en-bbb>

⁴ *Milestones in the Development of a National Infrastructure for Nuclear Power*, No. NG-G-3.1 (Rev. 1), IAEA, 2015

activiteiten van deze projectorganisatie worden voortgezet door de beleidsdeelneming, met eigen rechtspersoonlijkheid.

Er is voorafgaand aan de oprichting een duidelijk en gedeeld beeld nodig van de governance van de beleidsdeelneming. Dit governanceplan geeft een concrete beschrijving op hoofdlijnen van de rol van de Staat (ministerie van KGG) en de wijze waarop de governance op de beoogde beleidsdeelneming, NEO NL, en de realisatie van maatschappelijke doelstellingen, wordt ingericht.

Scope

De term governance kent veel verschillende definities. In dit document wordt governance gedefinieerd als het geheel van maatregelen ter waarborging van de onderlinge samenhang in de wijze van aansturen, beheersen en toezicht houden op een door de overheid in te richten of op te zetten organisatie, gericht op efficiënte en effectieve realisatie van een beleidsdoelstelling, alsmede het daarover op een open wijze communiceren en verantwoording afleggen ten behoeve van belanghebbenden, conform de Handleiding Government Governance, 2000, Ministerie van Financiën.

Dit governanceplan richt zich op de gehele periode vanaf het moment dat NEO NL is opgericht. Dit bevat ook de fase waarin de nieuwe kerncentrales operationeel zijn. Hiermee wordt voorkomen dat er onduidelijkheid is over de governance in de exploitatiefase. De exploitatiefase begint op basis van de huidige inzichten over meer dan een decennium. Dit duurt dus nog een lange tijd, waardoor een andere governance op basis van nieuwe inzichten goed denkbaar is; evenals een gedeeltelijke privatisering, bijvoorbeeld na de verlening van de bouw- of exploitatievergunning. De buitengebruikstelling, ontmanteling en veilige berging van het nucleaire afval vinden over vele decennia, mogelijk over een eeuw, plaats. Dit is een termijn waarop het niet realistisch is te denken dat de huidige plannen voor de governance van de organisatie zich ongewijzigd zullen materialiseren. Desondanks is het raadzaam ook de exploitatiefase in dit governanceplan te betrekken.

Dit plan is hoofdzakelijk gebaseerd op drie bestaande kaders. In de eerste plaats is het plan gebaseerd op de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022. Hierin staan het aandeelhouderschap en beheer van een deelneming centraal. De rol van een aantal onderdelen van de overheid wordt hierin uitgewerkt: het parlement, de Algemene rekenkamer, het ministerie van Financiën als hoeder van de Rijksbegroting, het beleidsdepartement, en de toezichthouder. In de tweede plaats is het plan gebaseerd op het kader van de IAEA. Dit kader omvat de rollen: *owner/operator*, *regulatory body*, *lender* en *Nuclear Energy Programme Initiating Organisation (NEPIO)*. De *shareholder* van de *owner/operator* komt summier aan bod in dit kader. IAEA noemt voorts *government* soms als andere rol dan NEPIO. In de derde plaats betreft het plan het kader van KGG, de 'driehoek' van de rollen opdrachtgever, opdrachtnemer en eigenaar. De eigenaar betreft hierbij de eigenaar van een overheidsbedrijf. Het is belangrijk twee vormen van eigenaarschap te onderscheiden: de Staat is *eigenaar* van de rechtspersoon die opdrachtnemer is (NEO NL) in de zin dat de aandelen van deze besloten vennootschap in eigendom toebehoren aan de Staat. Hiernaast is NEO NL een rechtspersoon die eigenaar wordt van een en mogelijk later meerdere werkmaatschappijen. Deze werkmaatschappij, NNEX, heeft een eigen balans waarop de kerncentrales (in aanbouw) als eigendom onder de materiële activa zijn opgenomen. NNEX wordt de directe *eigenaar* ("*owner/operator*") van de nieuwe kerncentrales. Als houdstermaatschappij wordt NEO NL de 'indirecte eigenaar'.

Figuur 1. Rollen en organisaties vanuit de kaders van KGG en IAEA voor de governance van nieuwbouw van kerncentrales.

IAEA-termen	KGG-afdelingen	KGG-termen	Hoofddoel
NEPIO	= Directie Kernenergie (of breder: de MR)	opdrachtgever	Meer kernenergie
shareholder	= Directie Toezicht Economische Veiligheid en Eigenaars- en Aandeelhoudersadvisering (TEVEA)	eigenaar	Corporate governance van Owner op orde
Lender	= TEVEA Klimaatfonds, Andere financiers, Ministerie van Financiën	financier	Rendement op investering
Owner/ operator	= deelneming	opdrachtnemer	Duurzame winst door bouw en exploitatie kerncentrale
Regulatory body	= ANVS [bij I&W]	Toezichthouder en vergunningverlener nucleair	Handhaving wet- en regelgeving

Dit governanceplan beschrijft de wijze waarop de governance wordt ingericht op hoofdlijnen. Deze hoofdlijnen worden vervolgens verder en in meer detail verankerd in bijvoorbeeld de statuten van NEO NL en NNEX, overeenkomsten tussen de Staat en NEO NL (bijvoorbeeld als onderdeel van door de Staat te verstrekken financiering) en interne/externe-procesbeschrijvingen.

NEO NL en NNEX richten zich op het realiseren van nieuwbouw van kerncentrales in Nederland. NEO NL kan in de toekomst in een concernrelatie tot de bestaande kerncentrale in Borssele (KCB) komen te staan, als besloten wordt om de vennootschap waarin KCB is ondergebracht, in de deelneming voor nieuwbouw te integreren. Deze mogelijkheid wordt in dit governanceplan niet uitgewerkt om dit governanceplan niet met *what-if*-scenario's te belasten. Het governanceplan richt zich op de bouw en exploitatie van nieuwe kerncentrales. Het is echter de bedoeling dat in de statuten tot uitdrukking komt, dat NEO NL flexibiliteit heeft om ook andere activiteiten waarbij kerncentrales een rol spelen dan die horen bij de nieuwe kerncentrales, op zich te kunnen nemen. Hier is bij het opstellen van dit plan rekening mee gehouden.

De inrichting van de governance van een organisatie en een project is altijd maatwerk, in dit geval vooral vanwege de nucleaire-veiligheidsvereisten. Maar de benodigde governance is binnen de Rijksdienst niet uniek in z'n soort. Binnen de Rijksdienst bestaat ruime ervaring met staats- en beleidsdeelnemingen en met grip houden op complexe, omvangrijke en langjarige bouwprojecten. Bij het vormgeven van de governance is naast recente beleidsvorming dus zoveel mogelijk aangesloten op de aanwezige wettelijke en buitenwettelijke kaders, op reeds ontwikkeld beleid, op bestaande governance-modellen en op beschikbare ervaring die over de jaren heen binnen de Rijksdienst zijn opgebouwd. Deze kaders betreffen onder meer de Comptabiliteitswet 2016, de op een besloten vennootschap toepasselijke wet- en regelgeving, de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022, het kabinetsstandpunt over "Verbinding Verbroken?", de kabinetsreactie op het rapport van de parlementaire enquêtecommissie over de gaswinning in Groningen, 'Nij Begun'⁵, het Governancemodel Grote Projecten⁶, de Regeling Grote Projecten van de Tweede Kamer⁷ en 'Governance PALLAS', het governanceplan rondom het aandeelhouderschap van een nieuwe

⁵ Kamerbrief 'Nij begun: op weg naar erkenning, herstel en perspectief', 25 april 2023.

⁶ Governancemodel Grote Projecten, 2014, ministerie van Infrastructuur en Milieu.

⁷ Regeling Grote Projecten, <https://wetten.overheid.nl/BWBR0021424/2021-12-09>

beleidsdeelneming van VWS en de realisatie van het PALLAS-nieuwbouwprogramma. Voorts stelt de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (ANVS) vereisten aan de partij die een vergunning voor de bouw of exploitatie van een kerncentrale aanvraagt. Bij de beoordeling van zo'n aanvraag betreft de ANVS ook de governance van de aanvrager. Daarbij geldt onder andere dat de vergunninghouder primair verantwoordelijk is voor de veiligheid van de installatie en daarvoor voldoende personeel, middelen, bevoegdheden en zeggenschap dient te hebben.

Bij het opstellen van het governanceplan PALLAS heeft het ministerie van VWS aan KPMG de opdracht gegeven om te inventariseren wat een governanceplan van een dergelijke organisatie en een dergelijk nieuwbouwproject moet bevatten. Het resulterend adviesrapport van KPMG⁸ is ook gebruikt bij het opstellen van het voorliggende governanceplan. Dit is mogelijk en zinvol omdat het adviesrapport in algemene termen is uitgedrukt; het adviesrapport is niet gebaseerd op aspecten van de governance die anders zijn voor een kernenergieproject dan voor de PALLAS-reactor.

Tot slot is het belangrijk om op te merken dat dit governanceplan zich weliswaar richt op het aandeelhouderschap van NEO NL en de realisatie en ingebruikname van nieuwe kerncentrales, maar dat dit project ook onderdeel is van een bredere betrokkenheid van het Rijk bij nucleaire technologie waaraan binnen verschillende onderdelen van de Rijksdienst gewerkt wordt. Bij de uitwerking van het governancemodel is gepoogd om de binnen de Rijksdienst beschikbare specialistische kennis effectief te benutten en om aan te sluiten bij bestaande interdepartementale overlegstructuren.

Leeswijzer

In Hoofdstuk 1 wordt ingegaan op publieke belangen en de rol en het belang van de Staat bij de additionele kernenergie. In dit hoofdstuk is de argumentatie opgenomen waarom de oprichting van een beleidsdeelneming het juiste beleidsinstrument hiervoor is. Hoofdstuk 2 beschrijft vervolgens hoe de (structurele) governance rondom het aandeelhouderschap van NEO NL wordt vormgegeven. In Hoofdstuk 3 wordt nader ingegaan op de wijze waarop de (tijdelijke) governance op de bouw en ingebruikname van de nieuwe centrales wordt ingericht. Voorin staat een managementsamenvatting.

⁸ Elementen van een adequaat governancemodel, KPMG Advisory N.V, 2023.

1. Belang en betrokkenheid van de Staat

1.1 Publieke belangen rondom kernenergie

De publieke belangen die gediend worden in het energiebeleid zijn betrouwbaarheid, betaalbaarheid, veiligheid en duurzaamheid. Ook andere publieke belangen die niet specifiek bij energie horen, dienen meegewogen te worden in het beleid. Zo staan in het advies van de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (Rli) "*Splijtstof? Besluiten over kernenergie vanuit waarden*"⁹ vijf publieke waarden: energiezekerheid, betaalbaarheid, veiligheid, duurzaamheid en rechtvaardigheid. Rechtvaardigheid is als publieke waarde toegevoegd. Het kabinet onderschrijft de conclusie van de Rli dat voor de besluitvorming over kernenergie alle publieke waarden in acht moeten worden genomen¹⁰. Met het Nationaal Plan Energiesysteem¹¹ (NPE) trekt het kabinet de publieke belangen breder door leefomgevingskwaliteit en maatschappelijke betrokkenheid toe te voegen en rekening te houden met een rechtvaardige verdeling van lusten en lasten. Hiermee komen we uit op de volgende publieke belangen waaraan we kunnen toetsen of kernenergie een publiek belang is:

1. betrouwbaarheid,
2. betaalbaarheid,
3. veiligheid,
4. duurzaamheid,
5. leefomgevingskwaliteit,
6. maatschappelijke betrokkenheid, en
7. rechtvaardige verdeling van lusten en lasten.

In deze paragraaf wordt behandeld of, en zo ja hoe kernenergie bijdraagt aan het behartigen van deze publieke belangen en daarna hoe – uitgaande van kernenergie in de energiemix – de publieke belangen rondom kernenergie behartigd kunnen worden.

Het kabinet streeft naar een elektriciteitssysteem zonder fossiele CO₂-uitstoot in 2035. Dit betekent dat de primaire energiebronnen voor de opwekking van deze elektriciteit wind, zon en kernenergie zullen zijn, eventueel aangevuld met fossiele energiebronnen in combinatie met permanente *Carbon Capture and Storage* (CCS). Hiernaast kan Nederland in het toekomstige energiesysteem energie invoeren. Nederland is immers nu ook netto-importeur van energie maar in tegenstelling tot nu dient de ingevoerde energie in de toekomst CO₂-neutraal te zijn. Hiervoor wordt er naast splijtstof vooral gedacht aan de invoer van duurzaam geproduceerde waterstof¹². Er zijn meerdere combinaties van primaire energiebronnen en invoer van energie waarmee aan de energievraag voldaan kan worden. Hoewel de energiemix onderwerp van objectieve studies is, blijft de energiemix een politiek-bestuurlijke keuze. Deze keuze is vastgelegd in het NPE. In het NPE wordt uitgelegd dat de elektriciteitsvraag relatief gemakkelijk CO₂-neutraal kan worden, terwijl er een grote groei van de vraag voorzien wordt; juist vanwege het mogelijke aanbod van CO₂-neutrale elektriciteit wordt elektrificatie voorzien van energieverbruik, zoals vervanging van ruimteverwarming op aardgas door warmtepompen op elektriciteit. In het NPE wordt dan ook geconcludeerd dat maximale opschaling van alle CO₂-neutrale elektriciteitsproductie nodig is, waaronder kernenergie.

De eerste van de '5 richtinggevende keuzes' in het NPE is "Maximale inzet op aanbod van duurzame energie en energie-infrastructuur". De aanpak hiertoe luidt: "Maximaal opschalen bronnen: wind op zee, hernieuwbaar op land en kernenergie, vergroten flexibiliteit, verzwaren infrastructuur, voorkeur voor direct gebruik elektriciteit". Het is hiermee vastgesteld beleid dat er meer kernenergie beschikbaar komt.

1. Betrouwbaarheid: leveringszekerheid en voorzieningszekerheid

Onder de betrouwbaarheid van de energievoorziening vallen meerdere aspecten. Een gangbare indeling is die in voorzieningszekerheid en leveringszekerheid. Leveringszekerheid betreft de vraag of op het juiste moment de energie op de locatie van de eindgebruiker daadwerkelijk afgeleverd kan

⁹ 'Splijtstof? Besluiten over kernenergie vanuit waarden', Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur, 7 september 2022

¹⁰ Kamerstukken II 2022-2023 32 645 nr. 116, 9 december 2022.

¹¹ Nationaal Plan Energiesysteem, 1 december 2023

¹² Bij kernenergie is er overigens ook sprake van invoer. De splijtstof, uranium, is de primaire energiedrager en wordt niet in Nederland gedolven. Nederland voert onverrijkt uranium in en is vervolgens een belangrijk exporteur van verrijkt uranium.

worden. De huidige netcongestie op het elektriciteitsnet betreft een tekort aan transport- of distributiecapaciteit. De ongelijktijdigheid van de productie van zonne- en windenergie en het verbruik van deze elektriciteit is een uitdaging in termen van leveringszekerheid. Voorzieningszekerheid betreft de vraag of de energiebron er daadwerkelijk is. Zo werd de vermindering van de toevoer van Russisch aardgas in 2022 geassocieerd als een probleem met de voorzieningszekerheid in de Europese Unie.

Voor wat betreft *leveringszekerheid* is de daadwerkelijke elektriciteitslevering afhankelijk van de beschikbaarheid van de netten. Deze beschikbaarheid van de netten zelf staat tot op zekere hoogte buiten een afweging van kernenergie omdat de behoefte aan netcapaciteit voor alle elektriciteitsbronnen geldt. Door de hoge bedrijfstijd en centrale productie is de behoefte van nieuwe netten voor kernenergie kleiner dan voor andere CO₂-vrije productiemiddelen. Voor wat betreft de gelijktijdigheid of ongelijktijdigheid van de productie en het verbruik geldt dat kernenergie over het algemeen basislast levert. Dit betekent dat kernenergie een voorspelbare bron van elektriciteit is en onafhankelijk is van de weersomstandigheden. Anderzijds is kernenergie geschikt om regelbaar complementair te produceren ten opzichte van productie uit wind en zon. Kernenergie kent echter twee nadelen ten opzichte van gascentrales voor wat betreft de complementariteit met wind en zon. Uit technisch oogpunt is een gascentrale gemakkelijker snel op en af te regelen. Hiernaast betreft een groter deel van de kosten van een kerncentrale de initiële investering en een kleiner deel de brandstofkosten, waardoor het bedrijfseconomisch aantrekkelijker is om veel bedrijfsuren met een kerncentrale te maken mits er sprake is van positieve elektriciteitsprijzen.

Voor wat betreft *voorzieningszekerheid* zorgt (meer) kernenergie voor een diversificatie van de landen waarvan Nederland afhankelijk is want zolang Nederland fossiele brandstof gebruikt geldt dat splijtstof ook uit andere landen kan worden ingevoerd dan waaruit fossiele brandstof afkomstig is, en kan worden opgeslagen. Ondanks het geringe aandeel kernenergie in de huidige Nederlandse energiemix heeft Nederland een goede positie in de internationale splijtstoffenhandel door de positie van Urenco, wat de voorzieningszekerheid van splijtstof ten goede komt.

2. Betaalbaarheid

Het publieke belang van de betaalbaarheid betreft primair de energierekening van de eindgebruikers. De elektriciteit uit kernenergie wordt verhandeld op de liquide Nederlandse en daarmee West-Europese groothandelsmarkt voor elektriciteit. De energie (in MWh) kent hier geen verschillende prijzen op basis van wie de aanbieder of vragende partij is, hoe de elektriciteit geproduceerd wordt of waarvoor deze wordt verbruikt. Hierdoor is de vraag in verband met betaalbaarheid hoe kernenergie zich verhoudt tot de alternatieven: hoofdzakelijk zon en wind en de elektriciteitsproductie uit geïmporteerde waterstof. Dit is een gecompliceerd vraagstuk met moeilijk vergelijkbare productiemiddelen en -kosten. Ook heeft de betaalbaarheid een relatie met de leveringszekerheid: door de ongelijktijdigheid van productie en gebruik van elektriciteit uit zon en wind is de waarde van de elektriciteit uit zon of wind soms zeer laag of negatief, terwijl een elektriciteitsmarkt die te zeer afhankelijk is van wind en zon anderzijds ook tot extreme prijsspieken kan leiden. Alleen al hierom is er behoefte aan energieopslag (in bijvoorbeeld batterijen of waterstof). Kernenergie is tijdens prijsspieken 'betaalbaar' in de zin dat de kosten lager zijn dan de opbrengst. Bij negatieve elektriciteitsprijzen draaien alle producenten verlies: wind en zon; en als een kerncentrale niet afgeschakeld wordt, ook kernenergie.

Zoals het terugkijken op de elektriciteitsmarkt van de afgelopen jaren leert, is het moeilijk om de toekomstige elektriciteitsprijzen te voorspellen, en daarmee het antwoord op de vraag of kernenergie over een langere tijd beschouwd lagere productiekosten dan opbrengsten zal hebben, of minder subsidie nodig zal hebben dan alternatieven. De opbrengsten beginnen over vele jaren en zullen decennialang doorlopen. In de energietransitie verandert het gehele elektriciteitssysteem. Dit bemoeilijkt het voorspellen van inkomsten in de verre toekomst verder. Het lijkt desalniettemin een veilige aanname dat diversificatie van productiemiddelen het risico op prijsspieken verkleint en daarmee de betaalbaarheid van elektriciteit verbetert, en risico op en daarmee de onrust van volatiele prijzen vermindert. Dit temeer omdat kernenergie naar verwachting vooral een dempend effect heeft op de hoogste productiekosten in tijden van schaarste en daardoor op de gemiddelde elektriciteitsprijs.

Secundair betreft betaalbaarheid de aanwending van publieke middelen. Als bijvoorbeeld door middel van subsidie de productiekosten voor duurzame elektriciteit tot meer aanbod van elektriciteit leidt (bijvoorbeeld met de SDE++-systematiek), is de betaalbaarheid (in de zin van de elektriciteitsprijs) voor eindgebruikers daarmee gediend, maar dan is er nog geen rekening mee gehouden dat de lasten van de subsidie bij de gemeenschap worden gelegd. Publieke middelen kunnen aangewend worden voor kernenergie in verschillende vormen zoals subsidie (bijvoorbeeld SDE++) of

garantstellingen zoals *'contracts for difference'*. Deze lasten voor de gemeenschap horen bij kernenergie, niet bij de keuze tussen een publiek en een privaat bedrijf. Ook als een privaat bedrijf de kerncentrales zou bouwen, zouden deze lasten er zijn.

Bij de oprichting van een beleids- of staatsdeelneming is er ook een investering van de Staat in het eigen vermogen van de vennootschap, d.w.z. een storting nodig op de aandelen die het kapitaal van de vennootschap vormt. Daarnaast kan op termijn dividend worden ontvangen.

3. Veiligheid

De elektriciteitsvoorziening moet veilig genoeg zijn. Veiligheid is in hogere mate een randvoorwaarde aan de voorziening, dan dat zij een zelfstandig doel is. Het is immers altijd veiliger om iets niet te bouwen dan wel te bouwen - ook bijvoorbeeld een windturbine. Bij kernenergie speelt een aantal veiligheidsaspecten zoals bij de opwerking, het transport, het gebruik en de verwerking van splijtstoffen en nucleair afval, en het risico dat radioactieve stoffen ongecontroleerd vrijkomen. Nederland kent wet- en regelgeving die zich specifiek richt op de veiligheid van nucleaire installaties. De toezichthouder hierop is de ANVS. De ANVS is ook de vergunningverlener voor activiteiten met radioactieve stoffen. Hiernaast zijn er veiligheidsaspecten die niet specifiek zijn voor kernenergie. Ook deze zijn randvoorwaardelijk voor kernenergie-activiteiten.

4. Duurzaamheid

Vanwege het doel van broeikasgasemissiereductie betreft het publieke belang duurzaamheid primair afbouw van energiesystemen waarbij fossiele CO₂ vrijkomt. Bij de elektriciteitsproductie uit kernenergie komt geen fossiele CO₂ vrij. Net als bij andere vormen van duurzame energie en bij vele andere economische activiteiten zoals de bouw en industrie, komt er eerder in de keten wel fossiele CO₂ vrij, onder andere bij de winning van delfstoffen, transport en fabricage en bouw van de infrastructuur. De splijtstoffen zijn niet even duurzaam als bijvoorbeeld zonnestraling omdat de splijtstoffen door mijnbouw gewonnen worden. Voorts zullen (in theorie) de splijtstoffen ooit opraken. Ook andere productiemiddelen voor duurzame elektriciteit zijn overigens afhankelijk van delfstoffen die niet oneindig beschikbaar zijn, en is er geen volledige recycling na buitengebruikstelling.

5. Leefomgevingskwaliteit

Kernenergie speelt een rol in de leefomgevingskwaliteit op meerdere manieren. In een tijd waarin klimaatverandering een dringende zorg is, helpt kernenergie om de uitstoot van broeikasgassen aanzienlijk te verminderen. Ook draagt het bij aan een schonere lucht. Beide komen de gezondheid van mens en natuur ten goede. Tijdens de elektriciteitsproductie veroorzaakt kernenergie vrijwel geen CO₂-uitstoot. Het is een efficiënte bron van elektriciteit want met een kleine hoeveelheid splijtstof kan veel elektriciteit geproduceerd worden. Dit betekent dat we minder beslag leggen op natuurlijke bronnen en daarmee de impact op het milieu minimaliseren. Hiernaast vereist een kerncentrale minder ruimte dan veel andere (hernieuwbare) energiebronnen zoals zonne- en windparken. Dit betekent dat er meer land beschikbaar blijft voor natuur, landbouw en recreatie.

De bouwfase van kerncentrales levert een negatieve impact op de leefomgevingskwaliteit op. In deze tijdelijke situatie wordt grond bouwrijp gemaakt, worden er milieubelastende installaties toegepast voor de bouw, en verplaatsen duizenden personeelsleden zich van en naar de bouwlocaties. Afhankelijk van de locatie van de bouwplaats kan ook de directe omgeving tijdelijk hinder ervaren in de vorm van geluidsoverlast, luchtverontreiniging en meer druk op de lokale gemeenschap. Het tegengaan van deze mogelijke negatieve effecten is van groot belang om draagvlak voor en acceptatie van kerncentrales te bewerkstelligen en een prettige leefomgevingskwaliteit te waarborgen. Het Rijk-Regiopakket vervult een centrale rol in het adresseren en compenseren van negatieve effecten.

6. Maatschappelijke betrokkenheid

Kernenergie is van oudsher een maatschappelijk thema waarover de meningen uiteenlopen. Daarnaast kan de impact van de komst van twee nieuwe centrales voor de lokale bevolking groot zijn. Ook omdat deze vaak samen met andere, al lopende energieprojecten moeten worden gezien. Dit geldt niet alleen voor de situatie als de kerncentrales er eenmaal staan, maar ook voor de bouwperiode.

Maatschappelijke betrokkenheid is hierom belangrijk. Het doel is hierbij niet om tegenstanders van kernenergie te overtuigen. Het doel is om als partij in gesprek te zijn met bewoners en andere belanghebbenden, om hen goed te informeren, en de kans te geven om mee te denken en mee te praten onder andere over randvoorwaarden en compensatie voor de betrokken regio. Er moet hierbij ook duidelijk zijn over welke beslissingen niet meegepraat kan worden en waarover wel. Het is van

belang dat de overheden hierbij gezamenlijk optrekken, de gemeentes, de provincies en de Rijksoverheid.

Om maatschappelijke betrokkenheid te creëren bestaan er informele en formele participatie. Aan beide moet op gepaste wijze invulling gegeven worden. Flexibiliteit is hierbij belangrijk want de behoefte van de partijen kan door de tijd heen veranderen.

7. Rechtvaardige verdeling van lusten en lasten

De rol van kernenergie in het energiesysteem is van nationaal belang. Kernenergie levert een waardevolle bijdrage aan een CO₂-vrije toekomst van heel Nederland. De bouw van twee kerncentrales heeft echter een grote impact op de lokale gemeenschap. Dit kan zowel positief als negatief zijn; negatieve effecten zijn veelal de gevolgen van de bouw, positieve effecten liggen op het terrein van economische kansen. Het is belangrijk om beide aspecten goed in kaart te brengen en afgewogen keuzes te maken. Hierbij is het onvermijdelijk dat er nagedacht moet worden over sociaaleconomische structuur van de regio waar kerncentrales geplaatst worden. Tegenover de lokale lasten dienen ter compensatie 'lusten' te staan. De rol van de regio, zowel op gemeente- als op provincieniveau, is hierbij fundamenteel. Nauwe samenwerking is daarbij belangrijk. Tot slot moeten, wat er voor verdeling van lusten en lasten ook wordt geconcludeerd, de communicatie en betrokkenheid van bewoners in het gehele proces zodanig intensief zijn dat men zich herkent in de getroffen maatregelen.

1.2 Lessen uit de aardgaswinning in Groningen

Op 24 februari 2023 heeft de parlementaire enquêtecommissie Aardgaswinning Groningen het rapport *Groningers boven Gas* gepresenteerd. De kabinetsreactie hierop staat in de brief van de toenmalig Minister-President en de Staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat van 25 april 2023 'Nij begun: op weg naar erkenning, herstel en perspectief' (Kamerstukken II 2022-2023, 35 561 nr. 17, 25 april 2023). Een aantal lessen die het kabinet trekt uit het rapport zijn van belang voor kernenergie. Dit betreft met name hoofdstuk 4 'Bouwen aan een betere overheid' van de kabinetsreactie. Maatregel 46 gaat expliciet over deelnemingen. Deze luidt:

Maatregel

46

Toets op borgen publiek belang in strategie staats- en beleidsdeelnemingen

Het kabinet zet steviger in op de rol die staats- en beleidsdeelnemingen spelen bij het borgen van publieke belangen, en op een verdere professionalisering van het actief aandeelhouderschap van de staat. Dat is ook het uitgangspunt van de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022. Als het gaat om de staats- en beleidsdeelnemingen EBN, Gasunie en GasTerra moeten de te borgen publieke belangen expliciet worden opgenomen in de strategie van de betreffende onderneming. Het kabinet zal toetsen of de publieke belangen afdoende in de strategie van EBN en GasTerra zijn opgenomen. Bij Gasunie is dit al het geval en wordt de huidige strategie dit jaar herijkt. Bij nieuwe publiek-private samenwerkingen zal, als hier een (al dan niet nieuw op te richten) staatsdeelneming bij betrokken is, de Nota Deelnemingenbeleid worden toegepast om te borgen dat het publieke belang centraal staat in de strategie van die onderneming en de uitoefening van het aandeelhouderschap door de Staat."

Deze maatregel wordt onverkort toegepast in dit governanceplan. De beleidsmatige beheersing en het aandeelhouderschap van deelnemingen worden overigens tegenwoordig geheel anders opgezet dan in de jaren 60 van de vorige eeuw in het zogenoemde Gasgebouw.

Ook drie maatregelen over toezichthouders en inspecties zijn van belang:

36 'Direct contact tussen Kamer en toezichthouder',

37 'Actief openbaar maken van adviezen van rijksinspecties', en

39 'Waarborgen voor onafhankelijke taakuitoefening Inspecties krijgen plek in Wet op de rijksinspecties'.

Deze maatregelen worden buiten het traject van de oprichting van een bedrijf voor de bouw en exploitatie van kerncentrales genomen. De belangrijkste inspectie/toezichthouder bij kerncentrales

is de ANVS. Anders dan het Staatstoezicht op de Mijnen is de verantwoordelijke minister voor de ANVS niet de minister van Klimaat en Groene Groei. Deze scheiding is Europeesrechtelijk vereist en biedt een goede uitgangspositie voor een goede rolverdeling en belangenafweging voor wat betreft inspectie en toezicht.

Ook de volgende maatregelen spelen een rol:

- 40 'Aanpassen ambtseed en stimuleren tegendenken binnen ministeries',
- 41 'Betere spreiding van de rijkswerkgelegenheid',
- 42 'Bewindslieden en beleidsambtenaren gaan op grote schaal in gesprek met burgers'.

Deze lessen over de overheid zelf heeft het kabinet getrokken en fungeren als randvoorwaarden bij de ontwikkeling van nieuwe kerncentrales. Hiernaast wordt door middel van het Rijk-Regiopakket in de geest gehandeld van de maatregelen die horen bij hoofdstuk 3 'bouwen aan de toekomst – economisch perspectief' van de kabinetsreactie.

1.3 Afweging oprichting nieuwe deelneming

Voor het publieke belang van CO₂-vrije elektriciteitsproductie is opschaling van alle bronnen waaronder kernenergie nodig. Dit betekent dat het juiste beleidsinstrument hiertoe moet worden gekozen. Er zijn immers meerdere beleidsinstrumenten om publieke belangen na te streven zoals wet- en regelgeving met regulering, verboden of geboden, economische prikkels door heffingen of subsidies, de inzet van overheidsdiensten of overheidsbedrijven en publiekscampagnes. Om deze keuze te maken wordt eerst een beschrijving van de energiemarkt gegeven.

De energiemarkten zijn de afgelopen kwart eeuw vergaand geliberaliseerd en geprivatiseerd. Energiebedrijven die energie leveren, produceren of verhandelen, en geheel of gedeeltelijk in overheidshanden zijn, zijn uitzonderingen. Dit betreft onder andere EPZ (kernenergie), EBN (aardgas en geothermie), Gastera (gas, beoogde beëindiging 2026) en Gasunie (waterstof, warmte). Op regionaal niveau zijn van de voormalige geïntegreerde energiemaatschappijen de netbeheerders als publieke bedrijven overgebleven.

De markt voor elektriciteitsproductie uit kernenergie is in de huidige marktordening een vrije markt. Feitelijk is er één producent van elektriciteit uit kernenergie, EPZ. EPZ is voor 70% in handen van decentrale overheden, en voor 30% in handen van een privaat bedrijf. Overheidsbedrijven kunnen toetreden tot deze markt waarbij de Europese regels voor staatssteun gelden. Anderzijds kan op privaat initiatief een kernenergieproject gestart worden. In het regeerakkoord van Rutte-I was opgenomen dat "Aanvragen van vergunningen voor de bouw van een of meer nieuwe kerncentrales die voldoen aan de vereisten, worden ingewilligd". Deze uitnodigende maar passieve politieke stellingname leidde uiteindelijk in Nederland niet tot de bouw van een nieuwe kerncentrale.

De inrichting van de Europese en Nederlandse energiemarkt leidt er toe dat de er twee beleidsinstrumenten denkbaar zijn om het publieke belang van meer kernenergie te behartigen: economische prikkels voor een privaat bedrijf en de inzet van een publiek bedrijf.

Het ministerie van KGG heeft door EY in een marktconsultatie laten onderzoeken in welke publiek-private verhouding de bouw van de kerncentrales volgens de geconsulteerde bedrijven plaats kan hebben. Deze brede marktconsultatie vond plaats onder technologieleveranciers (*vendors*, producenten van kernreactoren), energiebedrijven en financiële instellingen. De centrale vraag hierbij was of private bedrijven geïnteresseerd zijn risicodragend te investeren in het nieuwbouwproject voor kernenergie. Het resultaat was dat er uiteindelijk geen interesse van private bedrijven bleek te zijn. De hoofdoorzaak is dat de investeringstermijn lang is: pas na ongeveer twaalf jaar worden de eerste inkomsten verwacht. De duur van deze investering en daarmee de financieringskosten zijn groot. Private bedrijven wegen investeringsmogelijkheden tegen elkaar af en geven de voorkeur aan investeringen waarvan de inkomsten sneller verwacht worden. De afwijzing van investeringen in kernenergie is niet fundamenteel. Als de Rijksoverheid zo vergaande garanties verstrekt dat het risico bij het Rijk ligt en het private bedrijf verzekerd is van een winstgevende investering, is er wel interesse voor een minderheidsparticipatie. Er blijkt echter in de

markt een fundamentele verwachting te zijn dat de overheid zelf een aanzienlijk aandeel investeert in het project of op enige wijze zich niet slechts politiek maar ook organisatorisch en financieel committeert aan kernenergie. De mogelijke technologieleveranciers gaan uit van een financiële participatie van de overheid. Het blijkt dat private partijen een deelneming als projectorganisatie (vergunningstraject en bouwfase) voor de nieuwbouw verwachten, omdat een stevige overheidsdeelname ook voor deze partijen een signaal is dat de overheid serieus is en mede risico wil dragen in het project.

In andere Europese landen is de eigenaar of exploitant van een kerncentrale in veel gevallen een staatsbedrijf. De ervaring van de afgelopen twintig jaar in andere landen laat zien dat de realisatie van nieuwe kerncentrales op een open energiemarkt om een actieve rol van een overheid vraagt. De moeizame ontwikkeling van een drietal recent gebouwde kerncentrales in Europa (Olkiluoto 3 in Finland, Flamanville 3 in Frankrijk, Hinkley Point C in het Verenigd Koninkrijk), die wel bijna volledig door commerciële partijen zijn ontwikkeld, heeft potentiële technologieleveranciers beperkt in hun bereidheid of vermogen om een meerderheidsaandeel in een nieuwbouwproject te nemen. Deze terughoudendheid betreft de bouwfase, omdat vanaf de ingebruikname het marktrisico juist kleiner is.

Meer recente kernenergieprojecten worden dan ook gekenmerkt door een grotere rol van de overheid, vaak in de vorm van een deelneming. Zo heeft de Britse overheid een substantieel aandeel in de projectorganisatie van Sizewell C. Het project Dukovany 5 in Tsjechië wordt ontwikkeld door een dochteronderneming van ČEZ waarvan het merendeel van de aandelen in handen is van de nationale overheid. In Polen is PEJ verantwoordelijk voor de ontwikkeling en bouw van kerncentrales en is geheel eigendom van de Poolse staat. De actieve rol van de nationale overheid in deze projecten beoogt extra financiële middelen aan te trekken. Dit is bijvoorbeeld de inzet bij het project Sizewell C in het Verenigd Koninkrijk. Samenvattend is het beeld uit de internationale ervaring dat private partijen betrokkenheid van de overheid verwachten om met vertrouwen in deze projecten met zeer lange looptijd een rol te vervullen.

De nucleaire veiligheid wordt veelal gezien als een reden dat de overheid zelf direct betrokken dient te zijn bij kernenergie. Op grond van wet- en regelgeving in Nederland dienen alle bedrijven, dus ook private bedrijven, te voldoen aan de veiligheidsvereisten die gelden voor nucleaire activiteiten. Toch leeft bij omwonenden van (toekomstige) kerncentrales de gedachte dat het naleven van de veiligheidsvereisten en het omgaan met de omgeving bij publieke partijen een betere handen is dan bij private. Aan deze gedachten komt de inzet van een overheidsbedrijf tegemoet. Dit speelt mede vanwege de noodzaak van een veilige ontmanteling aan het einde van de levensduur van een reactor. Een zeer betrouwbare partij is nodig om bij alle belanghebbenden het vertrouwen te wekken dat deze verantwoordelijkheid gedragen zal worden. Een overheidsbedrijf met de Staat als (grote of meerderheids-) aandeelhouder achter zich kan een dergelijke betrouwbare partij zijn.

Het oprichten of verwerven van een deelneming is geen manier om de financiering of businesscase van kernenergie te regelen. Deelnemingen zijn gehouden een gezonde bedrijfsvoering te hebben. Dit betekent dat het eigen vermogen van de vennootschap, dat wil zeggen de investering van de Staat, ten minste behouden moet blijven met het oog op de continuïteit van de vennootschap. Dit komt overeen met de notie "maatschappelijk vermogen" in de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022. Interen op het eigen vermogen ten gunste van lagere outputprijzen is geen optie. Een gezonde deelneming van de Staat heeft dus vergelijkbare steun van financiële instrumenten nodig als een private onderneming voor een acceptabele business case voor kernenergie. De deelneming van de Staat dient een gezonde business case te hebben. Als een deelneming deze heeft, heeft een vergelijkbare vennootschap die door een private energiemaatschappij wordt opgericht deze ook. Het publieke belang is hiermee in theorie 'contracteerbaar' bij een private partij.

Het is dus theoretisch denkbaar dat een deelneming van de Staat een steunpakket krijgt op basis waarvan een privaat bedrijf te kennen geeft om onder de voorwaarden van dit steunpakket de investering ook op zich te willen nemen. Het is echter zeer onwaarschijnlijk dat zich dit in de realiteit zal voordoen. De relevante private partijen hebben immers al in marktonderzoeken van EY¹³ en BNP Paribas¹⁴ duidelijk te kennen gegeven dat zij geen interesse hebben om risicodragend te investeren,

¹³ Dutch Nuclear New Build Program; Remuneration models & finance structures (Market Consultation), EY 2024

¹⁴ Dutch Nuclear New Build Program; Private financing options, BNP Paribas 2024

in ieder geval niet in een vroege projectfase. Voorts blijkt uit de technische haalbaarheidsstudies dat er geen privaat bedrijf als meerderheidsinvesteerder in het project verwacht wordt. Al deze resultaten versterken het oorspronkelijk advies van adviesbureau Boston Consulting Group¹⁵ dat ook uitgaat van een overheidsbedrijf als investeerder. Een private partij is welkom voor overleg als zij risicodragend en tegen marktconforme voorwaarden wil participeren in een kernenergie deelneming.

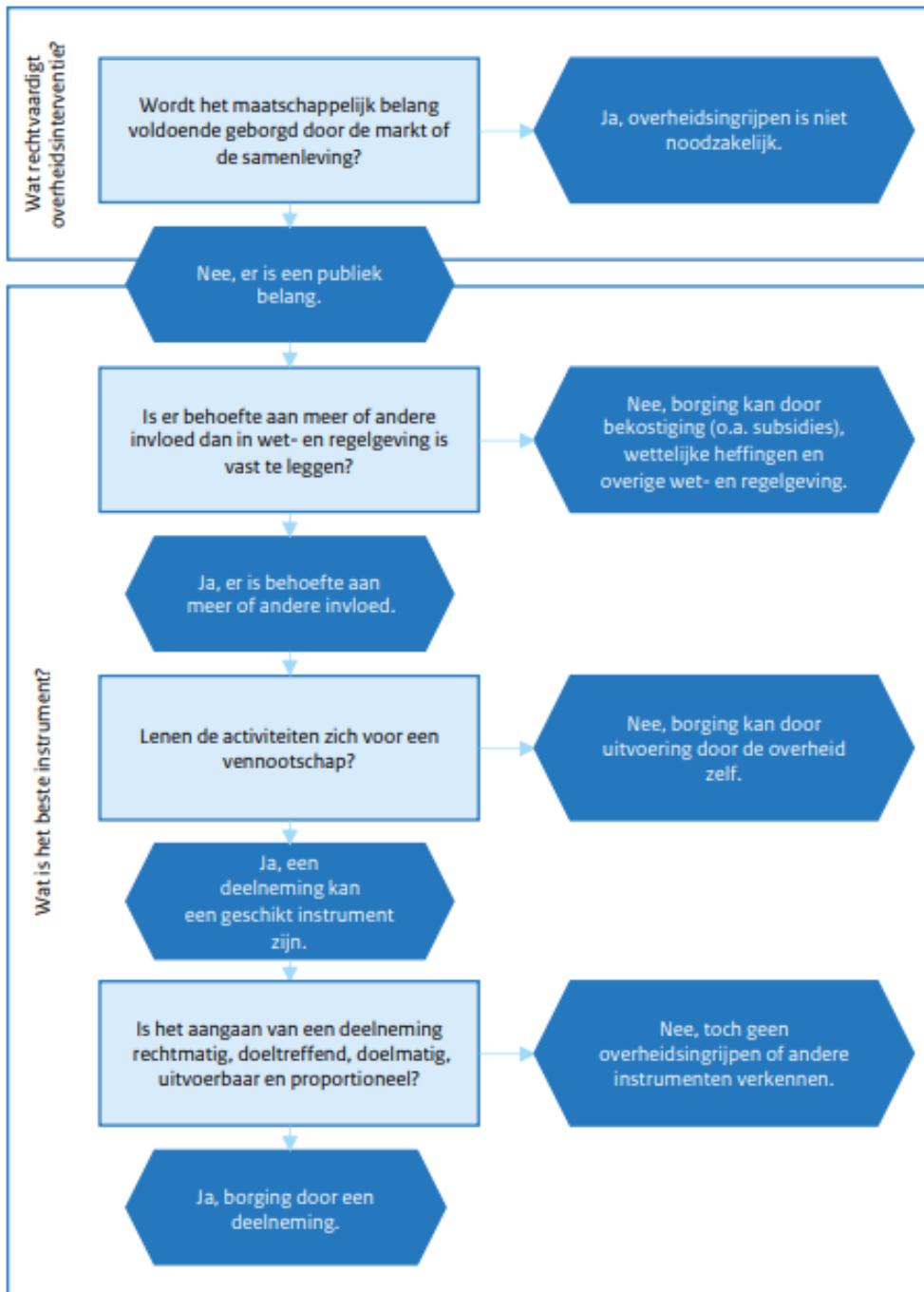
Een privaat bedrijf kan door zeer uitgebreide garantstellingen van de Staat uiteindelijk bereid zijn te investeren in het nieuwbouwproject. De kans op winst in de vele decennia waarin de kerncentrales operationeel zijn, ligt dan bij het private bedrijf en het risico bij de Staat. Volgens de economische wetenschap is winst de vergoeding voor risico lopen. Als er geen risico gelopen is, is er geen sprake van winst, maar van een niet-marktconforme vergoeding voor financiering.

Dit raakt aan de vraag naar de doelmatigheid van het contracteren van het publiek belang. Afhankelijk van de inrichting van de arrangementen (*incentives*) is er kans dat het financiële risico bij de Staat komt te liggen, maar eventuele voordelen bij de eigenaar terecht komen. Dan is het (onder randvoorwaarden zoals efficiënte en veilige bedrijfsvoering) doelmatig als door de inzet van een deelneming van de Staat voordelen (dividenden) terugvloeien naar de Staat. Het publiek belang is dus weliswaar contracteerbaar, maar niet onder realistische voorwaarden en met een rechtvaardige verdeling van lasten (kans op verlies) en lusten (kans op winst).

De Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 (zie figuur 2) biedt een expliciet kader om de afweging te maken om al dan niet een deelneming aan te gaan. De toetsing aan dit kader is opgenomen in de bijlage.

¹⁵ Kernenergie planning & realisatie Fase 2: korte termijn prioriteiten om meer zekerheid te verkrijgen over de kosten, tijdlijn en risico's van het kernenergie nieuwbouwproject, Boston Consulting Group 2022

Figuur 2. Beslisboom uit het afwegingskader voor het aangaan van een deelneming, overgenomen uit Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022.

2. Governance rondom het aandeelhouderschap van Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V.

Hoofdpunten

- NEO NL wordt vormgegeven als een besloten vennootschap. Bij oprichting is de Staat de enige aandeelhouder. De Staat (ministerie van KGG) vult zijn verantwoordelijkheid over het aandeelhouderschap in conform de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022.
- NEO NL zal na haar oprichting zelf werkmaatschappij NNEX oprichten, en zelf de vorm krijgen van een houdstermaatschappij waar binnen de bouw, de eigendom, de exploitatie en de zorg voor de ontmanteling van nieuwe kerncentrales bij NNEX worden belegd. Deze structuur biedt de flexibiliteit om NNEX eventueel later geheel of gedeeltelijk te privatiseren. Ook is er de flexibiliteit om andere mogelijke nieuwbouw-werkmaatschappijen of bestaande kernenergie-activiteiten op verschillende manieren op niveau van de houdster- of werkmaatschappij te incorporeren.
- De Staat gaat als aandeelhouder niet over de dagelijkse aansturing van NEO NL. De Staat heeft als aandeelhouder op grond van de wet en de statuten bepaalde zeggenschapsrechten, zoals:
 - het benoemen en ontslaan van leden van de raad van bestuur en raad van commissarissen;
 - betrokkenheid bij de strategie van NEO NL (consultatierecht);
 - het instemmen met omvangrijke investeringen die vooraf voor goedkeuring moeten worden voorgelegd; en
 - vaststelling van de jaarrekening en (op termijn) winstuitkering.
- De Staat en NEO NL hebben een continue dialoog over de financiële situatie en prestaties. Naast de standaard-aandeelhoudersbevoegdheden zoals bepaald in het vennootschapsrecht en de statuten zullen in financieringsovereenkomsten met de Staat aanvullende rechten en plichten rondom de bouw en exploitatie van nieuwe kerncentrales worden vastgelegd.
- KGG draagt zorg voor borging van het publiek belang op het gebied van energie en heeft vanuit de aandeelhoudersrol zeggenschap over de koers van de onderneming en recht op informatie. Als nodig vindt afstemming met andere betrokken departementen plaats. De minister van KGG legt verantwoording af aan de Tweede Kamer over de wijze waarop het aandeelhouderschap wordt ingevuld.
- Specifiek voor het bouwproject dat door NNEX wordt uitgevoerd, wordt een aanvullende governance ingericht, die in hoofdstuk 3 wordt toegelicht. Om de administratieve belasting te beperken worden de governance-activiteiten die in dit hoofdstuk en die in hoofdstuk 3 worden beschreven, gestroomlijnd. Dit is mogelijk zolang het nieuwbouwproject feitelijk de enige activiteit binnen de onderneming is. Zodra binnen de houdstermaatschappij en de aan haar verbonden werkmaatschappijen meer activiteiten dan de nieuwbouw plaatshebben, gaan de governance van de houdstermaatschappij (NEO NL) en de projectorganisatie voor de nieuwbouw (NNEX) mogelijk meer uit elkaar lopen. Hierom dient zowel de governance van de deelneming (NEO NL) als van de projectgovernance, expliciet en onafhankelijk van elkaar opgezet te worden.

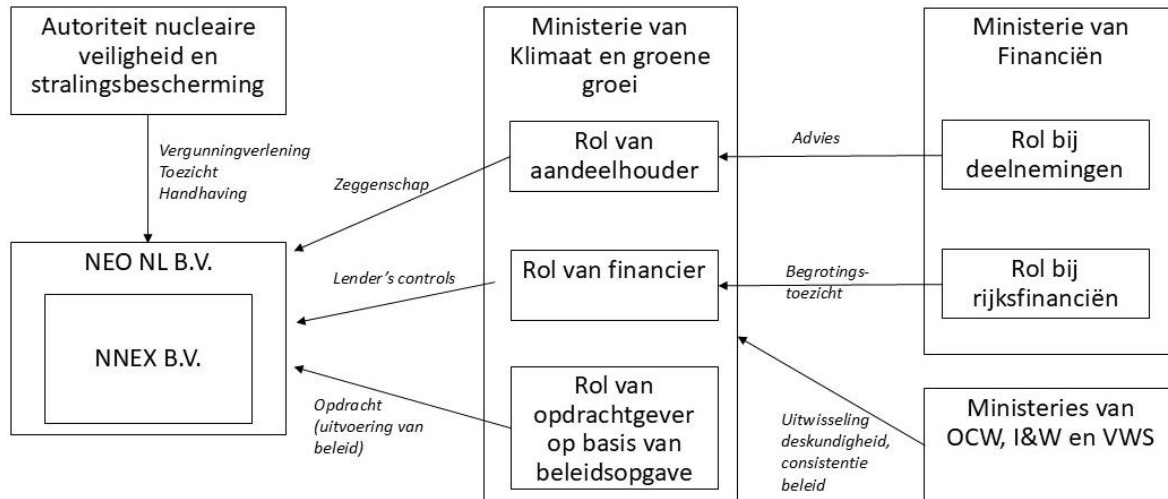
2.1 Verschillende rollen van het Rijk bij de Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V.

Het Rijk heeft meerdere rollen bij NEO NL. Het Rijk heeft de rol van toezichthouder, vergunningverlener, aandeelhouder, beleidsmaker en financier.

In dit hoofdstuk wordt in het bijzonder de rol van de aandeelhouder uitgewerkt. De rol van opdrachtgever (voortvloeiend uit de rol van beleidsmaker) is een andere rol. Het beleid is: er dient meer elektriciteit uit kernenergie beschikbaar te komen door nieuwe kerncentrales. Deze rol van beleidsmaker komt overeen met de rol van de opdrachtgever. De beleidsopgave is: meer elektriciteit

uit kernenergie beschikbaar te doen komen door nieuwe kerncentrales. De rol van opdrachtgever/beleidsmaker wordt net als de rollen van de toezichthouder en vergunningverlener summier behandeld.

Figuur 3. Schema van de bij de governance van NEO NL betrokken overheidsorganisaties

2.2 Publiek aandeelhouderschap conform de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022

De oprichting van NEO NL vormt het startpunt van de in dit plan beschreven governance. In lijn met de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 wordt de deelneming NEO NL vormgegeven als een besloten vennootschap. De Staat wordt voornamelijk de enige aandeelhouder. Het ministerie van KGG is verantwoordelijk voor het aandeelhouderschap van NEO NL en vult haar aandeelhoudersrol in conform de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022. Het ministerie van Financiën vervult een adviesrol voor het ministerie van KGG bij de uitvoering van het deelnemingenbeleid.

Met het oprichten van de beleidsdeelneming kiest de Staat voor publiek aandeelhouderschap. Hiermee kunnen de activiteiten die bijdragen aan de borging van publieke belangen op een doelmatige en zakelijke manier georganiseerd worden. Publiek aandeelhouderschap brengt bepaalde maatschappelijke verantwoordelijkheden voor deelnemingen en hun aandeelhouder met zich mee. De Staat verwacht van deelnemingen een voorbeeldrol in brede zin. Op een publieke aandeelhouder rust de verantwoordelijkheid om de aandeelhoudersbevoegdheden zodanig in te zetten dat een deelneming die voorbeeldrol ook kan verwezenlijken.

Een vennootschap heeft startkapitaal nodig. Voor NEO NL is voorzien dat zij in eerste instantie voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van de bouw zal uitvoeren, die vooral zien op de opbouw van de organisatie, kennis en kunde binden en de ontwikkeling tot een *licensable partner* voor de ANVS. Hierom zal de onderneming in haar eerste fase (relatief gezien) geen grote kapitaalbehoefte hebben. Dit ligt in de fase erna – de bouwfase – geheel anders. Dan is er een grote financieringsbehoefte. Naast kapitaalstortingen zijn er een aanvullend 'government support package' en mogelijke private financiering nodig om de financiële gezondheid van NEO NL te borgen. Het startkapitaal wordt gevormd door aandelenkapitaal in NEO NL en eventuele agiostortingen. De omvang van de eerste storting wordt bepaald aan de hand van de beoogde omvang van de werkzaamheden en behoefte aan werkkapitaal in de eerste jaren. De eventuele uitbreiding van NEO NL met andere activiteiten zoals de exploitatie van al bestaande productiemiddelen voor kernenergie veranderen bovengeschetst beeld niet wezenlijk.

De statutaire doelstelling van NEO NL is nu als volgt in de statuten geformuleerd:

- (a) het (doen) ontwerpen, (doen) bouwen en (doen) realiseren, (doen) in stand houden, (doen) beheren en (doen) exploiteren van kerncentrales en kernreactoren in Nederland, alsmede de voorbereiding daarvan, onder meer ten bate van het publieke belang van de energievoorziening in Nederland; en
 - (b) het oprichten van of deelnemen in andere ondernemingen van welke aard ook, daarin op andere wijze een belang te nemen, daarover beheer te voeren, financieringsactiviteiten te verrichten, zekerheid te stellen of zich te verbinden voor verplichtingen van derden ten behoeve van het hiervoor onder (a) omschreven doel,
- en alles wat in de ruimste zin verband houdt met of bevorderlijk kan zijn voor het doel van de Vennootschap.

Het aandeelhouderschap geeft de staat zeggenschapsrechten die op verschillende wijze zijn ingekaderd:

- De rolverdeling en bevoegdheden van de raad van bestuur, raad van commissarissen en aandeelhouder zijn wettelijk vastgelegd binnen het vennootschapsrecht (Boek 2, Burgerlijk Wetboek).
- De zeggenschapsverdeling is nader uitgewerkt in de statuten van NEO NL. Voor de inrichting van de statuten is de vanuit de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 geldende standaard voor statuten zoveel mogelijk als uitgangspunt genomen.
- Ten slotte wordt van NEO NL verwacht dat zij zich houdt aan de principes van maatschappelijk verantwoord ondernemen en aan de principes zoals neergelegd in de Corporate Governance Code die beschrijven wat binnen de wettelijke kaders *best practice* is. Deze Code heeft als doel om binnen beursgenoteerde vennootschappen een deugdelijk en transparant stelsel van *checks and balances* te bewerkstelligen en de Staat verwacht van deelnemingen dat zij zich hier ook aan houden.

In aanvulling hierop worden afspraken vastgelegd in financieringsovereenkomsten. Deze overeenkomsten dienen onder andere de financieringsrelatie te definiëren tussen NEO NL en de Staat met betrekking tot het nieuwbouwproject van NEO NL (bij werkmaatschappij NNEX) en de wijze waarop en voorwaarden waaronder middelen beschikbaar worden gesteld. Zo wordt in deze overeenkomsten bepaald hoe, wanneer en onder welke voorwaarden de financiering ten behoeve van de ontwikkeling en de bouw van de kerncentrales verstrekt wordt en welke rapportageverplichtingen NEO NL (en NNEX) hebben. Ook dienen die overeenkomsten een bepaling te bevatten over de mogelijkheid voor de Staat om audits uit te (laten) voeren en in welke gevallen er goedkeuring van de Staat vereist is voor onder meer eventuele wijzigingen in de uitvoering van het nieuwbouwproject. Op de afspraken uit deze overeenkomsten wordt in hoofdstuk 3 nader ingegaan.

In het vervolg van dit hoofdstuk wordt op hoofdlijnen ingegaan op de verschillende elementen uit de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 die voor de governance rondom het aandeelhouderschap van NEO NL van belang zijn.

2.3 Rolverdeling

NEO NL zal gaan werken met een raad van bestuur en een raad van commissarissen. De raad van bestuur heeft de dagelijkse leiding over de onderneming. De raad van commissarissen houdt toezicht op het bestuur. Naast de raad van bestuur en raad van commissarissen zal bij NEO NL ook een ondernemingsraad (OR) worden ingericht zodra NEO NL boven een personeelsbestand van 50 personen is uitgegroeid.

In het Nederlandse vennootschapsrecht hebben organen hun eigen bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Dit betekent dat het de aandeelhouder niet is toegestaan zich rechtstreeks te begeven op het door de wet aan de raad van bestuur voorbehouden terrein. In Box 1 zijn de verantwoordelijkheden van de raad van bestuur, de raad van commissarissen en de OR beschreven. Op hoofdlijnen geldt dat de Staat niet gaat over de dagelijkse bedrijfsvoering en aansturing van NEO NL, deze zijn voorbehouden aan de raad van bestuur. Deelnemingen staan weloverwogen op afstand van de aandeelhouder, de Staat. De expertise ligt bij de deelneming en moet ook daar worden benut. De raad van bestuur van NEO NL is verantwoordelijk voor het voeren van een gezonde financiële bedrijfsvoering, waarbij de publieke investering conform het businessplan op termijn wordt terugbetaald. De Staat hecht eraan dat de deelneming over voldoende (toegang tot) financiële

middelen beschikt om in haar continuïteit te voorzien, om zo haar activiteiten op de korte en lange termijn uit te kunnen voeren. Daarnaast dient een deelneming de financiële waarde te behouden die de onderneming voor de Staat vertegenwoordigt. Om deze doelen te bereiken zijn een efficiënte (financiële) bedrijfsvoering, voldoende rendement en een gezonde balans van de deelneming cruciaal. De raad van bestuur van NEO NL legt daartoe verantwoording af aan de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (de Staat) naast de verantwoording aan de raad van commissarissen.

De Staat mag als aandeelhouder in beginsel het eigen (publieke) belang nastreven. Om dit belang te kunnen nastreven dient de aandeelhouder zodanig invloed te kunnen uitoefenen op het beleid van het bestuur en de raad van commissarissen van de vennootschap dat hij een volwaardige rol speelt in het systeem van *'checks and balances'* in de vennootschap. Zo heeft de Staat het recht op inlichtingen: de vennootschap is wettelijk verplicht de gevraagde inlichtingen, binnen redelijkheid en billijkheid, te verstrekken. De Staat kan daarnaast via een consultatierecht invloed uitoefenen op de strategie van de onderneming en heeft bepaalde beslissingsbevoegdheden.

Box 1. Rol van de raad van bestuur, de raad van commissarissen en de ondernemingsraad.

De **raad van bestuur** (RvB) bestuurt NEO NL, heeft de dagelijkse leiding over de onderneming en is verantwoordelijk voor de continuïteit van de vennootschap en de met haar verbonden ondernemingen. Het bestuur richt zich op de langetermijn-waardecreatie binnen de vennootschap en de met haar verbonden ondernemingen en weegt daartoe de belangen van de belanghebbenden. Dit houdt onder andere in dat het bestuur verantwoordelijk is voor de realisatie van de doelstellingen van NEO NL, de strategie, het beleid en daaruit voortvloeiende resultatenontwikkeling. Het bestuur legt hierover verantwoording af aan de raad van commissarissen en aan de Algemene vergadering. Het bestuur is verantwoordelijk voor onder andere de naleving van alle relevante wet- en regelgeving, het beheersen van de risico's die zijn verbonden aan de ondernemingsactiviteiten en voor de financiering van de vennootschap. Het bestuur rapporteert hierover aan de raad van commissarissen en de Algemene Vergadering.

De **raad van commissarissen** heeft als taak toezicht te houden op hoe het bestuur de strategie voor langetermijn-waardecreatie uitvoert en op de algemene gang van zaken in de vennootschap en de met haar verbonden ondernemingen. Daarnaast staan de commissarissen het bestuur met (gevraagd en ongevraagd) advies ter zijde. De raad van commissarissen richt zich bij de vervulling van zijn taak op het belang van de vennootschap en de met haar verbonden ondernemingen en weegt daartoe de belangen van de bij de vennootschap betrokken belanghebbenden af. Ook doet de raad van commissarissen een niet bindende voordracht voor bestuurders ter benoeming aan de Algemene Vergadering. De raad van commissarissen heeft een werkgeversrol ten opzichte van de raad van bestuur, waarbij de raad van commissarissen de raad van bestuur aanstelt, beoordeelt, beloont en eventueel ontslaat.

De **ondernemingsraad** (OR) heeft vanuit de Wet op de Ondernemingsraden een aantal rechten, te weten adviesrecht, instemmingsrecht, initiatiefrecht en recht op informatie. De raad van bestuur moet de OR om advies vragen bij belangrijke financiële, economische en organisatorische besluiten en om instemming vragen voor besluiten over het vaststellen, wijzigingen of intrekken van personele regelingen. De OR heeft recht op alle informatie die nodig is voor het uitvoeren van zijn taak en mag ongevraagd voorstellen doen over alle sociale, organisatorische, financiële en economische zaken. De OR heeft het recht om te spreken tijdens de Algemene Vergadering en mag daar zijn standpunt geven over belangrijke bestuursbesluiten, beloningsbeleid, benoeming, schorsing en ontslag van bestuurders en commissarissen. Voor de raad van commissarissen kan de OR één derde van de commissarissen voordragen.

2.4 Zeggenschapsrechten van de staat

Betrokkenheid van de Staat bij de strategie van NEO NL

Het wordt van de raad van bestuur, onder meer conform de Corporate Governance Code, verwacht dat hij een visie op de langetermijn-waardecreatie van de vennootschap ontwikkelt en een daarbij passende strategie formuleert. In de strategie wordt ook expliciet het borgen van de publieke belangen opgenomen, in het verlengde van maatregel 46 van de kabinetsreactie op de parlementaire enquête Aardgaswinning Groningen. Uit de statuten en daarmee samenhangende reglementen van NEO NL vloeit voort dat de Staat over strategische beleid geconsulteerd moet worden. Onder zo'n herziening kan zowel een nieuwe strategie als een tussentijdse strategiewijziging vallen.

Met de strategie geeft de raad van bestuur een visie op de langetermijnkoers van NEO NL die zorgt voor kaders bij het maken van toekomstige keuzes. KGG wordt nauw betrokken bij de strategie van NEO NL om er zorg voor te dragen dat de koers die de onderneming kiest in overeenstemming is met het publieke belang. De strategie raakt aan beide rollen van KGG, zowel de rol van maker van het energiebeleid als de rol van aandeelhouder.

Conform de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 dient de raad van bestuur eens in de vijf jaar te beoordelen of het strategisch plan aanpassing behoeft en werkt daarbij volgens een strategiecycclus. Deze strategiecycclus bestaat grofweg uit drie fasen: voorbereiden, opstellen en opvolgen. Om goed invulling te geven aan de consultatiebevoegdheden worden concrete procesafspraken met de deelneming over de gehele strategiecycclus gemaakt in een vroeg stadium. Omdat NEO NL door een aantal fasen gaat – van voorbereiding, naar bouw en uiteindelijke exploitatie kan afgeweken worden van de vijfjaarlijkse cycclus die meer uitgaat van een *'going concern'*-situatie.

Voor de strategie geldt dat de statutaire doelstelling en het borgen van de publieke belangen als leidende principes worden gebruikt. Hierbij is winstmaximalisatie niet het doel, maar een gezonde financiële bedrijfsvoering inclusief ten minste behoud van maatschappelijk kapitaal een randvoorwaarde, en een realistisch doel is een marktconform rendement op geïnvesteerd kapitaal. KGG is voornemens een toetsingskader te ontwikkelen aan de hand waarvan de borging van het publieke belang in het strategisch plan beoordeeld kan worden. De beoordeling zal mede zien op de financiële aspecten, het ambitieniveau en de haalbaarheid van de strategie. Daarbij geldt dat effecten van de strategie doorgerekend moeten worden in financiële prognoses, dat risico's in beeld en beheersbaar moeten zijn en dat ambities, doelstellingen en operationele kritieke prestatie-indicatoren zo expliciet mogelijk opgenomen moeten worden. Hiermee kan goed beoordeeld worden of de strategie succesvol wordt uitgevoerd. De uitkomsten van de beoordeling zullen met NEO NL worden gedeeld en besproken inclusief de wijze waarop NEO NL de uitkomsten verwerkt in de strategie(cycclus).

De raad van bestuur stelt de strategie uiteindelijk vast. De raad van commissarissen houdt toezicht op het naleven van de doelen die gesteld zijn in het strategisch plan. De aandeelhouder gaat hierover in gesprek in reguliere overleggen met de raad van bestuur en de raad van commissarissen.

Samenstelling van de raad van bestuur

De statuten bepalen dat het bestuur van NEO NL uit één of meer personen bestaat. Het aantal bestuurders wordt door de Algemene Vergadering vastgesteld. De raad van commissarissen draagt bestuurders voor, waarna de bestuurder door de aandeelhouder benoemd wordt.

In de beoogde samenstelling bestaat de raad van bestuur van NEO NL bij oprichting uit twee statutair bestuurders, namelijk de Chief Executive Officer (CEO), een Chief Financial Officer (CFO). De Chief Operational Officer (COO) wordt later geworven.

Op de op te richten vennootschap zal het zogenoemde 'verlichte structuurregime' van toepassing zijn, nadat en zolang het bestuur een verklaring heeft gedeponneerd bij het handelsregister van de instelling van een ondernemingsraad. Dit betekent dat de raad van bestuur en de raad van commissarissen worden benoemd door de Algemene Vergadering. De invulling die hier wordt gekozen is dat dit plaatsvindt op basis van een niet bindende voordracht door de raad van commissarissen. De eerste leden van de raad van bestuur en indien reeds beschikbaar, de eerste leden van de raad van commissarissen worden bij akte van oprichting benoemd door de oprichter, de Staat. Na oprichting worden benoemingen in de praktijk vooraf uitgebreid afgestemd met de aandeelhouder

(profielchets, *longlist*, *shortlist*). De benoeming is in principe voor een periode van maximaal vier jaar en kan in aanvang korter zijn vanwege de opbouw van de organisatie. Men kan daarna éénmalig voor een periode van vier jaar worden herbenoemd. Alleen in uitzonderlijke situaties en met een goede onderbouwing kan een bestuurder na twee termijnen van vier jaar nogmaals worden herbenoemd voor een benoemingstermijn van maximaal twee jaar (in uitzonderlijke gevallen). Zowel de raad van commissarissen als de Algemene Vergadering kunnen leden van de raad van bestuur schorsen. Alleen de Algemene Vergadering kan leden van de raad van bestuur ontslaan na raadpleging van de raad van commissarissen.

Samenstelling van de raad van commissarissen

Op grond van Artikel 2:268 BW dient de raad van commissarissen van een besloten vennootschap uit ten minste drie leden te bestaan. De statuten bepalen dat de raad van commissarissen uit minimaal drie leden dient te bestaan. Gelet op de eerste fase van NEO NL en de dan nog beperkte omvang en reikwijdte van de opdracht kan gestart worden met een raad van commissarissen van drie natuurlijke personen, wat met de groei van de onderneming te zijner tijd kan worden uitgebreid naar vijf natuurlijke personen. De raad van commissarissen stelt individuele profielchetsen per functie vast, rekening houdend met de aard van de onderneming. Deze profielchetsen worden opgenomen in het jaarverslag van NEO NL. De profielchetsen worden periodiek geëvalueerd door de raad van commissarissen, door de aandeelhouder en door de ondernemingsraad, ten minste voorafgaand aan de vervulling van een vacature. Commissarissen worden op voordracht van de raad van commissarissen benoemd door de Algemene Vergadering. De Algemene Vergadering en de ondernemingsraad kunnen personen als commissaris aanbevelen aan de raad van commissarissen om als commissaris te worden voorgedragen, voor één derde van de commissarissen wordt een door de ondernemingsraad aanbevolen persoon voorgedragen. De raad van commissarissen kan binnen het structuurregime slechts bezwaar maken tegen een door de ondernemingsraad aanbevolen kandidaat op grond van de verwachting dat de aanbevolen persoon ongeschikt zal zijn voor de vervulling van de taak van commissaris of dat de raad van commissarissen door deze benoeming niet naar behoren zal zijn samengesteld.

De benoeming van een commissaris is voor maximaal vier jaar. Een commissaris kan daarna éénmalig voor een periode van vier jaar worden herbenoemd. Alleen in uitzonderlijke situaties en met een goede onderbouwing kan een commissaris na twee termijnen van vier jaar nogmaals worden herbenoemd voor een benoemingstermijn van maximaal twee jaar (in uitzonderlijke gevallen), die daarna nog met maximaal twee jaar kan worden verlengd. De raad van commissarissen kan een individuele commissaris schorsen waarna bij de Ondernemingskamer een verzoek tot ontslag kan worden ingediend. De aandeelhouder kan het vertrouwen in de gehele raad van commissarissen opzeggen en daarmee de gehele raad van commissarissen ontslaan.

Bij de samenstelling wordt rekening gehouden met het geldende diversiteitsbeleid van het Rijk voor deelnemingen.

Vaststelling van de jaarrekening en uitkering van winst

De Algemene Vergadering stelt jaarlijks de jaarrekening vast. De jaarrekening bevat de balans, de winst- en verliesrekening en de toelichting op deze stukken. De jaarrekening wordt jaarlijks binnen vijf maanden na afloop van het boekjaar door de raad van bestuur opgemaakt. Het bestuur legt deze voor aandeelhouders ter inzage.

NEO NL dient als kapitaalvennootschap bedrijfsmatig te opereren en zodra er inkomsten zijn (dit is voorzien in een latere fase), te sturen op het behalen van marktconform rendement op de publieke investering. De onderneming zal op termijn via de werkmaatschappij(en) met de opbrengsten uit de verkoop van energie haar eigen kosten moeten dragen, ondersteund door publieke middelen ter bevordering van beleidsdoelen. Een specifieke en grote post is de reservering voor de buitengebruikstelling, ontmanteling en zorg voor nucleair afval. Op het moment dat er winst gemaakt wordt en de financiële buffers voldoende zijn, kan een deel van de winst worden uitgekeerd aan de aandeelhouder. Die komt zo ten goede aan de Rijksbegroting. De Algemene Vergadering stelt de winstuitkering vast. Winst die niet als dividend wordt uitgekeerd wordt toegevoegd aan het eigen vermogen en draagt hiermee bij aan de financiële weerbaarheid van de onderneming. De deelneming stelt een dividendbeleid op dat met de aandeelhouder wordt besproken. Dit beleid beslaat een meerjarige periode en wordt periodiek herijkt. In het dividendbeleid zet de deelneming uiteen welk deel van de winst in beginsel jaarlijks als dividend wordt uitgekeerd en welke overwegingen daarbij relevant zijn. In deze afweging wordt rekening gehouden met de continuïteit van NEO NL, de

kredietwaardigheid, de investeringsagenda en de reservering voor de buitengebruikstelling, ontmanteling en zorg voor nucleair afval. Uitkering van de winst behoeft de goedkeuring van de raad van bestuur ingevolge artikel 2:216 BW.

Goedkeuring van investeringen

De Algemene Vergadering (lees: Staat) heeft een goedkeuringsrecht voor het vaststellen of wijzigen van het exploitatiebudget, het investeringsplan en het financieringsplan en voor investeringen en desinvesteringen boven een bedrag van een miljoen euro, voor zover die investeringen of desinvesteringen niet vallen binnen het exploitatiebudget, investeringsplan en het financieringsplan. Het initiatief voor investeringsvoorstellen ligt bij de raad van bestuur van de onderneming. NEO NL en het ministerie van KGG gaan vroegtijdig in het traject met elkaar in gesprek over een nieuw investeringsvoorstel. Bij het beoordelen van investeringsvoorstellen beantwoordt het ministerie vergelijkbare vragen als bij het beoordelen van het strategisch plan, zoals:

- is de investering in overeenstemming met het publiek belang en past zij binnen de strategie van de onderneming?
- zijn de investeringen in overeenstemming met de voorbeeldrol die van NEO NL verwacht mag worden ten aanzien van maatschappelijk verantwoord ondernemen?
- is de financiering financieel verantwoord en zijn de risico's acceptabel?

Bij grote investeringen en de inzet van aanzienlijke middelen heeft het ministerie van Financiën een rol. Goedkeuring door de aandeelhouder volgt niet voordat de raad van commissarissen een investering heeft goedgekeurd. In de praktijk zal een en ander in goed overleg op basis van heldere communicatie afgestemd worden.

2.5 Zicht op de prestaties van NEO NL

Continue dialoog en inzicht in prestaties

Het is belangrijk dat de Staat de financiële prestaties nauwgezet volgt en hierover een continue dialoog met NEO NL voert. Daarbij is een goede informatiepositie cruciaal. Naast de standaard-aandeelhoudersbevoegdheden worden in de financieringsovereenkomsten aanvullende rechten en plichten vastgelegd. Via een maandelijks regulier overleg tussen het ministerie van KGG en NEO NL wordt invulling gegeven aan de informatieplichten die NEO NL conform de statuten en de financieringsovereenkomsten richting de Staat heeft. Daarnaast wordt beoogd om eens per kwartaal een strategisch overleg met NEO NL te voeren. Tabel 1 bevat een overzicht met de verschillende overleggen. Deze betreffen de overleggen op basis van het aandeelhouderschap in de houdstermaatschappij. Er is aanvullend contact over het nieuwbouwproject dat door werkmaatschappij NNEX wordt uitgevoerd.

Tabel 1. Overleggen tussen de deelneming en de aandeelhouder

Overleg	Doel	Frequentie	Onderwerpen
Regulier overleg RvB NEO NL en KGG	Update op de voortgang en het proces in het kader van de rol als aandeelhouder.	Maandelijks, kan gecombineerd worden met overleg in het kader van de beleidsrol van KGG.	Lopende zaken (grondslag: statutaire informatieplicht)
Strategisch overleg RvB NEO NL en KGG	Update op voortgang en het proces in het kader van zowel de rol als aandeelhouder, als die van opdrachtgever.	Kwartaal	- Financiën en bedrijfsactiviteiten, kwartaalrapportages - Benoemingen RvB, RvC
Algemene Vergadering	Conform statuten, Nota Deelnemingen-beleid Rijk 2022 en Corporate Governance Code	Minimaal 1x per jaar, binnen 6 maanden na afloop van het boekjaar. Meestal ook najaars-BAVA.	Agenda AV is voorgeschreven in de statuten (o.a. vaststelling jaarrekening en winstbestemming, décharge van

			bestuurders en commissarissen).
Bijeenkomst RvC / aandeelhouder	Bespreken ontwikkelingen NEO NL	Voorjaar en najaar (2x per jaar)	Het functioneren van de RvB en de RvC.

Rapportage

Het ministerie van KGG ontvangt drie keer per jaar een financiële rapportage van de deelneming, waarvan de tijdstippen aansluiten op de P&C-cyclus van KGG/het Rijk en de Regeling Grote Projecten van de Tweede Kamer. In deze periodieke rapportages en in externe verslaglegging dient NEO NL transparant te rapporteren over de belangrijke financiële en niet-financiële risico's. Dit betekent dat de deelneming de belangrijkste risico's voor zover mogelijk kwantificeert en de getroffen beheersmaatregelen toelicht.

Er kan worden aangesloten bij de rapportage over het nieuwbouwproject van NNEX, ofwel tot het einde van het project (de ingebruikname van de kerncentrales), ofwel tot er binnen NEO NL ook andere activiteiten worden geïncorporeerd, zoals bestaande kernenergieproductie. In hoofdstuk 3 wordt nader ingegaan op de rapportage over de voortgang van het nieuwbouwproject.

Zodra de exploitatie van een nieuwgebouwde kerncentrale begint of NEO NL een aandeel in de exploitatie van een bestaande kerncentrale krijgt, is het belangrijk te sturen op het rendement, de operationele prestaties en de vermogenspositie. Dit zijn belangrijke onderwerpen waar de Staat inzicht in wil hebben, om een goed begrip te hebben van de financiële positie en de onderneming hierop aan te spreken als nodig.

- Rendement: inzicht in de winstgevendheid en financiële waarde die de deelneming vertegenwoordigt. De mogelijke winstgevendheid wordt ondersteund door het *government support package*, dat een financieel beleidsinstrument is. Uitgangspunt hierbij is ten minste het behoud van maatschappelijk kapitaal, met als doel het behalen van een marktconform rendement op het geïnvesteerde kapitaal.
- Onderliggende operationele prestaties: inzicht in trends, de efficiëntie van de operatie en de bedrijfsvoering en in de investeringscapaciteit.
- Balanspositie: indicatoren kunnen inzicht geven of deelnemingen zelfstandig vreemd vermogen kunnen blijven aantrekken, voldoende liquiditeit hebben om aan hun balansverplichtingen te kunnen voldoen en de toekomstige investeringsagenda kunnen financieren.

In een strategisch kwartaaloverleg bespreken NEO NL en KGG aan de hand van de periodieke rapportage de financiële en operationele kant van NEO NL en de met haar verbonden onderneming(en). Ook ontvangt de Staat jaarlijks meerjarige prognoses/operationele plannen van de deelneming en bespreekt deze met het bestuur van de onderneming.

Algemene vergadering van Aandeelhouders

In de statuten is bepaald dat in beginsel jaarlijks ten minste één Algemene Vergadering van Aandeelhouders wordt gehouden. Deze vergadering is onder meer bedoeld voor de behandeling van de jaarrekening en de gang van zaken in het bedrijf en zijn omgeving in bredere zin, de vaststelling van de jaarrekening, het verlenen van décharge aan bestuurders of commissarissen en de vaststelling van de winstbestemming.

In de statuten is bepaald dat er daarnaast ook extra vergaderingen gehouden kunnen worden:

- een Algemene Vergadering van Aandeelhouders kan gehouden worden zo dikwijls het bestuurd of de raad van commissarissen dit nodig achten; en
- voorts wordt een Algemene Vergadering van Aandeelhouders bijeengeroepen indien de Algemene Vergadering dat aan het bestuur of aan de raad van commissarissen verzoekt.

2.6 Controle en verantwoording

De Eerste en Tweede Kamer spelen een belangrijke rol bij het deelnemingenbeleid. Voor het aangaan of afstoten van een deelneming is het budgetrecht en het informatierecht van de Tweede Kamer van

toepassing. Conform artikel 4.7 van de Comptabiliteitswet 2016 moet het voornemen tot oprichting van een privaatrechtelijke rechtspersoon ter kennis worden gebracht van en wordt de deelneming pas opgericht nadat deze voorhangprocedure succesvol is doorlopen.

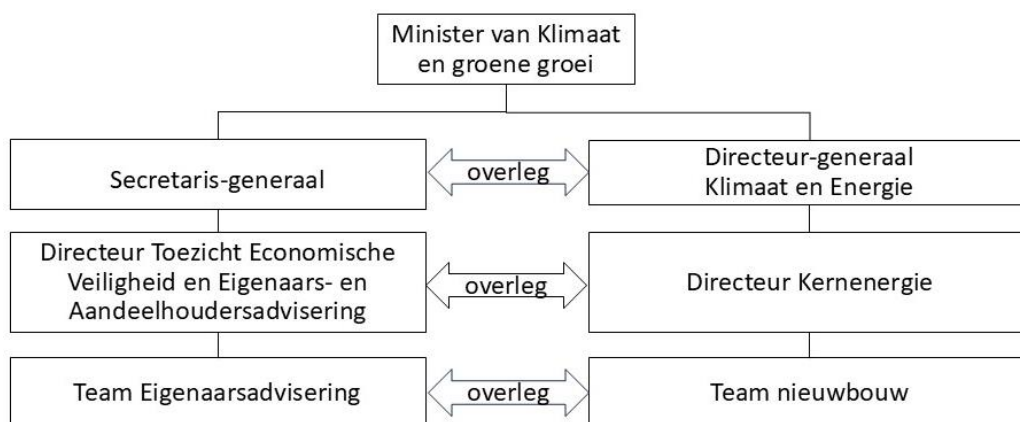
NEO NL legt in haar jaarrekening met toelichting en het bestuursverslag verantwoording af over de wijze waarop de deelneming haar taken heeft uitgevoerd. De minister van Financiën informeert de Tweede Kamer, namens KGG als aandeelhouder van NEO NL, conform de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022, jaarlijks in het jaarverslag Beheer Staatsdeelnemingen over onder andere hoe NEO NL is beheerd, hoe de deelneming financieel en operationeel heeft gepresteerd en hoe NEO NL invulling heeft gegeven aan haar maatschappelijke verantwoordelijkheid.

2.7 Dagelijkse invulling aandeelhouderschaprol door KGG

Om goed invulling te geven aan het aandeelhouderschap is de capaciteit van de afdeling Eigenaars- en aandeelhoudersadviesing van de directie Toezicht Economische Veiligheid en Eigenaars- en Aandeelhoudersadviesing die ressorteert onder de secretaris-generaal van KGG (SG), uitgebreid. De beheersmatige werkzaamheden met betrekking tot het aandeelhouderschap en de nieuwbouw hebben in deze afdeling plaats. Deze werkzaamheden zijn gescheiden van de beleidsmatige werkzaamheden die plaatshebben in de directie Kernenergie, ressorterend onder de directeur-generaal Klimaat en Energie (DG K&E). De minister van KGG is politiek verantwoordelijk voor zowel het beheer als het beleid.

Binnen het ministerie van KGG vindt intern overleg plaats zodat de afweging tussen de beheersmatige en beleidsmatige belangen in actieve discussie plaatsvindt. Schematisch kan dit weergegeven worden als in figuur 4.

Figuur 4. Schematische weergave van de twee kolommen in de organisatie van het ministerie van KGG die primair betrokken zijn bij beleid rondom en beheer van NEO NL.

2.8 Evaluatie van het aandeelhouderschap

Het aandeelhouderschap in NEO NL zal periodiek worden geëvalueerd. De Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 bevat kaders rondom de frequentie en inhoud van de evaluatie die zullen worden gevolgd. Dit betekent dat de eerste evaluatie uiterlijk zeven jaar na het oprichten van NEO NL zal plaatsvinden of eerder als daar aanleiding toe is.

Voor de nieuw te bouwen kerncentrales zijn er twee belangrijke momenten waarop de participatie door het Rijk geëvalueerd kan worden. Dit zijn het moment waarop de omgevingsvergunning voor de bouw is verleend en het moment waarop de eerste kerncentrale in gebruik wordt genomen. Het risico van het project neemt op die momenten aanzienlijk af. Dit kan reden zijn voor private partijen om een aandeel te verwerven. Om deze mogelijkheid open te houden vindt het nieuwbouwproject plaats in een eigen rechtspersoon binnen NEO NL, zodat een gedeeltelijke vervreemding mogelijk

blijft. Bij een dergelijke vervreemding is het van belang in de geldwaarde van de aandelen het gelopen risico te verrekenen: er dient een premie te worden neergeteld boven op het bedrag dat de Staat heeft geïnvesteerd. Hiermee wordt voorkomen dat het initiële risico bij de belastingbetaler ligt, terwijl een investeringsmogelijkheid met weinig risico bij een privaat bedrijf terecht komt.

De periodieke evaluaties richten zich op de mate waarin het deelnemen in NEO NL effectief bijdraagt aan de borging van de publieke belangen en of het beheer de gewenste toegevoegde waarde had en verwacht wordt te zullen hebben. Met behulp van het afwegingskader voor het aangaan en het afstoten van deelnemingen wordt bezien of het deelnemen in de rechtspersoon nog steeds het juiste instrument is om een bijdrage te leveren aan de borging van de publieke belangen.

Bij de eerste evaluatie zal expliciet aandacht zijn voor de vraag of de effecten die vooraf werden beoogd ook daadwerkelijk zijn bereikt. Door externe partijen te betrekken bij de uitvoering van de evaluaties wordt de onafhankelijkheid daarvan geborgd. Wanneer uit een periodieke evaluatie volgt dat deelnemen in NEO NL niet meer het juiste instrument is, kunnen stappen gezet worden om de deelneming af te stoten. Het afstoten van een deelneming vergt een besluit van het kabinet, waarbij het parlement wordt betrokken via de voorhangprocedure.

3. Governance van bouw en start van exploitatie van de nieuwe kerncentrales

Hoofdpunten

- De nieuwbouw van twee kerncentrales door NNEX kent een specifieke projectgovernance. Voor de nieuwbouw is de 'driehoek' van opdrachtgever, opdrachtnemer en eigenaar het uitgangspunt. Voorts is de werkwijze gestoeld op het 'Governancemodel Grote Projecten' van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Deze governancestructuur komt niet in de plaats van de in hoofdstuk 2 beschreven governance van de houdstermaatschappij.
- De twee doelen van deze governance zijn sturing en verantwoording.
- Het belangrijkste overleg in de overlegcyclus is het Verantwoordings- en Besluitvormingsoverleg waarin de CEO van NEO NL, de directeur van NNEX, de secretaris-generaal als vertegenwoordiger van de aandeelhouder en de directeur-generaal Klimaat en Energie als opdrachtgever zitting hebben.

3.1 Governance van grote projecten

In hoofdstuk 2 is toegelicht op welke wijze de governance rondom het aandeelhouderschap wordt ingericht en dat hiervoor wordt aangesloten op het vennootschapsrecht, de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 en de Corporate Governance Code.

In dit hoofdstuk wordt de governance van de nieuwbouw van kerncentrales door NNEX toegelicht. Deze is aanvullend op de governance van NEO NL zoals beschreven in hoofdstuk 2. De aanvullende governancestructuur is gebaseerd op de drie rollen van opdrachtgever, opdrachtnemer en eigenaar. Deze staan ook aan de basis van het 'Governancemodel Grote Projecten' (verder: GGP) van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (I&W) voor grote projecten dat uitgangspunt is van het sturingsmodel.

Het GGP wordt sinds 2014 binnen het ministerie van I&W gebruikt en bevat specifieke kaders voor de inrichting van sturing, beheersing en verantwoording van grote projecten. Het GGP bestaat grotfweg uit twee onderdelen: een sturingsmodel en een verantwoordingsmodel.

Het GGP gaat uit van een complex project waarin er voor de uitvoering veelal meerdere partijen zijn betrokken en dat dit zowel interne als externe partijen kunnen betreffen. Het GGP biedt een handreiking waarin alle mogelijke rollen en verantwoordelijkheden beschreven worden.

Het GGP sluit aan op de Regeling Grote Projecten van de Tweede Kamer. Deze regeling stelt inhoudelijke en procedurele eisen aan de informatievoorziening over een grootschalig, niet-routinematig project met substantiële financiële gevolgen of aanmerkelijke uitvoeringsrisico's. Het doel hiervan is weloverwogen besluitvorming en controle over grote projecten door de Tweede Kamer te bevorderen. Deze informatievoorziening maakt het voor de Tweede Kamer mogelijk het project te monitoren en om het kabinet tijdig te kunnen bevragen over de gang van zaken. Hiermee wordt invulling gegeven aan het budget- en autorisatierecht zoals in de Comptabiliteitswet 2016 is vastgelegd. Een onderliggend doel van de regeling is bij te dragen aan betere beheersing van een groot project. Hiervoor is het van belang om zicht te krijgen en te houden op de mate waarin een project binnen planning en budget en met de vereiste kwaliteit wordt gerealiseerd. De Tweede Kamer kan projecten aanwijzen als groot project. KGG zal de rapportages conform de regeling inrichten.

Bij de nieuwbouw van de kerncentrales gaat het niet enkel om de succesvolle bouw als zodanig maar eveneens om de productie van energie die pas begint na de bouw. Concreet wordt in overeenstemming met de werkwijze volgens het IAEA het belang van de *operator* in het project zwaar meegewogen en de inbreng van een ervaren of beoogd operator georganiseerd binnen de projectorganisatie.

Voor de werkmaatschappij NNEX is continuïteit essentieel; het IAEA spreekt van de *owner/operator* als een en hetzelfde bedrijf. NNEX draagt na de bouw niet over, maar gaat naadloos zelf verder als exploitant.

Het GGP gaat uit van de situatie bij het ministerie van I&W, waarbij de DG intern opdracht verleent aan Rijkswaterstaat (RWS) om een gedefinieerd project binnen een bepaald budget te realiseren. Bij

de nieuwbouw van kerncentrales is er geen interne opdrachtgever-opdrachtnemer-relatie, maar een aandeelhouders- en financiersrelatie. NEO NL en NNEX zijn verantwoordelijk voor uitvoering van het project.

3.2 Sturingsmodel project nieuwbouw kerncentrales

Binnen het GGP is een belangrijke rol weggelegd voor de Bestuursovereenkomst (BOK), tussen twee directoraten-generaal van het ministerie van I&W, waarvan een van beide Rijkswaterstaat is. De relatie tussen het ministerie van KGG en de nieuwbouw-projectorganisatie wordt vanwege het verschil in relatie niet vastgelegd in een BOK, maar in de statuten van NEO NL (en NNEX) en in contractuele afspraken, waaronder een (financierings-)overeenkomst.

Uit deze documenten volgt de doelstelling van het nieuwbouwproject, namelijk het binnen tijd en budget realiseren en in gebruik nemen van de kerncentrales. De succesvolle ingebruikname van de kerncentrales vormt het eindpunt van het governanceplan voor het bouwproject. Het is belangrijk niet de succesvolle bouw van de kerncentrales als eindpunt te zien. Het gaat er immers om dat er kernenergie geproduceerd wordt, niet dat er kerncentrales worden opgeleverd. Dit sluit aan bij de *scope* van de organisatie die IAEA centraal stelt in haar *Milestone Approach*: de *Owner /operator* die zowel de bouw contracteert als de gebouwde centrale in gebruik neemt.

De commerciële waarde van deze *Owner /operator* (NNEX) is hoog op het moment dat commerciële exploitatie in de praktijk bewezen is. Daarom kan dat een moment voor de Staat zijn om een vervreemding van een deel van de aandelen te overwegen.

Aan de financiering zijn voorwaarden verbonden. Deze voorwaarden betreffen afspraken zoals deze ook in een BOK gemaakt worden. Het gaat dan onder andere over planning, scope, budget, verantwoordelijkheden, bevoegdheden, sturing en verantwoording en risicoverdeling inclusief beheersing, escalatie en geschillenbeslechting. Hiernaast worden er ook afspraken opgenomen (1) onder welke voorwaarden de financiering verstrekt wordt, (2) welke rapportageverplichtingen op maandelijkse basis en op viermaandelijke basis NNEX heeft, (3) de mogelijkheid voor de Staat om audits uit te (laten) voeren en (4) in welke gevallen er goedkeuring van de Staat vereist is over onder meer belangrijke wijzigingen in de uitvoering van het nieuwbouwproject. Ook worden de belangrijkste uitgangspunten vastgelegd, zoals overleggen en rapportages, waarlangs de governance van het project zal worden vormgegeven.

De organisatie van NEO NL, NNEX en KGG

Organisatie NEO NL en NNEX

NNEX is een projectorganisatie die het nieuwbouwproject uitvoert. De verantwoordelijkheid voor projectmanagement en -beheersing ligt bij de projectdirecteur van NNEX. De projectdirecteur legt verantwoording af aan de houdstermaatschappij NEO NL en samen met NEO NL aan KGG op basis waarvan besluitvorming plaats heeft en tranchegewijs financiering beschikbaar gesteld wordt.

Voor de financiële verslaglegging van het nieuwbouwproject wordt waar mogelijk aangesloten op de werkwijze binnen de rijksbegroting (kas/verplichtingen-administratie), zodat financiële informatie indien nodig snel en juist voor handen is.

Organisatie KGG

Binnen het ministerie van KGG is de verantwoordelijkheid voor de beleidsmatige werkzaamheden rondom het nieuwbouwproject belegd bij de directeur-generaal Klimaat en Energie (DG K&E). De directie Kernenergie (DKE) voert van uit de beleidsrol de dagelijkse beleidsmatige werkzaamheden uit. Daarnaast wordt waar nodig reeds binnen de Rijksdienst beschikbare expertise benut. Het aandeelhouderschap van NEO NL (en daarmee de indirecte relatie met NNEX) is belegd bij SG. De dagelijkse werkzaamheden voortvloeiend uit het aandeelhouderschap worden uitgevoerd door directie Toezicht Economische Veiligheid en Eigenaars- en Aandeelhouders-advisering. Hierdoor ligt de scheiding tussen de beleidsrol en de aandeelhoudersrol op het hoogst mogelijke niveau, namelijk in de bestuursraad direct onder de minister. Ook de stafdirecties Wetgeving en Juridische Zaken en Financieel-Economische Zaken brengen hun expertise in.

Formele overlegcyclus tussen KGG en NEO NL

Onderstaand sturingsmodel is gebaseerd op het sturingsmodel volgens het GGP. De belangrijkste sturing heeft plaats in het Verantwoordings- en Besluitvormingsoverleg dat een keer per kwartaal (en op verzoek vaker) plaats heeft en waarin belangrijke besluiten worden genomen en NEO NL en

NNEX verantwoording afleggen over het nieuwbouwproject, inclusief risico's, wijzigingen in planning, scope en budget. Vanwege het grote belang van het project voor de deelneming in totaliteit wordt ook KGG in de rol van aandeelhouder betrokken. Daarbij wordt een nadrukkelijke koppeling gelegd met (de financiële) prognose en wanneer en in welke omvang benodigde financiële middelen vanuit de Rijksbegroting nodig zijn. De rapportages sluiten (waar mogelijk) aan op de momenten in de begrotingscyclus van het Rijk, zoals de Miljoenennota, Voorjaarsnota en Najaarsnota. Dit verantwoordingsmoment wordt voorafgegaan door een vastgelegde cyclus van formele overleggen. Deze overlegcyclus komt grotendeels overeen met die in het GGP. Het GGP kent dezelfde type overleggen maar er is enig verschil in naam en deelnemers. In figuur 5 is deze overlegcyclus inclusief de belangrijkste deelnemers weergegeven.

1. **Projectbeheersingsoverleg (PBO)**

De cyclus begint bij het maandelijks PBO. Tijdens dit overleg lichten de projectdirecteur van NNEX voor de nieuwbouw en de CEO van NEO NL de stand van zaken toe aan het ministerie van KGG (de aandeelhouder en de beleidsverantwoordelijke). Voorafgaand aan het PBO hebben de deelnemers ruggenspraak met andere belanghebbenden zoals regionale bestuurders en organisaties, en andere departementen. De focus van deze rapportages ligt op de scope (wordt er nog gebouwd wat we hebben afgesproken), planning (loopt de bouw op schema) en budget (blijft de bouw binnen budget). Daarnaast wordt stilgestaan bij de belangrijkste risico's en de risicobeheersing. Voorafgaand aan de instelling van het PBO vervult de stuurgroep Governance Nieuwbouw Kernenergie een soortgelijke rol. Het PBO heeft een informerend en afstemmend karakter en wordt gebruikt om het Verantwoordings- en Besluitvormingsoverleg (VBO) voor te bereiden en om de vertegenwoordiger(s) van de Staat in dit overleg te adviseren over te nemen besluiten.

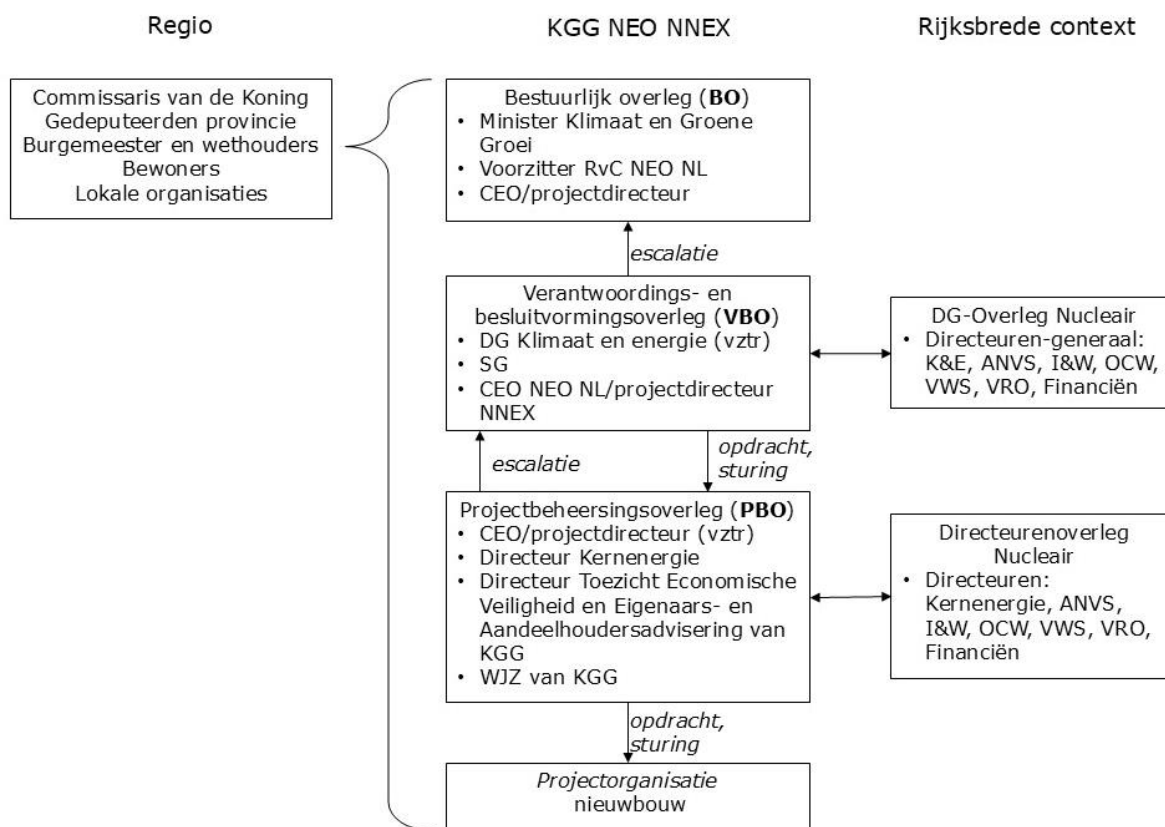
2. **Verantwoordings- en Besluitvormingsoverleg (VBO)**

Het VBO heeft een besluitvormend en sturend karakter. Hiernaast staat het VBO in het teken van het afleggen van verantwoording van bestuurders van NNEX en NEO NL aan de ambtelijke top van KGG. Voor te nemen besluiten is de opdracht leidend. Bij voor te leggen besluiten dient dus inzichtelijk gemaakt te worden wat het effect hierop is, bijvoorbeeld in termen van budget en planning. Bij belangrijke besluiten moet daarvoor eerst een mandaat van de minister van KGG verkregen worden. Voor besluiten met een financieel karakter wordt aangesloten op de binnen het ministerie van KGG gebruikelijke volmachten en mandaten zoals neergelegd in het Besluit mandaat, volmacht en machtiging EZK 2019 en het Besluit voortzetting mandaat, volmacht en machtiging beleidsterreinen Klimaat en Groene Groei. De besluiten in het VBO zijn leidend voor verdere uitvoering van het project. Deze bijgestuurde uitvoering is vervolgens onderwerp van het PBO, waarmee de cyclus rond is. Voorafgaand aan de instelling van het VBO werkt KGG met een vergelijkbaar gremium, het driehoeksoverleg Governance Nieuwbouw Kernenergie.

3. **Bestuurlijk overleg (BO)**

Een uitzondering op de besluitvormingsprocedure zijn beslissingen die in een BO worden genomen. Aan dit overleg nemen de minister van KGG, de CEO en de voorzitter van de raad van commissarissen van NEO NL deel. Het VBO kan keuzes aan dit BO voorleggen vanwege een groot belang van bijvoorbeeld maatschappelijk, financiële of politieke aard. Ook kan het BO als escalatie-overleg fungeren bij het uitblijven van overeenstemming in het VBO.

Figuur 5. Schematische weergave van de governance van het nieuwbouwproject en de stakeholders hierbij.

Voor de volledigheid zijn in figuur 5 het directeurenoverleg Nucleair (DON) en het DG-overleg Nucleair (DGON) opgenomen. Het DON is een interdepartementaal overleg waaraan directeuren van directies van meerdere ministeries die betrokken zijn bij nucleaire beleid of toezicht, deelnemen. In het DON wordt door NNEX en NEO NL voor nieuwbouw gegeven informatie besproken en kunnen adviezen worden voorbereid. Onder het DON zijn vier werkgroepen actief gericht op verschillende nucleaire dossiers: (1) Afval, ontmanteling, opslag, eindberging; (2) Kennisbasis nucleaire technologie & stralingsbescherming; (3) Ruimte & omgeving; en (4) Financiering & governance. Zij rapporteren aan het DON. Deze structuur faciliteert de uitwisseling van kennis en ervaringen tussen departementen die aan de bredere nucleaire opgave werken. Het DON 'hangt onder' het DGON (een met DON vergelijkbaar gremium op DG-niveau) en bepaalt hiervan de agenda. Aansluitend op het DON vindt het DGON plaats. Hierin kan rijksbreed de inzet besproken worden voor het BO waarin het Rijk sturing geeft op het nieuwbouwproject. Dit DGON dient mede als platform ter voorbespreking van onderwerpen voorafgaand aan formele behandeling in de voorportalen/onderraden (ambtelijke commissie en ministeriële commissie) en de Ministerraad.

De Staat (ministerie van KGG) zal afspraken met NEO NL en NNEX maken over welk type besluiten aan het VBO waarin ook de aandeelhouder zitting heeft, moeten worden voorgelegd. Naast deze formele overlegcyclus vinden er op verschillende niveaus naar behoefte informele gesprekken plaats.

Ook is in figuur 5 het overleg met de regio schematisch weergegeven. De praktische invulling van dit overleg zal opgesteld worden in overleg met de regio nadat het definitieve besluit over de locatie is genomen. Dit overleg vindt op verschillende niveaus plaats; van een individuele omwonende tot aan de Commissaris van de Koning en de gedeputeerde van Provinciale Staten.

3.3 Projectbeheersing

De beheersing van het project heeft plaats op vier niveaus:

- NEO NL / NNEX
- De aandeelhouder en de opdrachtgever (beleidsverantwoordelijke (ministerie van KGG)
- Het ministerie van Financiën
- De Tweede Kamer

De beheersing betreft enerzijds de beoordeling en autorisatie van beslissingen binnen het project, en anderzijds de controle achteraf hoe de uitvoering is verlopen. Een ander onderscheid is tussen de (puur) financiële beheersing en de beheersing van technische en projectplanningstappen.

Controle op uitvoering

De controle op de uitvoering van de begroting vindt plaats op verschillende niveaus.

1. Beheersing binnen NEO NL / NNEX

Op het eerste niveau vindt controle plaats binnen NNEX, de nieuwbouw-projectorganisatie, en de houdstermaatschappij NEO NL.

Binnen de eigen organisatie van NEO NL/NNEX, de Owner/operator, is er een centrale rol toebedeeld aan het team Programme Control. Deze afdeling heeft korte lijnen met de teams die het nieuwbouwproject uitvoeren. Programme Control valt onder de verantwoordelijkheid van de CFO van het bedrijf.

Op grond van de best practices van IAEA heeft NEO NL / NNEX ter ondersteuning van het bouwproject een externe *Owner's Engineer* in dienst. Dit is een (groot) raadgevend adviesbureau dat gemakkelijk de dienstverlening kan op- en afschalen. De *Owner's engineer* heeft geen formele taak in de projectbeheersing maar is onmisbaar in de beheersing van het project door de beoordeling vooraf van beslissingen die NEO NL overweegt te nemen. De *Owner's engineer* werkt als adviseur voor de projectdirecteur en heeft daarom geen formele onafhankelijkheid. Van de *Owner's Engineer* wordt echter nadrukkelijk een kritische rol verwacht, in de eerste plaats ten opzichte van de technologieleverancier maar ook ten opzichte van de projectdirectie.

Op grotere afstand van het project houdt de raad van commissarissen toezicht. De rechten en plichten van de raad van commissarissen staan vastgelegd in de statuten van het bedrijf. Deze betreffen zowel projectbeheersing vooraf (instemmings- en goedkeuringsrechten) als controle achteraf (jaarstukken, décharge). De raad van commissarissen zal (waarschijnlijk bij de groei naar vijf leden) een auditcomité instellen.

De controlerend extern accountant (geleverd door een openbaar accountantskantoor) vervult de gebruikelijke rol in de jaarcyclus van de bedrijfsfinanciën. Dit betreft (voornamelijk financiële) controle achteraf.

2. Beheersing binnen het ministerie van KGG

Binnen het ministerie van KGG zijn twee rollen van de 'driehoek' belegd:

1. het eigenaarschap (althans de aandeelhoudersrol) bij de SG en ondersteund door de afdeling Eigenaars- en aandeelhoudersadvies van de directie Toezicht Economische Veiligheid en Eigenaars- en Aandeelhoudersadvies. Dit betekent het eigendom als aandeelhouder van NEO NL; en
2. het opdrachtgeverschap (althans de beleidsrol) bij de DG Klimaat en Energie en ondersteund door de directie Kernenergie.

In een *government support package* worden voorwaarden opgenomen over de rapportage en beheersing van het bouwproject. Bij de terbeschikkingstelling van grote hoeveelheden financiële middelen is het gebruikelijk een *Lender Technical Advisor* (LTA) aan te nemen. Dit raadgevend ingenieursbureau beoordeelt vanuit de techniek en het projectmanagement of financiële middelen verstandig wordt uitgegeven. Op de korte termijn wordt een *Technical Support Organisation* (TSO) ingehuurd die deze functie van de LTA gaat vervullen. Deze TSO werkt ook voor NEO NL en wijkt daarmee af van een LTA. Dit is reden om een andere naam te gebruiken.

De rol van de TSO wordt dus op termijn gesplitst in die van de LTA en die van de *Owner's Engineer*. De belangen van de organisatie waarvoor zij werken komen merendeels overeen, maar niet geheel. De opdrachtgever en aandeelhouder (samen de '*Lender*' door wie LTA wordt ingehuurd) hebben als primair belang dat de kosten beperkt blijven. De opdrachtnemer als toekomstig operator heeft als primair belang de kans op complicaties te verminderen bij de bouw en ingebruikname, ook als dit tot hogere kosten leidt.

Voorts vervult een controller taken op concernniveau ten behoeve van bewindspersonen en ambtelijke departementsleiding en vervult de wettelijke control- en begrotingstaken zoals deze in het Taakbesluit FEZ van de Comptabiliteitswet 2016 zijn verankerd. Daarbij houdt de controller toezicht op de uitvoering van taken op decentraal niveau. Deze rol wordt binnen de directie Financieel-Economische Zaken (FEZ) ingevuld. De afdeling FEZ is verantwoordelijk voor de begrotingscyclus van het ministerie, inclusief control. FEZ werkt nauw samen met de DG Rijksbegroting van het ministerie van Financiën.

3. Ministerie van Financiën

Bij de uitgave van bedragen zoals voorzien voor kernenergie blijft het ministerie van Financiën nauw betrokken, ondanks dat kernenergie op de begroting van het ministerie van KGG staat. De middelen zijn gereserveerd in het Klimaatfonds, waarvoor geldt dat voor overheveling van goedkeuring van het ministerie van Financiën nodig is.

4. Tweede Kamer

De Tweede Kamer heeft een controlerende taak. Deze is mede neergelegd in de Comptabiliteitswet 2016. Het ministerie van KGG informeert daartoe de Kamer periodiek over voortgang van het nieuwbouwproject.

Auditdienst Rijk

De Auditdienst Rijk (ADR) ondersteunt ministeries bij het beheersen van risico's en het afleggen van verantwoording. Dit betreft financiële audits gericht op rechtmatigheid en betrouwbaarheid en operationele (interne) audits gericht op doelmatigheid en doeltreffendheid van bedrijfsprocessen. Hiernaast heeft de ADR een taak in het geven van advies over risicobeheersing, governance, compliance en interne beheersing. De ADR voert controles uit die bijdragen aan het werk van de Algemene Rekenkamer.

Algemene Rekenkamer

De Algemene Rekenkamer heeft de taak op grond van hoofdstuk 7 van de Comptabiliteitswet 2016 verantwoordings- en doelmatigheidsonderzoek uit te voeren op uitgaven van ministeries. Op grond van artikel 7.24, onderdeel e, en artikel 7.27 voert de Algemene Rekenkamer onderzoek uit ten aanzien van deelnemingen, gericht op de vervulling van het aandeelhouderschap van de Staat en het beleid met betrekking tot deze deelneming. De bijdrage van de Algemene Rekenkamer aan de beheersing van de NEO NL is dus indirect, via onderzoek naar het ministerie van KGG. De Algemene Rekenkamer kan wel informatie inwinnen bij NEO NL.

Gate review als opschortende voorwaarde

Een instrument binnen de governance van het project is weggelegd voor de zogeheten *gate review*. In de financieringsovereenkomst zal het succesvol doorlopen van de *gate review* voorafgaand aan de start van de bouw van kerncentrales als opschortende voorwaarde worden opgenomen: NEO NL / NNEX mag pas starten met de bouw nadat de *gate review* doorlopen is en de minister van KGG op basis van de *gate review* besluit dat starten met de bouw opportuun is. Tijdens de *gate review* wordt onder meer beoordeeld of het projectplan en de projectorganisatie aan de zijde van zowel het ministerie van KGG als NEO NL / NNEX klaar zijn om te starten met de bouw. Hierbij wordt getoetst of de gehele projectketen gereed is om het bouwproject op een effectieve wijze te begeleiden en alle betrokkenen juist en tijdig te informeren. De opzet van de *gate review* zal worden gebaseerd op de standaardwerkwijze van Rijkswaterstaat en de richtlijn *Gate Review - Projectbeslissing (aanleg)*.

In aanvulling hierop is er nog een mijlpaal in het project waarbij een *gate review* uitgevoerd wordt, namelijk het moment waarop de nieuwbouwcentrales in bedrijf genomen worden.

Externe financiers

Het is niet uit te sluiten dat op een later moment, als het project minder risico's kent, andere partijen zich bereid tonen om in het project te investeren met risicodragend kapitaal. Dan wordt besloten of en welke rol deze financier binnen het governance-model krijgt.

Rapportage

De basisrapportage vormt de basis voor het monitoren van de voortgang, voor de verantwoording en voor de evaluatie.

NNEX stelt de volgende voortgangsrapportages op:

- 1) iedere maand voor het PO
- 2) om het kwartaal voor het VBO (in de kwartalen dat er geen formele halfjaar-rapportage is).
- 3) ieder half jaar voor een formele verantwoordingsrapportage.

Het GGP bevat voor deze halfjaarlijkse rapportage een invul-format dat is gericht op het rapporteren van afwijkingen ten opzichte van de 'baseline'. De voortgangsrapportage bevat negen *factsheets*, waarin op de negen onderdelen wordt ingegaan: (1) scope, (2) planning, (3) budget, (4) raming, (5) kwaliteit, (6) interne organisatie, (7) omgevingsmanagement, (8) onvoorzien en (9) risico's. De rapportage bevat een managementsamenvatting met een overzicht van de knelpunten en beheersmaatregelen en de bespreekpunten voor het VBO. Indien het VBO hiertoe besluit kan aan de rapportage een 'quick scan' van de Auditdienst Rijk worden toegevoegd.

Als het nieuwbouwproject door de Tweede Kamer als groot project wordt aangewezen, dient ten minste éénmaal per jaar bij de voortgangsrapportage een accountantsrapport te worden gevoegd met een oordeel over de kwaliteit en volledigheid van de financiële en niet-financiële informatie in de voortgangsrapportage en over de beheersing en het beheer van het project. Daarbij wordt in het bijzonder gekeken naar de mate waarin de volgende aspecten toereikend zijn: de projectorganisatie, de kwaliteit van de bestuurlijke informatievoorziening, de werking van de administratieve organisatie en de werking van het systeem van interne controle.

De verschillende gremia en functionarissen zullen gaandeweg met elkaar vaststellen hoe de informatievoorziening volledig kan zijn en efficiënt kan verlopen.

In de financieringsovereenkomst wordt bepaald dat de Staat (ministerie van KGG) goedkeuring moet geven voor een wijziging wanneer deze impact heeft (of kan hebben) op de 'baseline' zoals vastgelegd in de basisrapportage. Wijzigingen die geen impact hebben op de baseline (beperkte wijzigingen) hoeven niet voor goedkeuring aan de Staat (ministerie van KGG) voorgelegd te worden, maar vormen wel onderdeel van het rapportage- en sturingsproces. In de financieringsovereenkomst wordt bepaald dat NNEX een informatieplicht heeft tegenover de Staat (ministerie van KGG) ten aanzien van beperkte wijzigingen.

Risicomanagement

Een groot en complex project zoals de bouw en ingebruikname van kerncentrales kent van nature een grote verscheidenheid aan risico's. Typisch zijn projectrisico's onder te verdelen in technische, juridische en financiële risico's. Daarnaast zijn er, gezien de bestuurlijke context, ook politiek-bestuurlijke en maatschappelijke risico's. Met behulp van adequaat risicomanagement worden deze risico's op een proactieve wijze geïdentificeerd. Een risico wordt tot op zeker hoogte meetbaar gemaakt als de kans dat de nadelige gebeurtenis zich voordoet vermenigvuldigd met de impact. In formulevorm: $\text{risico} = \text{kans} * \text{gevolg}$. Volgens deze methode worden de risico's in kaart gebracht. Er wordt besloten welke beheersmaatregelen worden genomen om de kans te verkleinen of de gevolgen te beperken. Deze methode zorgt er voor dat beheersmaatregelen in overeenstemming zijn met de omvang van het risico.

De belangrijkste uitgangspunten van het risicomanagement worden vastgelegd in de financieringsovereenkomst:

- Een totaaloverzicht van de risico's wordt vastgelegd in een risicodossier. Dit dossier wordt actueel gehouden, en maakt een vast onderdeel uit van de directieagenda van NNEX.
- Er zal onderscheid gemaakt worden tussen risico's die door het project te beheersen zijn (endogene risico's) en die niet door het project te beheersen zijn (exogene risico's). NNEX is verantwoordelijk voor het beheersen van de endogene risico's. Over de exogene risico's ligt worden expliciete afspraken gemaakt.
- De belangrijkste risico's van het project, inclusief hun beheersmaatregelen, worden door de NNEX en de Staat (ministerie van KGG) bepaald en periodiek geactualiseerd. Deze lijst van

belangrijkste risico's wordt opgenomen in de halfjaarlijkse voortgangsrapportages en is een vast agendapunt van het Projectbeheersingsoverleg en het Directeurenoverleg Nucleair.

Bijlage 1

Toetsing aan het kader voor het oprichten van een deelneming in de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022

Introductie afwegingskader

De overheid kan op verschillende manieren ingrijpen in de markt. Om te voorkomen dat overheidsingrijpen leidt tot overheidsfalen, moet zorgvuldig worden vastgesteld welk instrument het meest geschikt is in een bepaalde situatie. Er spelen drie factoren een rol bij de keuze voor een deelneming in plaats van een ander instrument: (i) de mate waarin er behoefte is aan meer dan wel andere invloed dan in wet- en regelgeving is vast te leggen, (ii) de mate waarin de activiteiten zich lenen voor het onderbrengen in een vennootschap, en (iii) in hoeverre aandeelhouderschap in een onderneming onder andere doeltreffend en doelmatig is. Deze vragen worden hieronder beantwoord. Als eenmaal is besloten een deelneming aan te gaan, moeten nog drie belangrijke keuzes worden gemaakt: (i) de omvang van het aandeel, (ii) de duur van het aandeelhouderschap en (iii) de toedeling van de aandeelhoudersrol. Ook deze keuzes worden hieronder toegelicht.

Vraag (1) Wat rechtvaardigt overheidsinterventie? Wordt het maatschappelijk belang voldoende geborgd door de markt of de samenleving?

Antwoord:

Het Nederlandse energiesysteem kent vijf hoofdpijlers: energiezekerheid, betaalbaarheid, veiligheid, duurzaamheid en rechtvaardigheid. Deze publieke belangen kwamen ook specifiek ten aanzien van de bijdrage van kernenergie aan het energiesysteem naar voren in de conclusies uit het Rli-advies "Splijtstof? Besluiten over kernenergie vanuit waarden". In de Kamerbrief Contouren Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) voegt het kabinet hier ook nog leefomgevingskwaliteit en maatschappelijke betrokkenheid aan toe. Om deze belangen te borgen kan kernenergie een belangrijke rol spelen. Ten eerste kan het bijdragen als basislast aan de energiezekerheid, ook omdat kernenergie niet weersafhankelijk is en het daarmee de behoefte voor flexibel vermogen en opslag verlaagt en zorgt voor diversificatie van de elektriciteitsproductie. Ten tweede kan kernenergie een positieve bijdrage leveren aan de betaalbaarheid van het energiesysteem. Daarnaast draagt het bij aan een CO₂-neutraal energiesysteem (duurzaamheid). Het kabinet acht het dus van maatschappelijk belang dat er meer kernenergie beschikbaar komt en behouden blijft.

Om de ambities op het gebied van kernenergie te realiseren en de hierboven beschreven belangen op termijn te borgen is overheidsingrijpen nodig, omdat (i) er geen interesse van private financiers is om in kernenergie te investeren en (ii) er maatschappelijke positieve effecten (externe effecten) zijn die niet in de private investeringsbeslissing worden meegewogen.

Het ministerie van KGG heeft door EY in een marktconsultatie laten onderzoeken in welke publiek-private verhouding de bouw van de kerncentrales volgens de geconsulteerde bedrijven plaats kan hebben. Deze brede marktconsultatie vond plaats onder technologieleveranciers (*vendors*, producenten van kernreactoren), energiebedrijven en financiële instellingen. De centrale vraag hierbij was of private bedrijven geïnteresseerd zijn risicodragend te investeren in het nieuwbouwproject voor kernenergie. Het resultaat was dat er uiteindelijk onvoldoende interesse van private bedrijven bleek te zijn:

- De duur van deze investering en daarmee de financieringskosten zijn groot. Private bedrijven wegen investeringsmogelijkheden tegen elkaar af en geven de voorkeur aan investeringen waarvan de inkomsten sneller verwacht worden.
- Er blijkt in de markt een fundamentele verwachting te zijn dat de overheid zelf een aanzienlijk aandeel investeert in het project of op enige wijze zich niet slechts politiek maar ook organisatorisch en financieel committeert aan kernenergie.
- De mogelijke technologieleveranciers gaan uit van een financiële participatie van de overheid.

Daar komt bij dat het mogelijke systeemvoordeel van kernenergie in de energiemix zoals TNO dat becijfert¹⁶ als gevolg van uitgespaarde investeringen elders niet terugkomt in een individuele business case voor private partijen. Daarmee worden publieke belangen, zoals systeemefficiëntie en energiediversificatie onvoldoende geborgd door de markt.

Vraag (2) Is er behoefte aan meer of andere invloed dan in wet- en regelgeving is vast te leggen?

Antwoord:

Ja, er zijn onvoldoende mogelijkheden om met behulp van wet- en regelgeving de publieke belangen van (meer) kernenergie te realiseren. Met wet- en regelgeving is het moeilijk afdwingbaar dat een private partij in een kerncentrale investeert. Hiervoor is een ander beleidsinstrument nodig. In theorie zou het kunnen dat voor het juiste bedrag aan subsidie en garantstelling een private partij bereid is om kernreactoren te bouwen en te exploiteren, de brede marktconsultatie heeft echter ook laten zien dat er naast eventuele garanties of subsidies een verwachting is dat de overheid zich met risicodragend kapitaal committeert aan de nieuwbouw van de kerncentrales. Deze betrokkenheid is benodigd om de betrokken partijen het vertrouwen te geven dat kernenergie een blijvende beleidskeuze is. Daarnaast is zolang de overheid de risico's draagt voor de kerncentrales, er ook behoefte aan invloed en sturing op de onderneming om deze risico's te mitigeren, zoals het borgen van informatievoorziening, invloed op de samenstelling van bestuur en goedkeuring op significante investeringen. Dit zijn niet-contracteerbare publieke belangen die zo veelzijdig en dynamisch zijn dat het lastig is om met afspraken de borging toekomstbestendig vast te leggen. Aandeelhouderschap biedt hier de instrumenten voor.

Vraag (3) Lenen de activiteiten zich voor een vennootschap?

Antwoord:

Ja, gelet op de aard van het ontwikkel- en bouwproject en van de energiemarkt is het wenselijk om de kerncentrales als een bedrijf te realiseren en te exploiteren en niet als uitvoeringsorganisatie van de overheid. Dit zien we bij de huidige operationele kerncentrale in Nederland die door EPZ wordt geëxploiteerd, maar ook in het buitenland. Hiermee sluiten de kerncentrales goed aan bij andere commerciële energieproducenten en vormen deze een optimaal onderdeel van de energiemarkt. Een andere vorm zou zelfs marktverstoring kunnen werken. De situatie is vergelijkbaar met de gasmarkt waarop beleidsdeelneming EBN actief is.

Gelet op de aard en omvang van de opgave is, los van de algemene notie dat de activiteiten zich het best voor een vennootschap (met een in aandelen verdeeld kapitaal) lenen, de nadere invulling van de financiering en het businessplan van de onderneming nog van diverse factoren afhankelijk. Het staat buiten kijf dat deelnemingen gehouden zijn een gezonde bedrijfsvoering te hebben. Dit betekent dat het eigen vermogen (de investering van de staat) ten minste behouden moet blijven met het oog op de continuïteit van de vennootschap. Dit komt overeen met de notie "maatschappelijk vermogen" in de Nota Deelnemingenbeleid Rijk 2022. Interen op het eigen vermogen ten gunste van lagere outputprijzen is geen optie. In lijn met private ondernemingen kunnen, wanneer bedrijfsmatig nodig, incidentele kapitaalstortingen nodig zijn. Hierbij is het wel noodzakelijk om investeringsfase, bouw- en exploitatiefase van elkaar te scheiden voor wat betreft de rendementverwachtingen. De onderneming kent een lange aanloop voordat zij kan renderen. Naast risicodragend kapitaal van de staat zal er (net als voor andere CO₂-vrije elektriciteitsproductie) naar verwachting extra steun nodig zijn. Beide moeten in een *Government Support Package* worden meegenomen.

Vraag (4) Is het aangaan van een deelneming rechtmatig, doeltreffend, doelmatig, uitvoerbaar en proportioneel?

Antwoord: Ja. Zie ook artikel 3.1 van de Comptabiliteitswet 2016.

a. Rechtmatigheid

Ja, het past binnen de nationale en internationale wettelijke kaders. Kernenergie is onderworpen aan veel nationale en unierechtelijke wet- en regelgeving. De markt voor elektriciteitsproductie uit kernenergie is in de huidige marktordening een vrije markt. Overheidsbedrijven kunnen toetreden tot deze markt waarbij de Europese regels voor

¹⁶ Towards a sustainable energy system for the Netherlands in 2050, TNO, May 2024

staatssteun gelden. Voor een deelneming zullen dezelfde wettelijke voorschriften gelden als voor een private onderneming op het gebied van veiligheid, mededinging et cetera.

b. Doeltreffendheid

Ja, het publieke belang omschreven bij vraag 1 kan met het aangaan van een deelneming worden geborgd. Een deelneming past het best in de vrije elektriciteitsmarkt en daarmee worden de publieke belangen op het gebied van systeemefficiëntie en de daaraan gepaarde kosten en van energiezekerheid geborgd.

c. Doelmatigheid

Ja, het aangaan van een deelneming is efficiënter in het bereiken van het doel dan andere instrumenten. Gelet op het efficiënt inzetten van tijd en middelen is het oprichten van een deelneming die mee kan groeien door alle fases, van voorbereiding, bouw en exploitatie het meest doelmatig. Een alternatief instrument betreft het vergaand subsidiëren en afgeven van garanties aan een private partij om een dermate goede business case te creëren dat een private partij zich ondanks vermeende nadelen, zoals de zeer lange tijdspaden, committeert. Dit instrument is niet doelmatig of efficiënt omdat de mogelijke financiële baten verhoudingsgewijs privaat neerslaan, terwijl het risico verhoudingsgewijs publiek blijft en het rijk daar beperkt op kan sturen. Uiteraard zitten aan het oprichten van een deelneming ook financiële risico's. Daarom wordt ook operationele ondersteuning overwogen om een eventuele (tijdelijke) onrendabele top te bekostigen. Ook kan inbreng van kapitaal of een andere financiële bijdrage door technologieleveranciers worden meegewogen in de selectie van de technologieleverancier.

d. Uitvoerbaarheid

Ja, het aangaan van een deelneming is uitvoerbaar. Bouw en exploitatie van een kerncentrale betreft bewezen technologie en ervaringen in het buitenland laten zien dat deze uitvoerbaar zijn. Het aangaan van een deelneming specifiek gericht op de bouw en exploitatie van een kerncentrale past ook binnen de Noordwest-Europese elektriciteitsmarkt waarop verschillende staatsdeelnemingen actief zijn naast private bedrijven. Daarmee is mitst binnen de geldende staatssteunkaders het oprichten van een nieuwe deelneming in de elektriciteitssector uitvoerbaar.

e. Proportioneel

Ja, het overheidsingrijpen door het aangaan van een deelneming vergt een forse voorinvestering (20-30 miljard Euro) dat zich over de levensduur van 60-80 jaar terugverdient met de productie en verkoop van elektriciteit. Gegeven de wens om het aandeel kernenergie te vergroten en het energiesysteem daarmee meer divers, robuuster en minder weersafhankelijk te maken acht het kabinet het overheidsingrijpen (en het maatschappelijk kapitaal dat daarmee gemoeid is) in verhouding staan tot het publieke belang dat ermee wordt gediend. Hierbij speelt ook dat minder zware vormen van overheidsingrijpen naar verwachting niet tot realisatie van nieuwe kerncentrales leiden of enkel met een eenzijdige risicoverdeling tussen privaat en publiek.

Keuze (1) De omvang van het aandeel

Het kabinet kiest er initieel voor om te kiezen voor een belang van 100% in de op te richten deelneming om het beleidsdoel van meer kernenergie in de elektriciteitsmix met voldoende snelheid te verwezenlijken. Gegeven het uitblijven van private financiering acht het kabinet dit ook proportioneel. Hierbij laat het kabinet nadrukkelijk de mogelijkheid open dat op enig moment gedurende de bouwfase of exploitatie het aandeel geheel of gedeeltelijk vervreemd kan worden om daarmee de impact op de rijksbegroting te verminderen.

Keuze (2) De duur van het aandeelhouderschap

Het kabinet kiest er nu voor om de deelneming in te richten als een reguliere deelneming waarvan de staat langere tijd aandeelhouder blijft. Uiteraard zal het kabinet in lijn met de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 het aandeelhouderschap op gezette tijden evalueren waarbij het kabinet eerder mogelijkheden ziet om op in een latere fase (een deel) van haar aandelenbelang te vervreemden dan om het beleidsdoel van een groter aandeel kernenergie in de elektriciteitsmix via wet- en regelgeving af te dwingen.

Keuze (3) Toedeling van de aandeelhoudersrol

Het zogenoemde centrale model in de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 is het uitgangspunt voor het beheer van deelnemingen. Hierin zijn de rol van aandeelhouder en die van de beleidsmaker gescheiden. De minister van Financiën vervult de aandeelhoudersrol, de beleidsrol wordt vervuld door een andere minister. Transparantie door scheiding van rollen en de centralisatie van kennis zijn de twee redenen waarom het centrale model het uitgangspunt van het deelnemingenbeleid is. Er kan echter een reden zijn om het aandeelhouderschap bij een vakministerie te beleggen. Bij kernenergie doet zich een reden voor. Wetgeving verbiedt namelijk dat de aandeelhouder van de beheerder van een distributie- of transmissiesysteem voor elektriciteit (TenneT en Stedin) ook aandeelhouder is van een producent van elektriciteit. Het is wel mogelijk dat een andere minister dan de minister van Financiën de aandeelhoudersrol vervult. Het ligt voor de hand dat de minister van KGG die portefeuillehouder is van energie, de aandeelhouder is. In de Kamerbrief van 5 februari 2025 heeft de minister van KGG in de uiteenzetting van de criteria en randvoorwaarden geschreven dat conform de portefeuillevdeling zowel opdrachtgeverschap als beheer van de aandelen bij KGG liggen¹⁷. Een vergelijkbare situatie doet zich voor bij gas, waar de minister van Financiën de aandeelhoudersrol van de beheerder van het transmissiesysteem voor gas, N.V. Nederlandse Gasunie, vervult en de minister van KGG de aandeelhoudersrol van de gasproducent EBN. Overigens kan de minister van Infrastructuur en Waterstaat ook het aandeelhouderschap niet op zich nemen omdat de toezichthouder op kernenergie, de ANVS, onder zijn beleidsverantwoordelijkheid ressorteert.

¹⁷ Kamerstuk 2025, 32 645, nr.137

Literatuur

1. Coalitieakkoord 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst', 10 januari 2022, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2022/01/10/coalitieakkoord-omzien-naar-elkaar-vooruitkijken-naar-de-toekomst>
2. Nationaal Plan Energiesysteem, 1 december 2023, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/12/01/nationaal-plan-energiesysteem>
3. Hoofdlijnenakkoord tussen de fracties van PVV, VVD, NSC en BBB, 16 mei 2023, <https://www.kabinetsformatie2023.nl/documenten/publicaties/2024/05/16/hoofdlijnenakkoord-tussen-de-fracties-van-pvv-vvd-nsc-en-bbb>
4. Milestones in the Development of a National Infrastructure for Nuclear Power, No. NG-G-3.1 (Rev. 1), IAEA, 2015
5. Handleiding Government Governance, 2000, Ministerie van Financiën.
6. Kamerstukken II 2022-2023, 35 561 nr. 17, 25 april 2023 'Nij begun: op weg naar erkenning, herstel en perspectief'.
7. Governancemodel Grote Projecten, 2014, ministerie van Infrastructuur en Milieu.
8. Regeling Grote Projecten, <https://wetten.overheid.nl/BWBR0021424/2021-12-09>
9. Elementen van een adequaat governancemodel, KPMG Advisory N.V, 2023.
10. Kamerstukken II 2022-2023 32 645 nr. 116, 9 december 2022.
11. Nationaal Plan Energiesysteem, 1 december 2023
12. Comptabiliteitswet 2016
13. Towards a sustainable energy system for the Netherlands in 2050, TNO, mei 2024, <https://publications.tno.nl/publication/34642478/U1ZsmY/TNO-2024-P10607.pdf>
14. Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022
15. Governance PALLAS, 20 april 2023

STATUTEN

van:

Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V.
statutair gevestigd in 's-Gravenhage

d.d. [●]

Hoofdstuk I – ALGEMENE BEPALINGEN.

1 Definities en interpretatie.

1.1 Definities.

In deze statuten gelden de volgende definities:

"**Algemene Vergadering**" betekent het orgaan dat bestaat uit de Stemgerechtigden, of de bijeenkomst waarin de Vergadergerechtigden vergaderen;

"**BW**" betekent het Burgerlijk Wetboek;

"**Dochtermaatschappij**" betekent een dochtermaatschappij als bedoeld in artikel 2:24a BW;

"**Ondernemingsraad**" betekent de ondernemingsraad als bedoeld in artikel 2:268 lid 11 BW;

"**Overdrager**" betekent een aandeelhouder die zijn aandelen wil overdragen;

"**Staat**" betekent de Staat der Nederlanden;

"**Stemgerechtigden**" betekent aandeelhouders met stemrecht in de Algemene Vergadering.

"**Vennootschap**" betekent de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid waarvan de organisatie is vastgelegd in deze statuten;

"**Vergadergerechtigden**" betekent aandeelhouders en vruchtgebruikers met Vergaderrecht; en

"**Vergaderrecht**" betekent het recht om, in persoon of bij schriftelijk gevolmachtigde, de Algemene Vergadering bij te wonen en daar het woord te voeren.

1.2 Interpretatie.

1.2.1 Tenzij de wet anders vereist, omvat het begrip "schriftelijk" een langs elektronische weg toegezonden leesbaar en reproduceerbaar bericht.

1.2.2 Verwijzingen naar artikelen verwijzen naar artikelen van deze statuten, tenzij het tegendeel duidelijk blijkt.

1.2.3 Tenzij de context anders vereist, hebben woorden en uitdrukkingen die in deze statuten zijn opgenomen en niet anders zijn gedefinieerd, dezelfde betekenis als in het BW. Verder zijn, tenzij anders aangegeven, verwijzingen naar wettelijke bepalingen in deze statuten verwijzingen naar die bepalingen zoals ze van tijd tot tijd zullen gelden.

1.2.4 Een verwijzing naar geslacht wordt geacht een verwijzing naar alle geslachten te zijn en elke gedefinieerde term in enkelvoud omvat ook het meervoud.

2 Naam, zetel, structuurregime en doel.

2.1 Naam en zetel.

2.1.1 De naam van de Vennootschap is: **Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V.**

2.1.2 De Vennootschap heeft haar zetel in 's-Gravenhage.

2.2 Structuurregime.

Op de Vennootschap zijn de artikelen 2:268 tot en met 2:271a en 2:274 BW van toepassing.

2.3 Doel.

Het doel van de Vennootschap is:

- (a) het (doen) ontwerpen, (doen) bouwen en (doen) realiseren, (doen) in stand houden, (doen) beheren en (doen) exploiteren van kerncentrales en kernreactoren in Nederland, alsmede de voorbereiding daarvan, onder meer ten bate van het publieke belang van de energievoorziening in Nederland; en
- (b) het oprichten van of deelnemen in andere ondernemingen van welke aard ook, daarin op andere wijze een belang te nemen, daarover beheer te voeren, financieringsactiviteiten te verrichten, zekerheid te stellen of zich te verbinden voor verplichtingen van derden ten behoeve van het hiervoor onder (a) omschreven doel, en alles wat in de ruimste zin verband houdt met of bevorderlijk kan zijn voor het doel van de Vennootschap.

Hoofdstuk II – KAPITAAL EN AANDELEN.

3 Kapitaal en uitgifte van aandelen.

3.1 Kapitaal en aandelen.

- 3.1.1 Het kapitaal van de Vennootschap bestaat uit één of meer aandelen met een nominale waarde van duizend euro (EUR 1.000,--) elk.
- 3.1.2 De aandelen luiden op naam en zijn genummerd vanaf 1.
- 3.1.3 Aandeelbewijzen worden niet uitgegeven.

3.2 Uitgifte van aandelen.

- 3.2.1 De Algemene Vergadering besluit tot uitgifte van aandelen en stelt de uitgifteprijs en de overige voorwaarden van uitgifte vast.
- 3.2.2 Aandelen worden niet uitgegeven tegen een uitgifteprijs die lager is dan de nominale waarde van de aandelen.
- 3.2.3 Aandelen worden uitgegeven bij notariële akte.

3.3 Voorkeursrecht.

- 3.3.1 Als aandelen worden uitgegeven, heeft iedere aandeelhouder een voorkeursrecht naar evenredigheid van het gezamenlijke bedrag van zijn aandelen, onverminderd artikel 3.3.4 en artikel 2:206a lid 1 tweede zin BW. Als een aandeelhouder niet of niet volledig gebruikmaakt van het voorkeursrecht, hebben de overige aandeelhouders op de vrijvallende aandelen een evenredig voorkeursrecht als bedoeld in de vorige zin. Als deze aandeelhouders samen ook niet of niet volledig gebruikmaken van het voorkeursrecht, dan mag de Algemene Vergadering voor de dan vrijvallende aandelen bepalen aan wie die aandelen - eventueel tegen minder gunstige voorwaarden - worden uitgegeven.
- 3.3.2 De Algemene Vergadering kan per uitgifte het voorkeursrecht beperken of uitsluiten.
- 3.3.3 Het voorkeursrecht kan niet afzonderlijk worden vervreemd.
- 3.3.4 Als een voorkeursrecht bestaat, stelt de Algemene Vergadering bij het besluit tot uitgifte vast hoe en tijdens welke periode het voorkeursrecht kan worden uitgeoefend. Deze periode duurt ten minste vier weken vanaf de dag dat de mededeling als bedoeld in artikel 3.3.5 wordt verzonden.

3.3.5 De Vennootschap deelt aan alle aandeelhouders mee dat er een uitgifte met voorkeursrecht zal plaatsvinden en tijdens welke periode dat voorkeursrecht kan worden uitgeoefend.

3.3.6 Dit artikel is van overeenkomstige toepassing als rechten tot het nemen van aandelen worden verleend. Aandeelhouders hebben geen voorkeursrecht als aandelen worden uitgegeven aan iemand die een recht tot het nemen van aandelen uitoefent.

4 Eigen aandelen en kapitaalvermindering.

4.1 Verkrijging en vervreemding van eigen aandelen.

4.1.1 Het bestuur beslist, na goedkeuring van de Algemene Vergadering, over de verkrijging door de Vennootschap van volgestorte aandelen. Verkrijging door de Vennootschap van niet volgestorte aandelen is nietig.

4.1.2 Als de Vennootschap eigen aandelen vervreemdt, is artikel 3.2.1 van overeenkomstige toepassing.

4.2 Kapitaalvermindering.

4.2.1 De Algemene Vergadering kan besluiten het geplaatste kapitaal te verminderen.

4.2.2 Het geplaatste kapitaal kan worden verminderd door het nominale bedrag van aandelen bij statutenwijziging te verminderen of door aandelen in te trekken.

5 Aandeelhoudersregister, oproepingen en mededelingen.

5.1 Aandeelhoudersregister.

5.1.1 Het bestuur houdt een aandeelhoudersregister als bedoeld in artikel 2:194 BW.

5.1.2 Het bestuur legt het aandeelhoudersregister ter inzage van de Vergadergerechtigden op het kantoor van de Vennootschap.

5.2 Oproepingen en mededelingen.

5.2.1 Oproepingen en mededelingen aan Vergadergerechtigden worden schriftelijk gedaan aan de adressen die zijn vermeld in het aandeelhoudersregister. Als een Vergadergerechtigde hiermee instemt, kunnen oproepingen en mededelingen aan hem worden gedaan per e-mail.

5.2.2 Mededelingen aan het bestuur of aan de raad van commissarissen worden schriftelijk gedaan aan het adres van de Vennootschap, of per e-mail aan het adres dat voor dit doel bekend is gemaakt.

6 Certificering en beperkte rechten op aandelen.

6.1 Certificering.

Aan certificaten van aandelen kan geen Vergaderrecht worden verbonden.

6.2 Pandrecht.

Op aandelen kan geen pandrecht worden gevestigd.

6.3 Vruchtgebruik.

6.3.1 Op aandelen kan een recht van vruchtgebruik worden gevestigd.

6.3.2 Het stemrecht op een aandeel in vruchtgebruik kan niet aan een vruchtgebruiker worden toegekend.

7 Levering van aandelen en overdrachtsbeperkingen.

7.1 Levering van aandelen.

Aandelen worden geleverd bij notariële akte.

7.2 Overdrachtsbeperkingen.

7.2.1 Voor de overdracht van aandelen gelden de in artikelen 7.3 tot en met 7.6 bedoelde

beperkingen en regels.

7.3 Goedkeuring voor overdracht door de Algemene Vergadering.

Een Overdrager mag zijn aandelen overdragen na goedkeuring door de Algemene Vergadering. Deze goedkeuring geldt niet voor de Vennootschap die aandelen wil overdragen.

7.4 Goedkeuring voor overdracht: procedure.

7.4.1 Een Overdrager verzoekt de Algemene Vergadering om goedkeuring voor de overdracht door middel van een mededeling aan het bestuur. Bij deze mededeling moet de Overdrager aangeven:

- (a) het aantal aandelen dat hij wil overdragen;
- (b) de eventuele soort en aanduiding van die aandelen; en
- (c) de personen aan wie hij die aandelen wil overdragen.

7.4.2 Het bestuur roept binnen zeven dagen na ontvangst van de in artikel 7.4.1 bedoelde mededeling een Algemene Vergadering op om het verzoek tot goedkeuring te behandelen.

7.4.3 Binnen tweeënveertig dagen nadat het bestuur de in artikel 7.4.1 bedoelde mededeling heeft ontvangen, besluit de Algemene Vergadering of zij wel of niet goedkeuring verleent. Als de Algemene Vergadering niet binnen die termijn besluit, wordt de goedkeuring geacht te zijn verleend.

7.4.4 Als de Algemene Vergadering de goedkeuring weigert, moet zij gelijktijdig een of meer gegadigden aanwijzen die bereid zijn de aandelen te kopen tegen contante betaling. De prijs wordt vastgesteld in overeenstemming met artikel 7.5.1. Als de Algemene Vergadering geen gegadigden aanwijst, wordt de goedkeuring geacht toch te zijn verleend. De Vennootschap kan alleen gegadigde zijn met instemming van de Overdrager.

7.4.5 De Overdrager mag de aandelen overdragen binnen negentig dagen nadat de goedkeuring is verleend of wordt geacht te zijn verleend.

7.5 Goedkeuring voor overdracht: prijsbepaling.

7.5.1 De Overdrager en iedere aangewezen gegadigde treden in overleg om de prijs van de aandelen vast te stellen. Als zij geen overeenstemming bereiken, wordt de prijs vastgesteld door een onafhankelijke deskundige. Het bestuur en de Overdrager wijzen samen de deskundige aan. Als zij hierover geen overeenstemming bereiken, wordt de deskundige aangewezen door de voorzitter van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie.

7.5.2 Nadat de deskundige de prijs aan de Overdrager bekend heeft gemaakt, heeft de Overdrager dertig dagen de tijd om te beslissen of hij zijn aandelen overdraagt aan de gegadigden.

7.5.3 De kosten van de prijsvaststelling zijn voor rekening van de Vennootschap, maar als de Overdrager besluit zijn aandelen niet over te dragen aan de gegadigden moet hij de helft van de gemaakte kosten aan de Vennootschap vergoeden.

7.6 Goedkeuring voor overdracht: verzuim.

7.6.1 Onmiddellijk nadat de prijs in overleg is vastgesteld of de termijn in artikel 7.5.2 is verstreken en de Overdrager of de gegadigde zich niet heeft teruggetrokken, mag iedere partij overdracht van de aandelen vorderen tegen contante betaling.

- 7.6.2 Als er maar één gegadigde is en deze gegadigde is in verzuim met de betaling, mag de Overdrager binnen negentig dagen alle aandelen overdragen aan de door hem opgegeven personen bedoeld in artikel 7.4.1(c).
- 7.6.3 Als er meerdere gegadigden zijn en een van hen is in verzuim met de betaling, doet de Overdrager daarvan binnen zeven dagen mededeling aan alle gegadigden. De gegadigden die niet in verzuim zijn, hebben vervolgens veertien dagen om de Overdrager te laten weten of zij de aandelen willen kopen die waren toebedeeld aan de gegadigde die in verzuim is. Daarbij geven zij aan hoeveel extra aandelen zij maximaal willen kopen. Als alle aandelen die waren toebedeeld aan de gegadigde die in verzuim is kunnen worden verkocht aan de overige gegadigden, komt een koopovereenkomst tot stand waarbij de Overdrager en de gegadigden zich niet kunnen terugtrekken. Als er op deze wijze geen koopovereenkomst tot stand komt voor al deze aandelen, gelden de overige koopovereenkomsten als ontbonden en mag de Overdrager binnen negentig dagen alle aandelen overdragen aan de door hem opgegeven personen bedoeld in artikel 7.4.1(c).
- 7.6.4 Als de Overdrager in verzuim is met de levering van de aandelen aan gegadigde, is de Vennootschap onherroepelijk gemachtigd om de aandelen te leveren. Dit moet zij doen binnen tien dagen nadat een gegadigde dit aan de Vennootschap heeft verzocht.
- 7.7 Vrijstellingen.**
De artikelen 7.3 tot en met 7.6 zijn niet van toepassing:
- (a) als de aandeelhouder op basis van de wet of deze statuten zijn aandelen moet overdragen aan een eerdere houder; en
 - (b) als alle aandeelhouders hebben verklaard dat die artikelen niet van toepassing zijn.

Hoofdstuk III – BESTUUR.

8 Bestuur.

8.1 Taak.

8.1.1 De Vennootschap wordt bestuurd door het bestuur, onder toezicht van de raad van commissarissen.

8.1.2 Bij de vervulling van hun taak richten de bestuurders zich naar het belang van de Vennootschap en de met haar verbonden onderneming.

8.2 Benoeming, schorsing, ontslag, belet en ontstentenis van bestuurders.

8.2.1 Het bestuur bestaat uit een (1) of meer bestuurders. De Algemene Vergadering bepaalt het aantal bestuurders.

8.2.2 De Algemene Vergadering benoemt de bestuurders.

8.2.3 Als moet worden overgegaan tot benoeming van een bestuurder, zal de raad van commissarissen een niet-bindende voordracht doen, met inachtneming van de profielschets als bedoeld in artikel 8.2.4. De voordracht dient te worden opgenomen in de oproep voor de Algemene Vergadering, waarin de benoeming aan de orde wordt gesteld. Indien een voordracht niet is opgemaakt wordt daarvan in de oproeping melding gedaan en is de Algemene Vergadering vrij in de benoeming van een bestuurder, met inachtneming van de profielschets als bedoeld in artikel 8.2.4.

8.2.4 De raad van commissarissen stelt een profielschets op voor de omvang en samenstelling van het bestuur rekening houdend met de aard van de onderneming, haar activiteiten en de gewenste deskundigheid en achtergrond van de bestuurders. De raad van

commissarissen bespreekt de profielschets en iedere wijziging daarvan in de Algemene Vergadering.

- 8.2.5 Bestuurders worden benoemd voor de tijd van ten hoogste vier jaren en treden af volgens een door de raad van commissarissen vast te stellen rooster van aftreden, tenzij de Algemene Vergadering anders besluit; een volgens het rooster aftredende bestuurder is onmiddellijk herbenoembaar. Een aftredende bestuurder is na twee termijnen slechts herbenoembaar voor een periode van twee jaar in uitzonderlijke gevallen.
- 8.2.6 Een bestuurder kan worden geschorst en ontslagen door de Algemene Vergadering. Een bestuurder kan tevens worden geschorst door de raad van commissarissen. De schorsing kan te allen tijde worden opgeheven door de Algemene Vergadering.
- 8.2.7 Als één of meer bestuurders ontbreken of verhinderd zijn, wordt de Vennootschap bestuurd door de overblijvende bestuurder(s) en heeft de raad van commissarissen het recht een of meer tijdelijke bestuurders aan te wijzen. Als alle bestuurders ontbreken of verhinderd zijn, wordt de Vennootschap tijdelijk bestuurd door de raad van commissarissen; de raad van commissarissen kan dan één of meer tijdelijke bestuurders aanwijzen. Als alle bestuurders ontbreken of verhinderd zijn, neemt de raad van commissarissen of deze persoon zo spoedig mogelijk de nodige maatregelen om een definitieve voorziening te treffen. Onder verhinderd wordt hier verstaan de situatie dat de bestuurder tijdelijk zijn functie niet kan uitoefenen als gevolg van:
- (a) schorsing;
 - (b) ziekte; of
 - (c) onbereikbaarheid,
- in de gevallen bedoeld onder (b) en (c) zonder dat gedurende een termijn van vijf dagen de mogelijkheid van contact tussen de bestuurder en de Vennootschap heeft bestaan.
- 8.3 Bezoldiging van bestuurders.**
De Vennootschap heeft een beleid op het terrein van bezoldiging van het bestuur. Het bezoldigingsbeleid wordt vastgesteld door de Algemene Vergadering op voorstel van de raad van commissarissen. De raad van commissarissen stelt de beloning en andere voorwaarden vast die op de bestuurders van toepassing zijn met inachtneming van het in de eerste zin van dit artikel 8.3 bedoelde beleid.
- 8.4 Interne organisatie en besluitvorming bestuur.**
- 8.4.1 Het bestuur kan zijn interne aangelegenheden regelen in een schriftelijk reglement. Een dergelijk reglement mag niet in strijd zijn met het bepaalde in deze statuten. Vaststelling door het bestuur van reglementen als bedoeld in dit lid behoeft de goedkeuring van de raad van commissarissen.
- 8.4.2 Het bestuur vergadert tijdens de door het bestuur vastgestelde reguliere vergaderingen en tevens ook wanneer een bestuurder dat nodig vindt.
- 8.4.3 De bestuurder die wil dat een vergadering plaatsvindt roept het bestuur schriftelijk op en vermeldt in de oproeping de plaats en het tijdstip van de vergadering en de onderwerpen die worden behandeld.
De oproeping vindt uiterlijk zeven dagen voor de vergadering plaats. In spoedeisende gevallen kan de oproeping plaatsvinden uiterlijk vierentwintig uur voor het tijdstip van de vergadering.
- 8.4.4 Iedere bestuurder heeft recht op het uitbrengen van één stem.

- 8.4.5 Het bestuur besluit bij volstrekte meerderheid van de uitgebrachte stemmen, tenzij deze statuten anders bepalen. Bij staking van stemmen is het voorstel verworpen.
- 8.4.6 Het bestuur kan alleen geldige besluiten nemen, als ten minste de meerderheid van de in functie zijnde bestuurders zonder een direct of indirect persoonlijk belang dat tegenstrijdig is met het belang van de Vennootschap en de met haar verbonden onderneming of organisatie bij de vergadering aanwezig of vertegenwoordigd is en alle bestuurders in overeenstemming met deze statuten zijn opgeroepen. Als de oproeping niet heeft plaatsgevonden in overeenstemming met deze statuten, kan het bestuur toch geldige besluiten nemen als alle bestuurders daarmee hebben ingestemd.
- 8.4.7 Een bestuurder kan zich bij de vergadering alleen met een volmacht laten vertegenwoordigen door een andere bestuurder. De volmacht is schriftelijk of reproduceerbaar langs elektronische weg.
- 8.4.8 Een bestuurder neemt niet deel aan de beraadslaging en besluitvorming van het bestuur als hij daarbij een direct of indirect persoonlijk belang heeft dat tegenstrijdig is met het belang van de Vennootschap en de met haar verbonden onderneming. Als hierdoor geen bestuursbesluit kan worden genomen, neemt de raad van commissarissen het besluit.
- 8.4.9 Het bestuur kan ook buiten vergadering besluiten nemen, mits dit schriftelijk of op reproduceerbare wijze langs elektronische weg gebeurt en alle stemgerechtigde bestuurders met deze wijze van besluitvorming hebben ingestemd. De artikelen 8.4.2 en 8.4.8 zijn van overeenkomstige toepassing op de besluitvorming van het bestuur buiten vergadering.
- 8.4.10 Het bestuur stelt jaarlijks vóór een door de raad van commissarissen te bepalen tijdstip een exploitatiebudget, een investeringsplan en een financieringsplan op. De raad van commissarissen adviseert het bestuur bij het opstellen van het exploitatiebudget, het investeringsplan en het financieringsplan. Het vaststellen of wijzigen van het exploitatiebudget, het investeringsplan en het financieringsplan vereist goedkeuring van de Algemene Vergadering.
- 8.4.11 Het bestuur en/of de raad van commissarissen bespreken jaarlijks met de Algemene Vergadering de strategie van de Vennootschap. Het bestuur stelt het strategisch beleid van de Vennootschap op en legt dit ter goedkeuring voor aan de raad van commissarissen. De raad van commissarissen zal het strategisch beleid slechts goedkeuren nadat de Algemene Vergadering is gehoord.
- 8.4.12 Goedkeuring van de raad van commissarissen is vereist voor besluiten van het bestuur omtrent:
- (a) uitgifte en verkrijging van aandelen in en schuldbrieven ten laste van de Vennootschap of van schuldbrieven ten laste van een commanditaire vennootschap of vennootschap onder firma waarvan de Vennootschap volledig aansprakelijke vennoot is;
 - (b) medewerking aan de uitgifte van certificaten van aandelen;
 - (c) het aanvragen van toelating van de onder (a) bedoelde schuldbrieven en de hiervoor onder (b) bedoelde certificaten tot de handel op een gereguleerde markt of een multilaterale handelsfaciliteit, als bedoeld in artikel 1:1 van de Wet op het financieel toezicht of een met een gereguleerde markt of multilaterale

- handelsfaciliteit vergelijkbaar systeem uit een staat die geen lidstaat is, of het aanvragen van een intrekking van een dergelijke toelating;
- (d) het aangaan of verbreken van duurzame samenwerking van de Vennootschap of een afhankelijke maatschappij met een andere rechtspersoon of vennootschap, of als volledig aansprakelijke vennoot in een commanditaire vennootschap of vennootschap onder firma, als deze samenwerking of verbreking van ingrijpende betekenis is voor de Vennootschap, waarbij deze ingrijpende betekenis niet uitsluitend financieel van aard hoeft te zijn, maar ook niet-financiële aspecten kan omvatten, waaronder in ieder geval politiek-bestuurlijke, internationale of andere materieel relevante aangelegenheden;
 - (e) het nemen van een deelneming of ieder ander belang, door haar of een afhankelijke maatschappij in het kapitaal van een andere vennootschap, of het vergroten of verminderen van zulk een deelneming of belang;
 - (f) investeringen of desinvesteringen:
 - i. ter waarde van een bedrag gelijk aan ten minste een vierde gedeelte van het geplaatste kapitaal met de reserves der Vennootschap volgens haar balans met toelichting; of
 - ii. boven een bedrag van vijfhonderd duizend euro (EUR 500.000,--), indien dit bedrag lager is dan het bedrag genoemd onder (i) hierboven, of een door de Algemene Vergadering vastgesteld en aan de raad van commissarissen en het bestuur medegedeeld ander drempelbedrag, voor zover die investeringen of desinvesteringen niet vallen binnen het budget en/of de plannen als bedoeld in artikel 8.4.10;
 - (g) een voorstel tot wijziging van de statuten;
 - (h) een voorstel tot ontbinding van de Vennootschap;
 - (i) aangifte van faillissement en aanvraag van surséance van betaling;
 - (j) beëindiging van de dienstbetrekking van een aanmerkelijk aantal werknemers van de Vennootschap of van een afhankelijke maatschappij tegelijkertijd of binnen een kort tijdsbestek, waarbij alle ontslagrondes die gelijktijdig of binnen een kort tijdsbestek plaatsvinden bij de Vennootschap of een Dochtermaatschappij in aanmerking worden genomen;
 - (k) ingrijpende wijziging in de arbeidsomstandigheden van een aanmerkelijk aantal werknemers van de Vennootschap of van een afhankelijke maatschappij;
 - (l) een voorstel tot vermindering van het geplaatste kapitaal;
 - (m) het verstrekken van borgtochten en garanties, anders dan in de normale bedrijfsvoering van de Vennootschap;
 - (n) het ter leen verstrekken van gelden en het aangaan van geldleningen voor zover die niet zijn voorzien in het budget en/of het financieringsplan als bedoeld in artikel 8.4.10;
 - (o) het aangaan van vaststellingsovereenkomsten, indien en voor zover dit in het belang is van het realiseren van de doelstelling van de Vennootschap als bedoeld onder artikel 2.3 onder (a);
 - (p) het aangaan van vaststellingsovereenkomsten in het kader van personeelszaken, indien en voor zover (i) een vergoeding gelijk is aan of hoger is dan de maximale

- bezoldiging of uitkering wegens beëindiging van het dienstverband voor een topfunctionaris die in dat kalenderjaar is vastgesteld volgens de Wet normering topinkomens, of (ii) een door de Algemene Vergadering vastgesteld en aan de raad van commissarissen en het bestuur medegedeeld ander drempelbedrag, overschrijdt;
- (q) het optreden in rechte, waaronder begrepen het voeren van arbitrale procedures, doch met uitzondering van het nemen van die rechtsmaatregelen die geen uitstel kunnen lijden;
 - (r) het aanstellen van procuratiehouders en de toekenning van hun bevoegdheid;
 - (s) het vestigen van een beperkt recht op vermogensrechten en roerende zaken, indien de waarde hiervan een bedrag van vijfhonderd duizend euro (EUR 500.000,--), of een door de Algemene Vergadering vastgesteld en aan de raad van commissarissen en het bestuur medegedeeld ander drempelbedrag, te boven gaat;
 - (t) het uitoefenen van stemrecht op aandelen in een Dochtermaatschappij alsook op aandelen die een deelneming vormen, met betrekking tot de goedkeuring van besluiten van het bestuur van die vennootschap of deelneming opgenomen onder (a) tot en met (s) van dit artikellid; en
 - (u) het door de Vennootschap of een Dochtermaatschappij verrichten van andere rechtshandelingen dan bedoeld in sub (a) tot en met (t) van dit artikellid en die niet vallen binnen het budget en/of de plannen als bedoeld in artikel 8.4.10 en die een bedrag vijfhonderd duizend euro (EUR 500.000,--) te boven gaan, of een door de Algemene Vergadering vastgesteld en aan de raad van commissarissen en het bestuur medegedeeld ander drempelbedrag.
- 8.4.13 De raad van commissarissen kan andere duidelijk omschreven en aan het bestuur meegedeelde bestuursbesluiten aan zijn goedkeuring onderwerpen.
- 8.4.14 Goedkeuring van de Algemene Vergadering is vereist voor besluiten van het bestuur omtrent:
- (a) een verandering van de identiteit of het karakter van de Vennootschap of de onderneming, waaronder in ieder geval wordt begrepen:
 - i. iedere overdracht van de onderneming aan een derde of van de overwegende zeggenschap in de onderneming;
 - ii. het aangaan of verbreken van iedere duurzame samenwerking die van ingrijpende betekenis is voor de Vennootschap of Dochtermaatschappij, waarbij deze ingrijpende betekenis niet uitsluitend financieel van aard hoeft te zijn, maar ook niet-financiële aspecten kan omvatten, waaronder in ieder geval politiek-bestuurlijke, internationale of andere materieel relevante aangelegenheden;
 - iii. het door de Vennootschap of een Dochtermaatschappij oprichten, nemen of afstoten van iedere deelneming, al dan niet in het kapitaal van een (andere) vennootschap, waarbij de Algemene Vergadering een drempelbedrag kan

- vaststellen en aan het bestuur kan mededelen;
- (b) een voorstel tot wijziging van de statuten;
 - (c) een voorstel tot juridische fusie of juridische splitsing;
 - (d) een voorstel tot ontbinding van de Vennootschap;
 - (e) aangifte van faillissement en aanvraag van surseance van betaling;
 - (f) beëindiging van de arbeidsovereenkomst van een aanmerkelijk aantal werknemers van de Vennootschap of van een Dochtermaatschappij tegelijkertijd of binnen een kort tijdsbestek, waarbij alle ontslagrondes die gelijktijdig of binnen een kort tijdsbestek plaatsvinden bij de Vennootschap of een Dochtermaatschappij in aanmerking worden genomen;
 - (g) ingrijpende wijziging in de arbeidsomstandigheden van een aanmerkelijk aantal werknemers van de Vennootschap of van een Dochtermaatschappij;
 - (h) het vaststellen of wijzigen van het exploitatiebudget, het investeringsplan en het financieringsplan als bedoeld in artikel 8.4.10;
 - (i) investeringen of desinvesteringen:
 - i. ter waarde van een bedrag gelijk aan ten minste een vierde gedeelte van het geplaatste kapitaal met de reserves der Vennootschap volgens haar balans met toelichting; of
 - ii. boven een bedrag van een miljoen euro (EUR 1.000.000,-), indien dit bedrag lager is dan het bedrag genoemd onder i. hierboven, of een door de Algemene Vergadering vastgesteld en aan de raad van commissarissen en het bestuur medegedeeld ander drempelbedrag,voor zover die investeringen of desinvesteringen niet vallen binnen het budget en/of de plannen als bedoeld in artikel 8.4.10;
 - (j) het uitoefenen van stemrechten op de door de Vennootschap gehouden aandelen in een Dochtermaatschappij, voor zover het betreft:
 - i. het vaststellen van de jaarrekening van de Dochtermaatschappij;
 - ii. het wijzigen van de statuten van de Dochtermaatschappij;
 - iii. omzetting, ontbinding, juridische fusie of juridische splitsing van de Dochtermaatschappij;
 - iv. de overdracht of uitgifte van aandelen of vermindering van het geplaatste kapitaal van de Dochtermaatschappij;
 - v. het verlenen van goedkeuring aan het bestuur van de Dochtermaatschappij voor een besluit waarvoor op grond van dit artikel 8.4.14 goedkeuring van de Algemene Vergadering zou zijn vereist als het besluit door het bestuur van de Vennootschap zou worden genomen; en
 - vi. het geven van aanwijzingen aan het bestuur van een Dochtermaatschappij op grond van een statutair recht als bedoeld in artikel 2:239 lid 4 BW;
 - (k) een voorstel tot vermindering van het geplaatste kapitaal;
 - (l) medewerking aan de uitgifte van certificaten van aandelen;
 - (m) het vaststellen van een dividendbeleid;
 - (n) het aangaan van vaststellingsovereenkomsten in het kader van personeelszaken, indien en voor zover (i) een vergoeding gelijk is aan of hoger is dan de maximale bezoldiging of uitkering wegens beëindiging van het dienstverband voor een

- topfunctionaris die in dat kalenderjaar is vastgesteld volgens de Wet normering topinkomens, of (ii) een door de Algemene Vergadering vastgesteld en aan de raad van commissarissen en het bestuur medegeedeeld ander drempelbedrag, overschrijdt; en
- (o) het door de Vennootschap of een Dochtermaatschappij verrichten van andere rechtshandelingen dan bedoeld in sub (a) tot en met (n) van dit artikellid en die niet vallen binnen het budget en/of de plannen als bedoeld in artikel 8.4.10 en die een bedrag van een miljoen euro (EUR 1.000.000,--) te boven gaan, of een door de Algemene Vergadering vastgesteld en aan het bestuur medegeedeeld ander drempelbedrag.
- 8.4.15 De Algemene Vergadering kan andere duidelijk omschreven en aan het bestuur meegedeelde bestuursbesluiten aan haar goedkeuring onderwerpen.
- 8.5 Vertegenwoordiging.**
- 8.5.1 Het bestuur of iedere bestuurder afzonderlijk, kan de Vennootschap vertegenwoordigen.
- 8.5.2 Als alle aandelen in het kapitaal van de Vennootschap worden gehouden door één aandeelhouder, en deze aandeelhouder ook de Vennootschap vertegenwoordigt, worden rechtshandelingen van de Vennootschap met deze enig aandeelhouder schriftelijk vastgelegd. Dit geldt niet voor rechtshandelingen die onder de bedongen voorwaarden tot de gewone bedrijfsuitoefening van de Vennootschap behoren.
- 8.5.3 Het bestuur kan aan één of meer personen, al dan niet in dienst van de Vennootschap, procuratie of op een andere wijze doorlopende vertegenwoordigingsbevoegdheid toekennen.

Hoofdstuk IV – RAAD VAN COMMISSARISSEN.

9 Raad van commissarissen.

9.1 Samenstelling.

- 9.1.1 De Vennootschap heeft een raad van commissarissen, die bestaat uit ten minste drie leden. De Algemene Vergadering bepaalt het aantal commissarissen met inachtneming van voorgaande zin. Is het aantal commissarissen minder dan het door de Algemene Vergadering vastgestelde aantal, met een minimum van drie leden, dan neemt de raad van commissarissen onmiddellijk maatregelen tot aanvulling van het aantal leden van de raad van commissarissen.
- 9.1.2 Alleen natuurlijke personen kunnen commissaris zijn.
- 9.1.3 Commissaris kunnen niet zijn:
- (a) Ministers;
 - (b) Staatssecretarissen;
 - (c) leden van de Eerste Kamer of Tweede Kamer der Staten Generaal;
 - (d) ambtenaren en andere personen die een functie bekleden die in een hiërarchische of verantwoordingsrelatie staat tot een bewindspersoon;
 - (e) personen die een functie bekleden bij een uitvoeringsorganisatie, of bij een toezichthouder indien die toezichthouder toezicht houdt op de Vennootschap zelf.
- 9.1.4 De raad van commissarissen stelt een profielschets vast voor zijn omvang en samenstelling en houdt daarbij rekening met de aard van de onderneming, haar activiteiten en de gewenste deskundigheid en achtergrond van de commissarissen. De

raad bespreekt de profielschets en iedere wijziging daarvan in de Algemene Vergadering en met de Ondernemingsraad.

9.2 Benoeming, schorsing, belet en ontstentenis van commissarissen.

- 9.2.1 De commissarissen worden op voordracht van de raad van commissarissen benoemd door de Algemene Vergadering; in het geval bedoeld in de laatste zin van artikel 9.2.6 worden commissarissen benoemd door de raad van commissarissen. De raad van commissarissen maakt de voordracht gelijktijdig bekend aan de Algemene Vergadering en aan de Ondernemingsraad.
- 9.2.2 De Algemene Vergadering en de Ondernemingsraad kunnen aan de raad van commissarissen personen aanbevelen om als commissaris te worden voorgedragen. De raad van commissarissen deelt hun tijdig mee wanneer, als gevolg waarvan en volgens welk profiel een commissaris moet worden benoemd. Als voor de plaats het in artikel 9.2.4 bedoelde versterkte recht van aanbeveling geldt, doet de raad van commissarissen daarvan ook mededeling.
- 9.2.3 Een aanbeveling of voordracht tot benoeming van een commissaris vermeldt de leeftijd van de kandidaat, zijn beroep, het bedrag aan door hem gehouden aandelen in het kapitaal van de Vennootschap en de betrekkingen die hij bekleedt of die hij heeft bekleed als die van belang zijn in verband met de vervulling van de taak van een commissaris. Ook wordt vermeld aan welke rechtspersonen hij al als commissaris is verbonden. Als zich daaronder rechtspersonen bevinden die tot dezelfde groep behoren, hoeft alleen die groep te worden genoemd. De aanbeveling en de voordracht tot benoeming of herbenoeming van een commissaris moet een uitleg van de redenen voor de aanbeveling of voordracht bevatten. Bij herbenoeming wordt rekening gehouden met hoe de kandidaat zijn taak als commissaris heeft vervuld.
- 9.2.4 Voor een derde van het aantal leden van de raad van commissarissen geldt de volgende procedure. De raad van commissarissen plaatst een door de Ondernemingsraad aanbevolen persoon op de voordracht, tenzij de raad van commissarissen bezwaar maakt tegen deze aanbeveling. De raad van commissarissen kan alleen bezwaar maken op grond van de verwachting dat de aanbevolen persoon ongeschikt zal zijn voor de vervulling van de taak van commissaris of dat de raad van commissarissen door deze benoeming niet naar behoren zal zijn samengesteld. Als het aantal leden van de raad van commissarissen niet door drie deelbaar is, wordt het eerste lagere getal dat wel door drie deelbaar is gebruikt om het aantal leden vast te stellen waarvoor dit versterkte recht van aanbeveling geldt.
- 9.2.5 Als de raad van commissarissen bezwaar maakt tegen een persoon die de Ondernemingsraad heeft aanbevolen met gebruikmaking van het in het vorige lid bedoelde recht, deelt hij de Ondernemingsraad het bezwaar en de redenen voor het bezwaar mee. De raad van commissarissen treedt onmiddellijk in overleg met de Ondernemingsraad om overeenstemming over de voordracht te bereiken. Als de raad van commissarissen constateert dat geen overeenstemming kan worden bereikt, verzoekt een daartoe aangewezen vertegenwoordiger van de raad van commissarissen aan de Ondernemingskamer van het gerechtshof Amsterdam het bezwaar gegrond te verklaren. Het verzoek wordt pas ingediend nadat vier weken zijn verstreken na aanvang van het overleg met de Ondernemingsraad. De raad van commissarissen plaatst de

aanbevolen persoon op de voordracht als de Ondernemingskamer het bezwaar ongegrond verklaart. Verklaart de Ondernemingskamer het bezwaar gegrond, dan kan de Ondernemingsraad een nieuwe aanbeveling doen overeenkomstig artikel 9.2.4.

9.2.6 De Algemene Vergadering kan de voordracht afwijzen met volstreekte meerderheid van de uitgebrachte stemmen die ten minste een derde van het geplaatste kapitaal vertegenwoordigen. Als de aandeelhouders bij volstreekte meerderheid van stemmen hun steun aan de kandidaat onthouden, maar deze meerderheid niet ten minste een derde van het geplaatste kapitaal vertegenwoordigde, kan een nieuwe Algemene Vergadering worden bijeengeroepen die de voordracht kan afwijzen met volstreekte meerderheid van stemmen. Als de voordracht wordt afgewezen, maakt de raad van commissarissen een nieuwe voordracht op. Artikel 9.2.2 tot en met 9.2.5 zijn van overeenkomstige toepassing. Als de Algemene Vergadering de voorgedragen persoon niet benoemt en niet besluit tot afwijzing van de voordracht, benoemt de raad van commissarissen de voorgedragen persoon.

9.2.7 Als één of meer commissarissen ontbreken of verhinderd zijn, houden de overblijvende commissaris(sen) toezicht op het bestuur van de Vennootschap en heeft de Algemene Vergadering het recht een of meer tijdelijke commissarissen aan te wijzen. Als alle commissarissen ontbreken of verhinderd zijn, wijst het bestuur een of meer tijdelijke commissarissen aan. Als alle commissarissen ontbreken, nemen deze tijdelijke commissarissen de nodige maatregelen om een definitieve voorziening te treffen. Onder verhinderd wordt hier verstaan de situatie dat de commissaris tijdelijk zijn functie niet kan uitoefenen als gevolg van:

- (a) schorsing;
- (b) ziekte; of
- (c) onbereikbaarheid.

9.3 Ontbreken van alle commissarissen.

9.3.1 Als alle commissarissen ontbreken, maar niet als gevolg van artikel 9.5, dan worden commissarissen benoemd door de Algemene Vergadering.

9.3.2 De Ondernemingsraad kan personen aanbevelen voor benoeming tot commissaris. Degene die de Algemene Vergadering bijeenroept, deelt de Ondernemingsraad tijdig mee dat de benoeming van commissarissen in de Algemene Vergadering zal worden behandeld, en vermeldt daarbij of een commissaris wordt benoemd in overeenstemming met het aanbevelingsrecht van de Ondernemingsraad op grond van artikel 9.2.4.

9.4 Aftreden van commissarissen.

9.4.1 Commissarissen worden benoemd voor de tijd van ten hoogste vier jaren en treden af volgens een door de raad van commissarissen vast te stellen rooster van aftreden, tenzij de Algemene Vergadering anders besluit; een volgens het rooster aftredende commissaris is onmiddellijk herbenoembaar. Een aftredende commissaris is na twee termijnen slechts herbenoembaar voor een periode van twee jaar in uitzonderlijke gevallen. Een commissaris is na deze eerste periode van twee jaar nog eenmaal herbenoembaar voor een aanvullende periode van twee jaar. Als er een tussentijdse vacature in de raad van commissarissen is, geldt de raad als volledig samengesteld; in dat geval wordt zo spoedig mogelijk een definitieve voorziening getroffen.

- 9.4.2 De Ondernemingskamer van het gerechtshof Amsterdam kan op verzoek een commissaris ontslaan wegens verwaarlozing van zijn taak, wegens andere gewichtige redenen of wegens ingrijpende wijziging van de omstandigheden op grond waarvan handhaving als commissaris redelijkerwijze niet van de Vennootschap kan worden verlangd. Het verzoek kan worden ingediend door de Vennootschap, hierbij vertegenwoordigd door de raad van commissarissen, of door een daartoe aangewezen vertegenwoordiger van de Algemene Vergadering of van de Ondernemingsraad.
- 9.4.3 De raad van commissarissen kan een commissaris schorsen; de schorsing vervalt van rechtswege als de Vennootschap niet binnen een maand na het begin van de schorsing een verzoek als bedoeld in het vorige lid heeft ingediend bij de Ondernemingskamer.
- 9.5 Opzeggen van vertrouwen in de raad van commissarissen.**
- 9.5.1 De Algemene Vergadering kan het vertrouwen in de raad van commissarissen opzeggen bij volstreekte meerderheid van de uitgebrachte stemmen, die ten minste een derde van het geplaatste kapitaal vertegenwoordigen.
Als niet ten minste een derde van het geplaatste kapitaal ter vergadering vertegenwoordigd was, kan geen nieuwe vergadering worden bijeengeroepen.
Het besluit tot het opzeggen van het vertrouwen in de raad van commissarissen bevat de redenen voor dat besluit. Het besluit kan niet worden genomen over commissarissen die zijn aangesteld door de Ondernemingskamer op grond van artikel 9.5.3.
- 9.5.2 Een besluit als bedoeld in artikel 9.5.1 wordt niet genomen tot het bestuur de Ondernemingsraad in kennis heeft gesteld van het voorstel voor het besluit en de redenen voor het voorstel. De kennisgeving vindt plaats ten minste dertig dagen voor de Algemene Vergadering waarin het voorstel wordt behandeld. Als de Ondernemingsraad een standpunt over het voorstel bepaalt, stelt het bestuur de raad van commissarissen en de Algemene Vergadering op de hoogte van dit standpunt. De Ondernemingsraad kan zijn standpunt in de Algemene Vergadering toelichten.
- 9.5.3 Het besluit bedoeld in artikel 9.5.1 heeft het onmiddellijk ontslag van de leden van de raad van commissarissen tot gevolg. In dat geval verzoekt het bestuur onmiddellijk aan de Ondernemingskamer van het gerechtshof Amsterdam tijdelijk een of meer commissarissen aan te stellen. De Ondernemingskamer regelt de gevolgen van de aanstelling.
- 9.5.4 De raad van commissarissen bevordert dat binnen een door de Ondernemingskamer vastgestelde termijn een nieuwe raad wordt samengesteld met inachtneming van artikel 9.2.
- 9.6 Bezoldiging van commissarissen.**
- 9.6.1 De Algemene Vergadering stelt de beloning van de commissarissen vast. Kosten worden aan commissarissen vergoed.
- 9.7 Interne organisatie, taak en bevoegdheden raad van commissarissen.**
- 9.7.1 De raad van commissarissen houdt toezicht op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in de Vennootschap en de met haar verbonden onderneming. Hij adviseert het bestuur. Bij de vervulling van hun taak richten de commissarissen zich naar het belang van de Vennootschap en de met haar verbonden onderneming. Het bestuur verschaft de raad van commissarissen tijdig de gegevens die voor de uitoefening van zijn taak noodzakelijk zijn.

- 9.7.2 De raad van commissarissen benoemt een voorzitter en een secretaris. De raad van commissarissen kan uit zijn midden één of meer gedelegeerde commissarissen benoemen die belast zijn met het onderhouden van een meer regelmatig contact met het bestuur. Gedelegeerde commissarissen brengen van hun bevindingen verslag uit aan de raad van commissarissen.
- 9.7.3 De raad van commissarissen kan zijn interne aangelegenheden regelen in een schriftelijk reglement. Een dergelijk reglement mag niet in strijd zijn met het bepaalde in deze statuten. Vaststelling door de raad van commissarissen van reglementen als bedoeld in dit lid behoeft de goedkeuring van de Algemene Vergadering.
- 9.7.4 De raad van commissarissen kan bepalen dat één of meer commissarissen toegang hebben tot alle bedrijfsruimten van de Vennootschap en alle boeken, correspondentie en andere bescheiden mogen inzien.
- 9.7.5 De raad van commissarissen kan op kosten van de Vennootschap adviezen inwinnen als hij dat nodig vindt om zijn taak juist uit te oefenen.
- 9.8 Besluitvorming raad van commissarissen.**
- 9.8.1 De raad van commissarissen vergadert tijdens de door de raad van commissarissen vastgestelde reguliere vergaderingen en tevens ook wanneer een commissaris dat nodig vindt. De raad van commissarissen besluit bij volstreekte meerderheid van de uitgebrachte stemmen. Bij staking van stemmen is het voorstel verworpen.
- 9.8.2 De raad van commissarissen kan in vergadering alleen besluiten nemen wanneer de meerderheid van de stemgerechtigde commissarissen aanwezig of vertegenwoordigd is.
- 9.8.3 Een commissaris kan zich in de vergadering laten vertegenwoordigen door een andere commissaris.
- 9.8.4 Een commissaris neemt niet deel aan de beraadslaging en besluitvorming van de raad van commissarissen als hij daarbij een direct of indirect persoonlijk belang heeft dat tegenstrijdig is met het belang van de Vennootschap en de met haar verbonden onderneming. Als hierdoor geen besluit van de raad van commissarissen kan worden genomen, neemt de Algemene Vergadering het besluit.
- 9.8.5 De raad van commissarissen kan ook buiten vergadering besluiten nemen, mits dit schriftelijk of op reproduceerbare wijze langs elektronische weg gebeurt en alle stemgerechtigde commissarissen met deze wijze van besluitvorming hebben ingestemd. De artikelen 9.8.1 en 9.8.4 zijn van overeenkomstige toepassing op de besluitvorming van de raad van commissarissen buiten vergadering.
- 9.8.6 De bestuurders moeten, als zij daartoe worden uitgenodigd, de vergaderingen van de raad van commissarissen bijwonen en daar alle inlichtingen verstrekken die de raad van commissarissen verlangt.

Hoofdstuk V – ALGEMENE VERGADERINGEN VAN AANDEELHOUDERS.

10 Algemene Vergadering.

10.1 Jaarlijkse Algemene Vergadering.

- 10.1.1 Tijdens het boekjaar van de Vennootschap wordt ten minste één Algemene Vergadering gehouden, tenzij over de onderwerpen als bedoeld in artikel 10.1.2 in overeenstemming met artikel 10.5 (*Besluiten buiten vergadering*) buiten vergadering is besloten.
- 10.1.2 De agenda voor de jaarlijkse Algemene Vergadering bevat in ieder geval de volgende

onderwerpen:

- (a) de behandeling van het bestuursverslag als artikel 2:391 BW voor de Vennootschap geldt;
 - (b) de vaststelling van de jaarrekening;
 - (c) de bestemming van de winst; en
 - (d) de verlening van decharge aan bestuurders die in het afgelopen boekjaar in functie waren, voor hun bestuur over dat boekjaar; en
 - (e) de verlening van decharge aan commissarissen die in het afgelopen boekjaar in functie waren, voor hun toezicht op het bestuur over dat boekjaar.
- 10.1.3 De in artikel 10.1.2 bedoelde onderwerpen hoeven niet te worden opgenomen in de agenda als de termijn voor het opmaken van de jaarrekening en, als dat van toepassing is, voor het overleggen van het bestuursverslag is verlengd, of een voorstel daartoe op die agenda is geplaatst. De in artikel 10.1.2(a), (b) en (d)(c) bedoelde onderwerpen hoeven niet op die agenda te worden opgenomen als de jaarrekening wordt vastgesteld op de wijze als bepaald in artikel 12.1.6.
- 10.1.4 Het bestuur roept de jaarlijkse Algemene Vergadering bijeen. Een Algemene Vergadering wordt verder bijeengeroepen wanneer het bestuur of de raad van commissarissen dat nodig vindt. Voorts wordt een Algemene Vergadering bijeengeroepen met inachtneming van artikel 10.2 wanneer een aandeelhouder met stemrecht dat aan het bestuur of aan de raad van commissarissen verzoekt.
- 10.2 Plaats en oproeping.**
- 10.2.1 Algemene Vergaderingen worden gehouden in de gemeente waar de Vennootschap haar zetel heeft of in 's Gravenhage. Een Algemene Vergadering kan ook in een andere plaats dan als bedoeld in de vorige zin worden gehouden, mits alle vergadergerechtigden hebben ingestemd met de plaats van de vergadering en de bestuurders en de raad van commissarissen voorafgaand aan de besluitvorming in de gelegenheid zijn gesteld om advies uit te brengen.
- 10.2.2 Het bestuur, de raad van commissarissen, een bestuurder of een commissaris roept Vergadergerechtigden op tot de Algemene Vergadering. Als in het geval bedoeld in de tweede zin van artikel 10.1.4, de Algemene Vergadering niet zo bijeen wordt geroepen dat zij binnen vier weken na het verzoek wordt gehouden, kan iedere verzoeker zelf de Algemene Vergadering bijeenroepen met inachtneming van deze statuten.
- 10.2.3 De oproeping vindt plaats met inachtneming van de termijn als bedoeld in artikel 2:225 BW.
- 10.2.4 Als aan één of meer van de in artikel 10.2.1 of artikel 10.2.3 bedoelde vereisten niet is voldaan, kunnen in een Algemene Vergadering alleen geldige besluiten worden genomen als alle Vergadergerechtigden ermee hebben ingestemd dat besluitvorming plaatsvindt en de bestuurders en commissarissen voorafgaand aan de besluitvorming in de gelegenheid zijn gesteld om advies uit te brengen.
- 10.2.5 Bij de oproeping wordt de agenda vermeld en ook de plaats en het tijdstip van de Algemene Vergadering. Artikel 10.2.4 is van overeenkomstige toepassing op besluitvorming over onderwerpen die niet in de oproeping zijn opgenomen of die niet in een aanvullende oproeping zijn aangekondigd met inachtneming van de voor oproeping gestelde termijn.

10.3 Vergaderorde.

- 10.3.1 De Algemene Vergadering wordt voorgezeten door de voorzitter van de raad van commissarissen. De voorzitter van de raad van commissarissen kan, ook als hij zelf op de Algemene Vergadering aanwezig is, een ander als voorzitter aanwijzen. Als de voorzitter van de raad van commissarissen afwezig is en hij geen andere voorzitter heeft aangewezen, benoemen de op de Algemene Vergadering aanwezige commissarissen een voorzitter. Zijn er geen commissarissen aanwezig, dan benoemt de Algemene Vergadering zelf haar voorzitter. De voorzitter wijst de secretaris aan.
- 10.3.2 De Algemene Vergadering wordt genotuleerd.
- 10.3.3 De bestuurders en de commissarissen kunnen de Algemene Vergaderingen bijwonen en hebben als zodanig in de Algemene Vergaderingen een raadgevende stem.

10.4 Stemprocedure en volmacht.

- 10.4.1 In de Algemene Vergadering geeft ieder aandeel recht op het uitbrengen van een stem. Blanco stemmen en ongeldige stemmen worden aangemerkt als niet uitgebracht.
- 10.4.2 Besluiten worden genomen bij volstreekte meerderheid van de uitgebrachte stemmen, tenzij bij de wet of bij deze statuten uitdrukkelijk een grotere meerderheid wordt voorgeschreven.
- 10.4.3 Het bestuur kan besluiten dat iedere Vergaderechtigde door middel van een elektronisch communicatiemiddel rechtstreeks kennis kan nemen van en deel kan nemen aan de Algemene Vergadering.
- 10.4.4 Het bestuur kan besluiten dat iedere Stemgerechtigde door middel van een elektronisch communicatiemiddel in persoon of door een schriftelijk gevolmachtigde het stemrecht kan (doen) uitoefenen.
- 10.4.5 Het bestuur kan voorwaarden verbinden aan het gebruik van het elektronisch communicatiemiddel. In de oproeping worden deze voorwaarden vermeld of wordt vermeld waar deze kunnen worden geraadpleegd.
- 10.4.6 Vergaderechtigden kunnen zich in de Algemene Vergadering door een schriftelijk gevolmachtigde laten vertegenwoordigen.

10.5 Besluiten buiten vergadering.

- 10.5.1 Stemgerechtigden kunnen alle besluiten die zij in een Algemene Vergadering kunnen nemen ook buiten vergadering nemen. De bestuurders en commissarissen worden in de gelegenheid gesteld voorafgaand aan de besluitvorming over het voorstel advies uit te brengen.
- 10.5.2 Een besluit buiten vergadering is alleen geldig als alle Vergaderechtigden met deze wijze van besluitvorming hebben ingestemd en het voorstel verder schriftelijk of op reproduceerbare wijze langs elektronische weg is aangenomen zoals wordt voorgeschreven door de wet en deze statuten.
- 10.5.3 Degenen die buiten vergadering een besluit hebben genomen, stellen het bestuur en de raad van commissarissen meteen in kennis van het genomen besluit.

11 Inlichtingen en instructies.

11.1 Inlichtingen.

- 11.1.1 Het bestuur stelt de Algemene Vergadering ten minste twee keer per jaar op de hoogte van de hoofdlijnen van het beleid van de Vennootschap en de algemene en financiële

ontwikkelingen van de Vennootschap, deze informatie kan zowel afzonderlijk als door middel van het budget en/of de plannen als bedoeld in artikel 8.4.10 worden verstrekt.

- 11.1.2 Het bestuur verstrekt de Algemene Vergadering tevens tijdig de voor de uitoefening van haar in deze statuten opgenomen bevoegdheden benodigde informatie. In ieder geval informeert het bestuur de Algemene Vergadering vooraf en tijdig omtrent:
- (i) alle (voorgenomen) strategische, belangrijke of principiële besluiten van het bestuur;
 - (ii) alle (voorgenomen) bestedingen door de Vennootschap boven een door de Algemene Vergadering schriftelijk op te geven waarde of ten aanzien van een bepaald onderwerp;
 - (iii) alle majeure ontwikkelingen en (voorgenomen) wijzigingen in de rechtsverhoudingen met leveranciers en opdrachtnemers van de Vennootschap; en
 - (iv) de (voorgenomen) strategie en aanpak van alle aanbestedingen die de Vennootschap voornemens is, voor zover die informatie niet reeds in het budget en/of de plannen als bedoeld in artikel 8.4.10 zijn opgenomen.

Onder tijdig als in dit artikellid bedoeld wordt verstaan dat de Algemene Vergadering in redelijkheid de gelegenheid heeft om de informatie te beoordelen en indien door de Algemene Vergadering gewenst daarover met het bestuur in overleg te gaan alvorens het voornemen wordt uitgevoerd. De Vennootschap zal geen verplichtingen aangaan alvorens uitvoering is gegeven aan het bepaalde in dit lid.

- 11.1.3 Daarnaast verstrekt het bestuur alle door de Algemene Vergadering verzochte inlichtingen, tenzij een zwaarwichtig belang van de Vennootschap zich daartegen verzet.
- 11.1.4 Het bestuur verstrekt ieder kwartaal aan de Algemene Vergadering een financiële rapportage waarin onder meer de financiële en niet-financiële risico's voor de Vennootschap en de eventuele getroffen beheersmaatregelen worden toegelicht.

Hoofdstuk VI – VERSLAGGEVING EN WINST.

12 Boekjaar, jaarstukken en accountant.

12.1 Boekjaar en jaarstukken.

- 12.1.1 Het boekjaar is gelijk aan het kalenderjaar.
- 12.1.2 Jaarlijks binnen vijf maanden na afloop van elk boekjaar maakt het bestuur een jaarrekening op en legt zij deze voor de Vergaderingerechtigden ter inzage op het kantoor van de Vennootschap. Op grond van bijzondere omstandigheden kan de Algemene Vergadering deze termijn verlengen met ten hoogste vijf maanden. Het bestuur verstuurt de jaarrekening ook naar de Ondernemingsraad.
- 12.1.3 Als de in artikel 12.2 (*Accountant*) bedoelde opdracht aan een accountant is verleend, wordt de verklaring van de accountant bij de jaarrekening gevoegd. Daarnaast wordt het bestuursverslag bij de jaarrekening gevoegd, tenzij artikel 2:391 BW niet voor de Vennootschap geldt. Ook worden de in artikel 2:392 lid 1 BW bedoelde overige gegevens bijgevoegd, voor zover het in dat lid bepaalde op de Vennootschap van toepassing is.
- 12.1.4 Alle bestuurders en commissarissen ondertekenen de jaarrekening; ontbreekt een ondertekening, dan wordt daarvan melding gemaakt onder opgaaf van de reden.
- 12.1.5 De Algemene Vergadering stelt de jaarrekening vast, tenzij de jaarrekening al in overeenstemming met artikel 12.1.6 is vastgesteld.
- 12.1.6 Als alle aandeelhouders ook bestuurders van de Vennootschap zijn, geldt de ondertekening van de jaarrekening door alle bestuurders ook als vaststelling van de

jaarrekening, mits alle overige Vergadergerechtigden in de gelegenheid zijn geweest om kennis te nemen van de opgemaakte jaarrekening en met deze wijze van vaststelling hebben ingestemd. Als de jaarrekening op deze wijze is vastgesteld, leidt dat tot decharge van bestuurders zoals bedoeld in artikel 10.1.2(d).

12.2 Accountant.

- 12.2.1 De Vennootschap kan een accountant als bedoeld in artikel 2:393 BW de opdracht verlenen om de door het bestuur opgemaakte jaarrekening te onderzoeken in overeenstemming met lid 3 van dat artikel. Als de wet dat verlangt, moet de Vennootschap deze opdracht verlenen.
- 12.2.2 De Algemene Vergadering verleent de opdracht aan de accountant. Verleent de Algemene Vergadering de opdracht niet, dan verleent de raad van commissarissen de opdracht. Verleent de raad van commissarissen de opdracht niet, dan verleent het bestuur de opdracht.
- 12.2.3 De Algemene Vergadering en degene die de opdracht heeft verleend kunnen de aan de accountant verleende opdracht intrekken. Intrekking van de opdracht kan alleen om gegronde redenen en met inachtneming van artikel 2:393 lid 2 BW.
- 12.2.4 De accountant brengt over zijn onderzoek verslag uit aan de raad van commissarissen en het bestuur en geeft de uitslag van zijn onderzoek weer in een verklaring over de getrouwheid van de jaarrekening.

13 Winst en verlies.

13.1 Winst, verlies en uitkeringen op aandelen.

- 13.1.1 De Algemene Vergadering bestemt de winst die door vaststelling van de jaarrekening is bepaald, bepaalt hoe een tekort wordt verwerkt en kan besluiten tot het doen van tussentijdse uitkeringen uit de winst of de reserves.
- 13.1.2 Uitkering uit de winst of de reserves is alleen mogelijk voor zover het eigen vermogen van de Vennootschap groter is dan de reserves als bedoeld in artikel 2:216 lid 1 BW. Een besluit tot uitkering uit de winst of de reserves is onderworpen aan de goedkeuring van het bestuur. Het bestuur weigert alleen de goedkeuring als het weet of redelijkerwijs behoort te voorzien dat de Vennootschap na de uitkering niet zal kunnen blijven voortgaan met het betalen van haar opeisbare schulden. Als bij de bestemming van de winst geen besluit over uitkering of reservering van winst tot stand komt, wordt de winst gereserveerd.
- 13.1.3 Bij de berekening van de verdeling van een uitkering tellen de aandelen die de Vennootschap in haar kapitaal houdt niet mee, tenzij op deze aandelen een recht van vruchtgebruik rust ten gevolge waarvan het recht op uitkering toekomt aan de vruchtgebruiker.
- 13.1.4 Uitkeringen zijn opeisbaar vier weken na vaststelling, tenzij de Algemene Vergadering op voorstel van het bestuur een andere datum bepaalt.
- 13.1.5 De Algemene Vergadering kan besluiten dat uitkeringen geheel of gedeeltelijk in een andere vorm dan in geld worden uitgekeerd.
- 13.1.6 Het beleid op het gebied van reservering en uitkering uit de winst of reserves wordt op voorstel van het bestuur en na goedkeuring van de raad van commissarissen vastgesteld door de Algemene Vergadering.

Hoofdstuk VII – SLOTBEPALINGEN.

14 Bijzondere besluiten en vereffening.

14.1 Besluiten tot statutenwijziging, juridische fusie, juridische splitsing, omzetting en ontbinding.

Onverminderd artikel 2:331 BW en artikel 2:334ff BW en het vereiste van goedkeuring van instemming als dit uit de wet voortvloeit, kan de Algemene Vergadering besluiten tot statutenwijziging, juridische fusie, juridische splitsing, omzetting en ontbinding.

14.2 Vereffening.

- 14.2.1 Als de Vennootschap wordt ontbonden en haar vermogen moet worden vereffend, worden de bestuurders vereffenaars, tenzij de Algemene Vergadering één of meer andere vereffenaars benoemt. De raad van commissarissen houdt toezicht op de vereffenaars.
- 14.2.2 De Algemene Vergadering stelt de beloning vast van de vereffenaars en van degenen die met het toezicht op de vereffening zijn belast.
- 14.2.3 De vereffening geschiedt met inachtneming van de wettelijke bepalingen. Tijdens de vereffening blijven de statuten voor zover mogelijk van kracht.
- 14.2.4 Hetgeen na voldoening van alle schulden van het vermogen van de Vennootschap is overgebleven, wordt verdeeld tussen de aandeelhouders naar verhouding van het nominale bedrag van hun aandelenbezit.
- 14.2.5 Nadat de Vennootschap heeft opgehouden te bestaan, worden haar boeken, bescheiden en andere gegevensdragers gedurende zeven (7) jaar bewaard door degene die daartoe door de vereffenaars of bij ontbreken van vereffenaars door het bestuur is aangewezen.

15 OVERGANGSBEPALING I.

Het eerste boekjaar eindigt op eenendertig december tweeduizendzesentwintig. Dit artikel vervalt samen met zijn opschrift na verloop van het eerste boekjaar.

16 OVERGANGSBEPALING II.

- 16.1.1 Dit artikel 16 vervalt samen met zijn opschrift zodra het bestuur een verklaring heeft gedeponereerd als bedoeld in artikel [16.1.2].
- 16.1.2 Het bestuur zal een verklaring deponeren bij het handelsregister zodra de Vennootschap of een afhankelijke maatschappij een Ondernemingsraad heeft ingesteld.
- 16.1.3 Indien en zolang het bestuur geen verklaring heeft gedeponereerd bij het handelsregister van de instelling van een Ondernemingsraad als bedoeld in artikel [16.1.2], gelden (i) de definitie van Ondernemingsraad, (ii) artikel [2.2] en (iii) de laatste zin van artikel [12.1.2] niet, en luiden artikel 8 en artikel 9 als volgt:

Hoofdstuk III – BESTUUR.

8 Bestuur.

8.1 Taak.

- 8.1.1 De Vennootschap wordt bestuurd door het bestuur, onder toezicht van de raad van commissarissen als en zolang deze is ingesteld.
- 8.1.2 Bij de vervulling van hun taak richten de bestuurders zich naar het belang van de Vennootschap en de met haar verbonden onderneming.

8.2 Benoeming, schorsing, ontslag, belet en ontstentenis van bestuurders.

- 8.2.1 Het bestuur bestaat uit een (1) of meer bestuurders. De Algemene Vergadering bepaalt

- het aantal bestuurders.
- 8.2.2 De Algemene Vergadering benoemt de bestuurders. Een rechtspersoon kan wel worden benoemd tot bestuurder maar niet tot commissaris.
- 8.2.3 Als moet worden overgegaan tot benoeming van een bestuurder, zal de raad van commissarissen een niet-bindende voordracht doen, met inachtneming van de profielschets als bedoeld in artikel [8.2.4]. De voordracht dient te worden opgenomen in de oproep voor de Algemene Vergadering, waarin de benoeming aan de orde wordt gesteld. Indien een voordracht niet is opgemaakt wordt daarvan in de oproeping melding gedaan en is de Algemene Vergadering vrij in de benoeming van een bestuurder of commissaris, met inachtneming van de profielschets als bedoeld in artikel [8.2.4].
- 8.2.4 De raad van commissarissen stelt een profielschets op voor de omvang en samenstelling van het bestuur rekening houdend met de aard van de onderneming, haar activiteiten en de gewenste deskundigheid en achtergrond van de bestuurder en commissarissen. De raad van commissarissen bespreekt de profielschets en iedere wijziging daarvan in de Algemene Vergadering.
- 8.2.5 Bestuurders en commissarissen worden benoemd voor de tijd van ten hoogste vier jaren en treden af volgens een door de raad van commissarissen vast te stellen rooster van aftreden, tenzij de Algemene Vergadering anders besluit; een volgens het rooster aftredende bestuurder of commissaris is onmiddellijk herbenoembaar. Een aftredende bestuurder of commissaris is na twee termijnen slechts herbenoembaar voor een periode van twee jaar in uitzonderlijke gevallen. Een commissaris is na deze eerste periode van twee jaar nog eenmaal herbenoembaar voor een aanvullende periode van twee jaar. Indien er geen raad van commissarissen is ingesteld, zal het bestuur het rooster van aftreden vaststellen voor de bestuurders.
- 8.2.6 Een bestuurder en commissaris kan worden geschorst en ontslagen door de Algemene Vergadering. Een bestuurder kan tevens worden geschorst door de raad van commissarissen. De schorsing kan te allen tijde worden opgeheven door de Algemene Vergadering.
- 8.2.7 Als één of meer bestuurders ontbreken of verhinderd zijn, wordt de Vennootschap bestuurd door de overblijvende bestuurder(s) en heeft de raad van commissarissen het recht een of meer tijdelijke bestuurders aan te wijzen. Als alle bestuurders ontbreken of verhinderd zijn, wordt de Vennootschap tijdelijk bestuurd door de raad van commissarissen; de raad van commissarissen kan dan één of meer tijdelijke bestuurders aanwijzen. Is er geen raad van commissarissen ingesteld of ontbreken alle commissarissen, dan wordt de Vennootschap tijdelijk bestuurd door een persoon die daartoe door de Algemene Vergadering is aangewezen. Als alle bestuurders ontbreken of verhinderd zijn, neemt de raad van commissarissen of deze persoon zo spoedig mogelijk de nodige maatregelen om een definitieve voorziening te treffen. Onder verhinderd wordt hier verstaan de situatie dat de bestuurder tijdelijk zijn functie niet kan uitoefenen als gevolg van:
- (a) schorsing;
 - (b) ziekte; of
 - (c) onbereikbaarheid.

in de gevallen bedoeld onder (b) en (c) zonder dat gedurende een termijn van vijf dagen de mogelijkheid van contact tussen de bestuurder en de Vennootschap heeft bestaan.

8.2.8 Is er geen raad van commissarissen ingesteld, dan blijven de bepalingen in deze statuten over de raad van commissarissen en de commissarissen buiten toepassing, met uitzondering van dit artikel [8.2.9], artikel [9.1.1] en [10.1.2.(e)] .

8.3 Bezoldiging van bestuurders.

De Vennootschap heeft een beleid op het terrein van bezoldiging van het bestuur. Het bezoldigingsbeleid wordt vastgesteld door de Algemene Vergadering. Indien een raad van commissarissen is ingesteld, dan wordt het bezoldigingsbeleid vastgesteld door de Algemene Vergadering op voorstel van de raad van commissarissen. De raad van commissarissen stelt de beloning en andere voorwaarden vast die op de bestuurders van toepassing zijn met inachtneming van het in de eerste zin van dit artikel [8.3] bedoelde beleid. Indien er geen raad van commissarissen is ingesteld, dan worden de beloning en andere voorwaarden die op de bestuurders van toepassing zijn vastgesteld door de Algemene Vergadering.

8.4 Interne organisatie en besluitvorming bestuur.

8.4.1 Het bestuur kan zijn interne aangelegenheden regelen in een schriftelijk reglement. Een dergelijk reglement mag niet in strijd zijn met het bepaalde in deze statuten. Vaststelling door het bestuur van reglementen als bedoeld in dit lid behoeft de goedkeuring van de Algemene Vergadering, of, indien ingesteld, van de raad van commissarissen.

8.4.2 Het bestuur vergadert tijdens de door het bestuur vastgestelde reguliere vergaderingen en tevens ook wanneer een bestuurder dat nodig vindt.

8.4.3 De bestuurder die wil dat een vergadering plaatsvindt roept het bestuur schriftelijk op en vermeldt in de oproeping de plaats en het tijdstip van de vergadering en de onderwerpen die worden behandeld.

De oproeping vindt uiterlijk zeven dagen voor de vergadering plaats. In spoedeisende gevallen kan de oproeping plaatsvinden uiterlijk vierentwintig uur voor het tijdstip van de vergadering.

8.4.4 Iedere bestuurder heeft recht op het uitbrengen van één stem.

8.4.5 Het bestuur besluit bij volstreekte meerderheid van de uitgebrachte stemmen, tenzij deze statuten anders bepalen. Bij staking van stemmen is het voorstel verworpen.

8.4.6 Het bestuur kan alleen geldige besluiten nemen, als ten minste de meerderheid van de in functie zijnde bestuurders zonder een direct of indirect persoonlijk belang dat tegenstrijdig is met het belang van de Vennootschap en de met haar verbonden onderneming of organisatie bij de vergadering aanwezig of vertegenwoordigd is en alle bestuurders in overeenstemming met deze statuten zijn opgeroepen.

Als de oproeping niet heeft plaatsgevonden in overeenstemming met deze statuten, kan het bestuur toch geldige besluiten nemen als alle bestuurders daarmee hebben ingestemd.

8.4.7 Een bestuurder kan zich bij de vergadering alleen met een volmacht laten vertegenwoordigen door een andere bestuurder. De volmacht is schriftelijk of reproduceerbaar langs elektronische weg.

8.4.8 Een bestuurder neemt niet deel aan de beraadslaging en besluitvorming van het bestuur als hij daarbij een direct of indirect persoonlijk belang heeft dat tegenstrijdig is met het

belang van de Vennootschap en de met haar verbonden onderneming. Als hierdoor geen bestuursbesluit kan worden genomen, neemt de raad van commissarissen het besluit. Is er geen raad van commissarissen ingesteld of ontbreken alle commissarissen, dan neemt de Algemene Vergadering het besluit.

- 8.4.9 Het bestuur kan ook buiten vergadering besluiten nemen, mits dit schriftelijk of op reproduceerbare wijze langs elektronische weg gebeurt en alle stemgerechtigde bestuurders met deze wijze van besluitvorming hebben ingestemd. De artikelen [8.4.2] en [8.4.8] zijn van overeenkomstige toepassing op de besluitvorming van het bestuur buiten vergadering.
- 8.4.10 Het bestuur stelt jaarlijks vóór een door de raad van commissarissen te bepalen tijdstip een exploitatiebudget, een investeringsplan en een financieringsplan op. De raad van commissarissen adviseert het bestuur bij het opstellen van het exploitatiebudget, het investeringsplan en het financieringsplan. Het vaststellen of wijzigen van het exploitatiebudget, het investeringsplan en het financieringsplan vereist goedkeuring van de Algemene Vergadering.
- 8.4.11 Het bestuur en/of de raad van commissarissen bespreken jaarlijks met de Algemene Vergadering de strategie van de Vennootschap. Het bestuur stelt het strategisch beleid van de Vennootschap op en legt dit ter goedkeuring voor aan de raad van commissarissen. De raad van commissarissen zal het strategisch beleid slechts goedkeuren nadat de Algemene Vergadering is gehoord.
- 8.4.12 Goedkeuring van de raad van commissarissen is vereist voor besluiten van het bestuur omtrent:
- (a) uitgifte en verkrijging van aandelen in en schuldbrieven ten laste van de Vennootschap of van schuldbrieven ten laste van een commanditaire vennootschap of vennootschap onder firma waarvan de Vennootschap volledig aansprakelijke vennoot is;
 - (b) medewerking aan de uitgifte van certificaten van aandelen;
 - (c) het aanvragen van toelating van de onder (a) bedoelde schuldbrieven en de hiervoor onder (b) bedoelde certificaten tot de handel op een gereguleerde markt of een multilaterale handelsfaciliteit, als bedoeld in artikel 1:1 van de Wet op het financieel toezicht of een met een gereguleerde markt of multilaterale handelsfaciliteit vergelijkbaar systeem uit een staat die geen lidstaat is, of het aanvragen van een intrekking van een dergelijke toelating;
 - (d) het aangaan of verbreken van duurzame samenwerking van de Vennootschap of een afhankelijke maatschappij met een andere rechtspersoon of vennootschap, of als volledig aansprakelijke vennoot in een commanditaire vennootschap of vennootschap onder firma, als deze samenwerking of verbreking van ingrijpende betekenis is voor de Vennootschap, waarbij deze ingrijpende betekenis niet uitsluitend financieel van aard hoeft te zijn, maar ook niet-financiële aspecten kan omvatten, waaronder in ieder geval politiek-bestuurlijke, internationale of andere materieel relevante aangelegenheden;
 - (e) het nemen van een deelneming of ieder ander belang, door haar of een afhankelijke maatschappij in het kapitaal van een andere vennootschap, of het vergroten of verminderen van zulk een deelneming of belang;

- (f) investeringen of desinvesteringen:
 - (i) ter waarde van een bedrag gelijk aan ten minste een vierde gedeelte van het geplaatste kapitaal met de reserves der Vennootschap volgens haar balans met toelichting; of
 - (ii) boven een bedrag van vijfhonderd duizend euro (EUR 500.000,--), indien dit bedrag lager is dan het bedrag genoemd onder (i) hierboven, of een door de Algemene Vergadering vastgesteld en aan de raad van commissarissen en het bestuur medegedeeld ander drempelbedrag,
voor zover die investeringen of desinvesteringen niet vallen binnen het budget en/of de plannen als bedoeld in artikel [8.4.10];
- (g) een voorstel tot wijziging van de statuten;
- (h) een voorstel tot ontbinding van de Vennootschap;
- (i) aangifte van faillissement en aanvraag van surséance van betaling;
- (j) beëindiging van de dienstbetrekking van een aanmerkelijk aantal werknemers van de Vennootschap of van een afhankelijke maatschappij tegelijkertijd of binnen een kort tijdsbestek, waarbij alle ontslagrondes die gelijktijdig of binnen een kort tijdsbestek plaatsvinden bij de Vennootschap of een Dochtermaatschappij in aanmerking worden genomen;
- (k) ingrijpende wijziging in de arbeidsomstandigheden van een aanmerkelijk aantal werknemers van de Vennootschap of van een afhankelijke maatschappij;
- (l) een voorstel tot vermindering van het geplaatste kapitaal;
- (m) het verstrekken van borgtochten en garanties, anders dan in de normale bedrijfsvoering van de Vennootschap;
- (n) het ter leen verstrekken van gelden en het aangaan van geldleningen voor zover die niet zijn voorzien in het budget en/of het financieringsplan als bedoeld in artikel [8.4.10];
- (o) het aangaan van vaststellingsovereenkomsten, indien en voor zover dit in het belang is van het realiseren van de doelstellingen van de Vennootschap als bedoeld onder artikel [2.3] onder (a);
- (p) het aangaan van vaststellingsovereenkomsten in het kader van personeelszaken, indien en voor zover (i) een vergoeding gelijk is aan of hoger is dan de maximale bezoldiging of uitkering wegens beëindiging van het dienstverband voor een topfunctionaris die in dat kalenderjaar is vastgesteld volgens de Wet normering topinkomens, of (ii) een door de Algemene Vergadering vastgesteld en aan de raad van commissarissen en het bestuur medegedeeld ander drempelbedrag, overschrijdt;
- (q) het optreden in rechte, waaronder begrepen het voeren van arbitrale procedures, doch met uitzondering van het nemen van die rechtsmaatregelen die geen uitstel kunnen lijden;
- (r) het aanstellen van procuratiehouders en de toekenning van hun bevoegdheid;
- (s) het vestigen van een beperkt recht op vermogensrechten en roerende zaken, indien de waarde hiervan een bedrag van vijfhonderd duizendeuro (EUR 500.000,--), of een door de Algemene Vergadering vastgesteld en aan de raad

- van commissarissen en het bestuur medegedeeld ander drempelbedrag, te boven gaat;
- (t) het uitoefenen van stemrecht op aandelen in een Dochtermaatschappij alsook op aandelen die een deelneming vormen met betrekking tot de goedkeuring van besluiten van het bestuur van die vennootschap of deelneming opgenomen onder [(a)] tot en met [(s)] van dit artikellid; en
 - (u) het door de Vennootschap of een Dochtermaatschappij verrichten van andere rechtshandelingen dan bedoeld in sub [(a)] tot en met [(t)] van dit artikellid en die niet vallen binnen het budget en/of de plannen als bedoeld in artikel [8.4.10] en die een bedrag van vijfhonderd duizend euro (EUR 500.000,--) te boven gaan, of een door de Algemene Vergadering vastgesteld en aan de raad van commissarissen en het bestuur medegedeeld ander drempelbedrag.
- 8.4.13 De raad van commissarissen kan andere duidelijk omschreven en aan het bestuur meegeerde bestuursbesluiten aan zijn goedkeuring onderwerpen.
- 8.4.14 Goedkeuring van de Algemene Vergadering is vereist voor besluiten van het bestuur omtrent:
- (a) een verandering van de identiteit of het karakter van de Vennootschap of de onderneming, waaronder in ieder geval wordt begrepen:
 - i. iedere overdracht van de onderneming aan een derde of van de overwegende zeggenschap in de onderneming;
 - ii. het aangaan of verbreken van iedere duurzame samenwerking die van ingrijpende betekenis is voor de Vennootschap of Dochtermaatschappij, waarbij deze ingrijpende betekenis niet uitsluitend financieel van aard hoeft te zijn, maar ook niet-financiële aspecten kan omvatten, waaronder in ieder geval politiek-bestuurlijke, internationale of andere materieel relevante aangelegenheden;
 - iii. het door de Vennootschap of een Dochtermaatschappij oprichten, nemen of afstoten van iedere deelneming, al dan niet in het kapitaal van een (andere) vennootschap, waarbij de Algemene Vergadering een drempelbedrag kan vaststellen en aan het bestuur kan mededelen;
 - (b) een voorstel tot wijziging van de statuten;
 - (c) een voorstel tot juridische fusie of juridische splitsing;
 - (d) een voorstel tot ontbinding van de Vennootschap;
 - (e) aangifte van faillissement en aanvraag van surseance van betaling;
 - (f) beëindiging van de arbeidsovereenkomst van een aanmerkelijk aantal werknemers van de Vennootschap of van een Dochtermaatschappij tegelijkertijd of binnen een kort tijdsbestek, waarbij alle ontslagrondes die gelijktijdig of binnen een kort tijdsbestek plaatsvinden bij de Vennootschap of een Dochtermaatschappij in aanmerking worden genomen;
 - (g) ingrijpende wijziging in de arbeidsomstandigheden van een aanmerkelijk aantal werknemers van de Vennootschap of van een Dochtermaatschappij;
 - (h) het vaststellen of wijzigen van het exploitatiebudget, het investeringsplan en het financieringsplan als bedoeld in artikel [8.4.10];
 - (i) investeringen of desinvesteringen:
 - i. ter waarde van een bedrag gelijk aan ten minste een vierde gedeelte van het

- geplaatste kapitaal met de reserves der Vennootschap volgens haar balans met toelichting; of
- ii. boven een bedrag van een miljoen euro (EUR 1.000.000,--), indien dit bedrag lager is dan het bedrag genoemd onder i. hierboven, of een door de Algemene Vergadering vastgesteld en aan de raad van commissarissen en het bestuur medegedeeld ander drempelbedrag, voor zover die investeringen of desinvesteringen niet vallen binnen het budget en/of de plannen als bedoeld in artikel [8.4.10];
- (j) het uitoefenen van stemrechten op de door de Vennootschap gehouden aandelen in een Dochtermaatschappij, voor zover het betreft:
- i. het vaststellen van de jaarrekening van de Dochtermaatschappij;
 - ii. het wijzigen van de statuten van de Dochtermaatschappij;
 - iii. omzetting, ontbinding, juridische fusie of juridische splitsing van de Dochtermaatschappij;
 - iv. de overdracht of uitgifte van aandelen of vermindering van het geplaatste kapitaal van de Dochtermaatschappij;
 - v. het verlenen van goedkeuring aan het bestuur van de Dochtermaatschappij voor een besluit waarvoor op grond van dit artikel [8.4.14] goedkeuring van de Algemene Vergadering zou zijn vereist als het besluit door het bestuur van de Vennootschap zou worden genomen; en
 - vi. het geven van aanwijzingen aan het bestuur van een Dochtermaatschappij op grond van een statutair recht als bedoeld in artikel 2:239 lid 4 BW;
- (k) een voorstel tot vermindering van het geplaatste kapitaal;
- (l) het vaststellen van een dividendbeleid;
- (m) het aangaan van vaststellingsovereenkomsten in het kader van personeelszaken, indien en voor zover (i) een vergoeding gelijk is aan of hoger is dan de maximale bezoldiging of uitkering wegens beëindiging van het dienstverband voor een topfunctionaris die in dat kalenderjaar is vastgesteld volgens de Wet normering topinkomens, of (ii) een door de Algemene Vergadering vastgesteld en aan de raad van commissarissen en het bestuur medegedeeld ander drempelbedrag, overschrijdt; en
- (n) het door de Vennootschap of een Dochtermaatschappij verrichten van andere rechtshandelingen dan bedoeld in sub [(a)] tot en met [(m)] van dit artikellid en die niet vallen binnen het budget en/of de plannen als bedoeld in artikel [8.4.10] en die een bedrag van een miljoen euro (EUR 1.000.000,--) te boven gaan, of een door de Algemene Vergadering vastgesteld en aan het bestuur medegedeeld ander drempelbedrag.
- 8.4.15 Is er geen raad van commissarissen ingesteld of ontbreken alle commissarissen, dan heeft de Algemene Vergadering de bevoegdheden van de raad van commissarissen als bedoeld in artikel [8.4.12], waarbij voor het onder [(f)] en [(s)] bepaalde een drempelbedrag van een miljoen euro (EUR 1.000.000,--) geldt, tenzij de Algemene Vergadering anders besluit.
- 8.4.16 De Algemene Vergadering kan andere duidelijk omschreven en aan het bestuur meegedeelde bestuursbesluiten aan haar goedkeuring onderwerpen.

8.5 Vertegenwoordiging.

- 8.5.1 Het bestuur of iedere bestuurder afzonderlijk, kan de Vennootschap vertegenwoordigen.
- 8.5.2 Als alle aandelen in het kapitaal van de Vennootschap worden gehouden door één aandeelhouder, en deze aandeelhouder ook de Vennootschap vertegenwoordigt, worden rechtshandelingen van de Vennootschap met deze enig aandeelhouder schriftelijk vastgelegd. Dit geldt niet voor rechtshandelingen die onder de bedongen voorwaarden tot de gewone bedrijfsuitoefening van de Vennootschap behoren.
- 8.5.3 Het bestuur kan aan één of meer personen, al dan niet in dienst van de Vennootschap, procuratie of op een andere wijze doorlopende vertegenwoordigingsbevoegdheid toekennen.

Hoofdstuk IV – RAAD VAN COMMISSARISSEN.

9 Raad van commissarissen.

9.1 Benoeming, schorsing en ontslag van commissarissen.

- 9.1.1 De Algemene Vergadering kan besluiten een raad van commissarissen in te stellen. De raad van commissarissen is ingesteld vanaf de dag waarop het besluit is neergelegd bij het handelsregister.
- 9.1.2 De Algemene Vergadering kan besluiten de raad van commissarissen op te heffen. De tweede zin van artikel [9.1.1] is van overeenkomstige toepassing.
- 9.1.3 De Algemene Vergadering benoemt de commissarissen.
- 9.1.4 Commissaris kunnen niet zijn:
- (a) Ministers;
 - (b) Staatssecretarissen;
 - (c) leden van de Eerste Kamer of Tweede Kamer der Staten Generaal;
 - (d) ambtenaren en andere personen die een functie bekleden die in een hiërarchische of verantwoordingsrelatie staat tot een bewindspersoon;
 - (e) personen die een functie bekleden bij een uitvoeringsorganisatie, of bij een toezichthouder indien die toezichthouder toezicht houdt op de Vennootschap zelf.
- 9.1.5 Als moet worden overgegaan tot benoeming van een commissaris, zal de raad van commissarissen een niet-bindende voordracht doen, met inachtneming van de profielschets als bedoeld in artikel [9.1.6]. De voordracht dient te worden opgenomen in de oproep voor de Algemene Vergadering, waarin de benoeming aan de orde wordt gesteld. Indien een voordracht niet is opgemaakt wordt daarvan in de oproeping melding gedaan en is de Algemene Vergadering vrij in de benoeming van een bestuurder of commissaris, met inachtneming van de profielschets als bedoeld in artikel [9.1.6].
- 9.1.6 De raad van commissarissen stelt een profielschets op voor de omvang en samenstelling van de raad van commissarissen rekening houdend met de aard van de onderneming, haar activiteiten en de gewenste deskundigheid en achtergrond van de bestuurder en commissarissen. De raad van commissarissen bespreekt de profielschets en iedere wijziging daarvan in de Algemene Vergadering.

9.1.7 Als er meer dan één commissaris is, benoemt de raad van commissarissen een van de commissarissen tot voorzitter. De raad van commissarissen benoemt een secretaris. De raad van commissarissen kan uit zijn midden één of meer gedelegeerde commissarissen benoemen die belast zijn met het onderhouden van een meer regelmatig contact met het bestuur. Gedelegeerde commissarissen brengen van hun bevindingen verslag uit aan de raad van commissarissen.

9.2 Belet en ontstentenis van commissarissen.

Als één of meer commissarissen ontbreken of verhinderd zijn, houden de overblijvende commissaris(sen) toezicht op het bestuur van de Vennootschap en heeft de Algemene Vergadering het recht een of meer tijdelijke commissarissen aan te wijzen. Als alle commissarissen ontbreken of verhinderd zijn, neemt het bestuur zo spoedig mogelijk de nodige maatregelen om een voorziening te treffen. Onder verhinderd wordt hier verstaan de situatie dat de commissaris tijdelijk zijn functie niet kan uitoefenen als gevolg van:

- (a) schorsing;
- (b) ziekte; of
- (c) onbereikbaarheid.

9.3 Bezoldiging van commissarissen.

De Algemene Vergadering stelt de beloning van de commissarissen vast. Kosten worden aan commissarissen vergoed.

9.4 Interne organisatie, taak en bevoegdheden raad van commissarissen.

9.4.1 De raad van commissarissen houdt toezicht op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in de Vennootschap en de met haar verbonden onderneming. Hij adviseert het bestuur. Bij de vervulling van hun taak richten de commissarissen zich naar het belang van de Vennootschap en de met haar verbonden onderneming. Het bestuur verschaft de raad van commissarissen tijdig de gegevens die voor de uitoefening van zijn taak noodzakelijk zijn.

9.4.2 De raad van commissarissen kan zijn interne aangelegenheden regelen in een schriftelijk reglement. Een dergelijk reglement mag niet in strijd zijn met het bepaalde in deze statuten. Vaststelling door de raad van commissarissen van reglementen als bedoeld in dit lid behoeft de goedkeuring van de Algemene Vergadering.

9.4.3 De raad van commissarissen kan bepalen dat één of meer commissarissen toegang hebben tot alle bedrijfsruimten van de Vennootschap en alle boeken, correspondentie en andere bescheiden mogen inzien.

9.4.4 De raad van commissarissen kan op kosten van de Vennootschap adviezen inwinnen als hij dat nodig vindt om zijn taak juist uit te oefenen.

9.5 Besluitvorming raad van commissarissen.

9.5.1 De raad van commissarissen vergadert tijdens de door de raad van commissarissen vastgestelde reguliere vergaderingen en tevens ook wanneer een commissaris dat nodig vindt. De raad van commissarissen besluit bij volstreekte meerderheid van de uitgebrachte stemmen. Bij staking van stemmen is het voorstel verworpen.

9.5.2 De raad van commissarissen kan in vergadering alleen besluiten nemen wanneer de meerderheid van de stemgerechtigde commissarissen aanwezig of vertegenwoordigd is.

9.5.3 Een commissaris kan zich in de vergadering laten vertegenwoordigen door een andere commissaris.

- 9.5.4 Een commissaris neemt niet deel aan de beraadslaging en besluitvorming van de raad van commissarissen als hij daarbij een direct of indirect persoonlijk belang heeft dat tegenstrijdig is met het belang van de Vennootschap en de met haar verbonden onderneming. Als hierdoor geen besluit van de raad van commissarissen kan worden genomen, neemt de Algemene Vergadering het besluit.
- 9.5.5 De raad van commissarissen kan ook buiten vergadering besluiten nemen, mits dit schriftelijk of op reproduceerbare wijze langs elektronische weg gebeurt en alle stemgerechtigde commissarissen met deze wijze van besluitvorming hebben ingestemd. De artikelen [9.5.1] en [9.5.5] zijn van overeenkomstige toepassing op de besluitvorming van de raad van commissarissen buiten vergadering.
- 9.5.6 De bestuurders moeten, als zij daartoe worden uitgenodigd, de vergaderingen van de raad van commissarissen bijwonen en daar alle inlichtingen verstrekken die de raad van commissarissen verlangt.

Subsidieaanvraag

Nucleaire Energie Organisatie Nederland

Concept 0.92 – 26 september 2025

Regeling: Kaderwet EZK- en LNV-subsidies

Aanvrager: Nucleaire Energie Organisatie Nederland
Looptijd: 2026 t/m 2027
Adres: PM
KVK: PM

Vertegenwoordigd door:
Functie: PM
Plaats: PM
Datum: PM
Handtekening: PM

Contactpersoon:
Functie: PM
Contactgegevens: PM

Inhoud

A. Documentbeheer	3
B. Begrippenlijst.....	3
C. Inleiding.....	5
NEO NL.....	5
Uitgangspunten	5
Risicoparagraaf.....	6
Verzoek.....	6
D. Activiteitenplan	7
Activiteit 1: Procurement strategie.....	9
Activiteit 2: Technologie selectie	9
Activiteit 3: Owners scope	9
Activiteit 4: Locatieselectie.....	10
Activiteit 5: Rijk-regio pakket.....	10
Activiteit 6: Vergunningen en vergunningsproces	10
Activiteit 7: Financiering	11
Activiteit 8: Target Operating Model	11
Activiteit 9: Safety	12
Activiteit 10: Stakeholder management	12
Activiteit 10: Informatie Voorziening en Informatie Technologie	12
Activiteit 11: Programmamanagementorganisatie	13
E. Begroting	14
F. Bijlagen	16

A. Documentbeheer

Versie	Datum	Auteur	Wijzigingen
Concept 0.1	4 april 2025		Opstellen concept
Concept 0.2	7 april 2025		Verwerken input <input type="text"/>
Concept 0.3	8 april 2025		Verwerken input <input type="text"/>
Concept 0.4	22 april 2025		Aanvullen activiteit beschrijvingen en verwerken input <input type="text"/>
Concept 0.5	24 april 2025		Begroting toegevoegd
Concept 0.6	29 april 2025		Verwerken input <input type="text"/>
Concept 0.7	1 mei 2025		Verwerken input <input type="text"/>
Concept 0.8	8 mei 2025		Verwerken input werkgroep governance
Concept 0.9	19 mei 2025		Verwerken input werkgroep governance over de begroting en toelichting, activiteitbeschrijvingen, organisatieomschrijving en begrippenlijst
Concept 0.9	20 mei 2025		Verwerken input begrippenlijst. Akkoord <input type="text"/>
Concept 0.9	23 mei 2025		Verwerken input begrippenlijst en aanvulling activiteit PMO met
Concept 0.91	24 sept 2025		Begroting en FTE aangepast naar zoals fiche is opgesteld.
Concept 0.92	26 sept 2025		Verzoek subsidie aangepast (geen 2/3 van begroting). Nummering activiteiten aangepast op p12 (2x nummer 10)

B. Begrippenlijst

Deze begrippenlijst licht de Engelse en nucleaire termen toe die in deze aanvraag gebruikt worden. *PM review toelichting begrippen*

- **Common staff:** reguliere medewerkers
- **Consulting en legal advice:** het inwinnen van extern (juridisch) advies
- **Contingency:** post voor de onvoorziene uitgaven
- **Early engineering:** technische planning en ontwerpwerkzaamheden die in de vroege fasen van het project plaatsvinden
- **Enabling works:** voorbereidende werkzaamheden die voorafgaand aan de constructie van de kerncentrale uitgevoerd worden

- **Government support package:** pakket van mogelijke steuninstrumenten die een overheid kan bieden voor de nieuwbouw van kerncentrales
- **Grid connection:** de verbinding met het nationale of regionale elektriciteitsnet
- **Housing, soft- & hardware:** huisvesting, soft- & hardware
- **Insourced en outsourced tarieven:** tarieven voor interne en extern (ingehuurde) medewerkers
- **Large-scale nuclear power plant (LNPP):** een grootschalige energievoorzieningsinstallatie die kernenergie gebruikt om elektriciteit te genereren
- **Leadership:** leiderschap/ leidinggevend personeel
- **Long leads:** componenten, materialen of producten die lange levertijden hebben en vaak op tijd moeten worden besteld om een project niet te vertragen
- **MER-procedure:** formele procedure voor het opstellen van een milieueffectrapportage, waarin de milieueffecten van een project of plan worden onderzocht en beoordeeld
- **JW - NPP prices class 2:** een prijscategorie voor kerncentrales, die betrekking heeft op de kostenramingen op basis van de tweede niveau-specificaties of -schattingen
- **Omgevingsmanagement:** het managen van de diverse betrokken partijen en verschillende belangen bij het project, zowel in formele als informele zin, om optimaal draagvlak te creëren richting de benodigde projectbesluiten.
- **Owner scope:** de scope van de eigenaar omvat alle fysieke/bouwkundige (voorbereidende) verantwoordelijkheden, activiteiten en opleveringen met betrekking tot de locatie vóór en tijdens de bouwfase die de eigenaar zelf uitvoert, in tegenstelling tot wat wordt uitbesteed aan de technologieleverancier
- **Permitting & consent:** het verkrijgen van vergunningen en toestemming van bevoegde instanties voor het project
- **Plan-MER:** plan-milieueffectrapport, een rapport dat de milieueffecten van een vast te stellen plan of programma beschrijft
- **JW - Pre-qualification:** proces waarbij vendors vooraf worden beoordeeld om te bepalen of zij in aanmerking komen voor deelname aan het selectieproces
- **RP - Procurement:** proces van het verwerven van goederen, diensten of werken
- **Projectprocedure:** de procedure om te komen tot een projectbesluit, een besluit dat nodig is voor het uitvoeren van een energieproject. Overheden kunnen met het besluit de fysieke leefomgeving veranderen
- **Public affairs:** activiteiten gericht op het beïnvloeden van beleid, wetgeving en publieke opinie, via strategische communicatie met stakeholders
-
- **Safety:** veiligheid, met name gericht op het borgen van de gezondheid en het welzijn van mensen op de werkplek
- **JW - Selection process:** het proces van het selecteren van een geschikte vendor, door middel van een beoordelingsproces op basis van vooraf gedefinieerde criteria
- **Site characterization:** uitgebreide proces van het onderzoeken en analyseren van de fysieke, geologische, hydrologische, milieu- en geotechnische omstandigheden van de (mogelijke) locatie van de kerncentrales
- **Site physical security:** fysieke beveiliging van de locatie
- **JW - Site-specific price revision:** het aanpassen van de prijs gebaseerd op specifieke omstandigheden of vereisten van de locatie

- **Staff resources:** beschikbare financiële middelen voor de inzet van personeel
- **Stakeholder:** een persoon, groep of organisatie die invloed heeft op óf beïnvloed wordt door het project of besluitvorming
- **Stakeholder management:** het proces van het identificeren, begrijpen en betrekken van stakeholders
- **Target operating model:** het operationele model van de organisatie, dat de organisatiestructuur, processen, technologie, mensen en governance beschrijft die nodig zijn om de strategische doelen te bereiken
- **Technical staff:** medewerkers met zeer specialistische (nucleaire) expertise die beperkt beschikbaar is in de markt
- **TSO:** technical support organisation, een raamovereenkomst om externe specialistische ondersteuning in te zetten.
- **JW - Vendor:** de leverancier van de kerncentrales

C. Inleiding

Het Ministerie van Klimaat en Groene Groei (hierna: KGG) heeft in het kader van de energietransitie de opdracht gekregen om nieuwe kerncentrales te bouwen in Nederland. De Nucleaire Energie Organisatie Nederland (hierna: NEO NL) is de projectorganisatie die de (voorbereidende) taken die behoren bij de bouw van kerncentrales op zich neemt. In deze subsidieaanvraag beschrijft NEO NL de activiteiten die zij verwacht uit te voeren in 2026 en 2027.

NEO NL

In 2025 is NEO NL als projectorganisatie onderdeel van KGG. Op 6 maart 2025 is in het driehoeksoverleg besloten om een beleidsdeelneming op te richten, waarmee NEO NL als organisatie op afstand van KGG wordt geplaatst. Dit besluit is o.a. genomen om de rolverdeling tussen KGG en NEO NL juist in te kunnen vullen (conform International Atomic Energy Agency richtlijnen); om slagvaardiger te kunnen werken; en om kennis en kunde op te kunnen bouwen. Ook zorgt deze separatie ervoor dat NEO NL kan voldoen aan de eisen van de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (hierna: ANVS). Deze aanvraag is onderdeel van de financieringsconstructie van de beleidsdeelneming NEO NL. Het proces ten behoeve van staatssteun loopt parallel aan deze aanvraag.

PM beschrijving NEO NL als organisatie incl. rechtsvorm en waarden van de organisatie.

Uitgangspunten

- *PM uitgangspunten aanpassen op basis van laatste ontwikkelingen.*
- De bouw van kerncentrales is een unieke opgave in Nederland en gaat gepaard met hoge complexiteit en veel onzekerheid. Dit heeft als gevolg dat de activiteiten die in 2026 en 2027 uitgevoerd worden door NEO NL, en de omvang van deze activiteiten, kunnen wijzigen op basis van o.a. de project- en (geo)politieke ontwikkelingen.
- De begroting is vanwege de onzekerheid te classificeren als 'class 5' van de 'Classification Matrix for Nuclear Power Industries, L: -20% tot -50% en H: +60% tot +200%'.

- De activiteiten in deze aanvraag zijn gebaseerd op de adviezen die door zijn opgeleverd in 2024 en 2025.
- De bedragen in deze aanvraag zijn exclusief btw, het uitgangspunt is dat NEO NL belastingplichtig zal zijn en de btw kan verrekenen.
- De personele begroting is door DKE en NEO NL ingeschat op basis van personele begrotingen van andere nucleaire projecten, diverse experts en de IAEA. Overige kosten die zijn opgenomen in de begroting zijn gebaseerd op expert inschattingen.
- Om de personele kosten te berekenen zijn fte tarieven gedifferentieerd naar insourced en outsourced tarieven én naar drie tariefgroepen: leadership, common staff en technical staff. Technical staff betreft zeer specialistische (nucleaire) expertise die beperkt beschikbaar is in de markt. Hiervoor is met een marktconform tarief gerekend.
- In de begroting zijn geen kosten voor locatieonderzoek en de MER-procedure opgenomen, omdat het aannemelijk is dat deze kosten bij KGG komen te liggen.
- In de begroting is geen rekening gehouden met het eventueel naar voren halen van activiteiten die later gepland zijn in het kader van eventuele gewenste versnelling, bv. werkzaamheden t.a.v. de owner scope of het bestellen van long leads.
- In de begroting is geen rekening gehouden met aanvullende activiteiten, buiten de in deze aanvraag genoemde activiteiten.

Risicoparagraaf

Zoals eerder benoemd kent de opgave van NEO NL vele onzekerheden. In de uitvoering kunnen activiteiten qua inhoud of omvang wijzigen. NEO NL zal haar subsidieverstrekker informeren over dergelijke wijzigingen. Indien de beschikte subsidie niet toereikend blijkt te zijn zal NEO NL het gesprek hierover aangaan met KGG.

Verzoek

NEO NL verzoekt de Minister voor Klimaat en Groene Groei aan NEO NL een subsidie toe te kennen van € exclusief btw (zijnde de totale begroting exclusief het eigen vermogen en de contingency), te voldoen op *PM rekeningnummer*, zodat NEO NL in 2026 en 2027 de (voorbereidende) taken uit kan voeren die behoren bij de bouw en exploitatie van kerncentrales in Nederland.

D. Activiteitenplan

DKE en NEO NL hebben als doelstelling om een organisatie te ontwikkelen die alle organisatorische activiteiten voor de voorbereiding van de bouw, exploitatie en ontmanteling van nieuwe kerncentrales in Nederland uitvoert. In 2026 en 2027 voert NEO NL de activiteiten uit die beschreven zijn in dit activiteitenplan om bij te dragen aan deze doelstelling. De focus van NEO NL ligt in 2026 en 2027 op voorbereidende activiteiten, de eerste fases van het project en de ontwikkeling van de organisatie. De uitvoering door NEO NL beweegt mee op de ontwikkeling van de realisatie van de nucleaire ambities in Nederland. Het borgen van opgebouwde kennis is onderdeel van alle activiteiten.

NEO NL vraagt deze subsidie aan voor het uitvoeren van onderstaande activiteiten:

Nucleaire nieuwbouw activiteiten:

1. Procurement strategie
2. Technologie selectie
3. Owner scope
4. Locatie selectie
5. Rijk-regio pakket
6. Vergunningen en vergunningsproces
7. Financiering

Company development activiteiten:

8. Target Operating Model

Faciliterende activiteiten:

9. Safety
10. Stakeholder management
11. Informatie Voorziening en Informatie Technologie
12. Programmamanagementorganisatie

Onderstaand zijn de activiteiten in meer detail uitgewerkt vanuit uitvoeringsperspectief.

Activiteit 1: Procurement strategie

Het ontwikkelen van de procurement strategie, waarin beschreven staat hoe NEO NL de inkoop inricht en welke inkoopstrategie toegepast wordt. De procurement strategie wordt in samenwerking met DKE ontwikkeld en kan wijzigen door (geo)politieke, landelijke en internationale ontwikkelingen. Ook betreft deze activiteit het voorbereiden, plannen en uitvoeren van de procurement voor de technologie selectie en de owners scope.

Activiteit 2: Technologie selectie

Dit betreft het voorbereiden en uitvoeren van de technologie selectie. Het doel van het leveranciersselectietraject is het selecteren van een geschikte vendor voor de bouw van 2-4 Large Nuclear Power Plants (hierna: LNPP) in Nederland. Naar verwachting ligt in 2026 en 2027 de focus op onderstaande activiteiten:

- Pre-qualification
- Selection process: stage 1 en stage 2 (site-specific price revision)

Stage 1 bestaat o.a. uit gedetailleerde en zorgvuldige analyses van de om te ervoor te zorgen dat de designs van de vendors hieraan kunnen voldoen en dat de passend zijn voor de stakeholders en voldoen aan wet- en regelgeving. In het proces moeten twee belangrijke doelstellingen op elkaar afgestemd worden; eerst moeten de worden verduidelijkt met de vendors en stakeholders om ervoor te zorgen dat ze verifieerbaar, haalbaar, noodzakelijk en voldoende volledig zijn. Vervolgens moet het prijsmechanisme van de vendors gedetailleerd worden beschreven om een gedeeld begrip te krijgen van de belangrijkste kostenveroorzakers en de afwegingen tussen kosten en planning bij het formuleren van de In stage 2 ligt de focus op die specifiek zijn voor de locatie van de LNPP's.

Activiteit 3: Owners scope

Dit betreft het uitvoeren van voorbereidende activiteiten in het kader van de owners scope. Het doel van het owner scope traject is tweeledig:

- 1) Ervoor zorgen dat de geselecteerde locatie voorbereid is en dat alle (tijdelijke) infrastructuur en netwerken aanwezig zijn, zodat de locatie optimaal 'klaar' is voor de bouw van alle LNPP-gerelateerde werkzaamheden, zowel door de Vendor (Vendor scope works) als de Owner (Owner scope works)
- 2) Ervoor zorgen dat de vereiste tijdelijke en permanente eigenaarsinfrastructuur en gebouwen tijdig op én buiten de locatie worden gebouwd, in optimale interactie met de LNPP-werkzaamheden van de Vendor.

Om deze doelen te behalen zijn er 9 werkpakketten gedefinieerd:

- 1) Owner scope management
- 2) Procurement & contracting
- 3) Site characterization and early engineering
- 4) Owner scope engineering & design
- 5) Permitting & Consent – dependency on Workstream 'Licensing & Permitting'

- 6) Enabling works
- 7) Site physical security
- 8) Owner scope buildings construction
- 9) Grid connection – dependency with 'TenneT'

Naar verwachting ligt in 2026 en 2027 de focus op werkpakketten 1, 2, 3, 4, 5 en 9.

Activiteit 4: Locatieselectie

Dit betreft de activiteiten die leiden tot de selectie van een locatie waar de kerncentrales worden gebouwd. Het selectieproces is ingebed in een projectprocedure, dat bestaat uit 2 fases:

- 1) Verkenningsfase: die leidt tot een ontwerp voorkeursbeslissing voor de locatie
- 2) Planuitwerkfase: die leidt tot een definitieve voorkeursbeslissing voor de locatie en bestaat uit o.a. formele goedkeuring, vereiste vergunningen voor de locatie afhankelijke activiteiten, het uitvoeren van studies en analyses (die voortbouwen op de planMER en de integrale effecten analyse).

Het selecteren van een locatie ligt binnen de verantwoordelijkheid van KGG. In 2026 verwacht KGG een voorkeursbeslissing te maken voor de locatie van de kerncentrales. Nadat dit besluit genomen is zal NEO NL de projectprocedure overnemen van KGG. Te verwachten mijlpalen zijn o.a.:

- Jan 2026 – integrale effecten analyse (IEA)/MER klaar voor externe review
- Sept 2026 – publicatie ontwerp voorkeursbeslissing
- Jan 2027 – definitieve voorkeursbeslissing

Activiteit 5: Rijk-regio pakket

Door de grote en langjarige impact van de bouw van kerncentrales streven Rijk en regio gezamenlijk naar een pakket van maatregelen dat uitgaat van het (zoveel mogelijk) mitigeren van negatieve gevolgen en tegelijkertijd inspeelt op gezamenlijke kansen en belangen voor de toekomst van de regio, zodat een win-win situatie voor Rijk en regio ontstaat. In het pakket kijkt het kabinet met de regio ook naar andere energieprojecten en zullen de cumulatieve effecten van die projecten ook betrokken worden bij het pakket. Het Rijk-regio pakket ligt binnen de verantwoordelijkheid van KGG. Als uitvoeringsorganisatie beoordeelt NEO NL of gemaakte afspraken, die betrekking hebben op o.a. de techniekselectie en de owners scope, uitvoerbaar zijn. Ook voert NEO NL de afspraken die betrekking hebben op de techniekselectie en owners scope uit. Daarnaast beoordeelt NEO NL wat de impact van gemaakte afspraken zijn op de vendors, en zorgt voor afstemming hierover met de vendors.

Activiteit 6: Vergunningen en vergunningsproces

Het bouwen en uiteindelijk exploiteren van een kerncentrale is strikt gereguleerd. Zowel conventionele als nucleaire vergunningen zijn vereist. Dit geldt niet alleen voor een veilige omgeving en technologie, maar ook voor het zijn van een zeer betrouwbare organisatie met een sterke veiligheidscultuur. Deze activiteit betreft het voorbereiden en aanvragen van de benodigde nucleaire en reguliere vergunningen. De doelstellingen van deze activiteit zijn:

- Het verkrijgen van licenties van ANVS door het ontwikkelen van een uitgebreide licentiestrategie, het opzetten van afgestemde processen met ANVS, het tijdig verduidelijken en borgen van de juiste eisen voor nucleaire nieuwbouw, expertise en documentatie.
- Het identificeren, coördineren en toewijzen van alle eisen vanuit ANVS; locatie, milieu (IEA, MER), technisch ontwerp, constructies, veiligheid en organisatorische aspecten binnen de NEO NL organisatie.
- Optreden als single point of contact voor de ANVS, NEO NL wordt beschouwd als een betrouwbare initiatiefnemer en een deskundige partner.

Alle formele en informele eisen voor het verkrijgen van vergunningen en het worden van een vergunbare organisatie worden geïnventariseerd. Het licentie proces wordt verhelderd en per fase in kaart gebracht via bureau onderzoek, expert reviews, stakeholder management en afstemming met andere werkstromen. De werkzaamheden binnen deze activiteit evolueren in afstemming met de andere werkstromen. Binnen scope zijn alle activiteiten die van invloed zijn op het vergunningsproces en de vergunbaarheid van de organisatie.

Activiteit 7: Financiering

Het doel van deze activiteit is om essentiële besluitvorming met betrekking tot de vereiste overheidssteunstructuren en -methoden voor te bereiden en te faciliteren. Dit in afstemming met relevante stakeholders. Daarnaast bestaat deze activiteit uit het initiëren en faciliteren van het staatsteuntraject met de Europese Commissie voor fase 3.

De verantwoordelijkheid voor deze activiteit ligt bij KGG, NEO NL draagt bij vanuit uitvoeringsperspectief door de organisatie in te richten tot een financierbare organisatie. In 2026 en 2027 zal de focus naar verwachting liggen op:

- De ontwikkeling van- en onderhandeling over de Government Support Package (GSP) voor fase 3
- Het proces van het verkrijgen van goedkeuring voor de staatssteun voor fase 2

Activiteit 8: Target Operating Model

Om aan de opdracht van NEO NL invulling te geven, is het van belang dat NEO NL de taken die behoren bij de voorbereiding van de bouw van kerncentrales op zich kan nemen. Een dergelijke organisatie dient kennis te hebben van het ontwikkelen van grote projecten én moet de (nucleaire) kennis in huis hebben om de daarbij behorende vergunningen te kunnen verkrijgen.

Om de doelen van NEO NL in fase 2 te behalen wordt een Target Operating Model (hierna: TOM) ontwikkeld. Een TOM is de blauwdruk die definieert hoe een organisatie zal opereren om haar strategische doelstellingen te bereiken. Het omvat verschillende elementen, zoals een organisatiestructuur, processen, technologie, mensen en governance. Om de TOM te ontwerpen wordt er een framework ontwikkeld dat aansluit op de strategie van de organisatie en de te behalen doelen.

In 2026 en 2027 zal de focus liggen op:

- Het implementeren, monitoren en waar nodig aanpassen van de TOM
- Het uitvoeren, evalueren en waar nodig aanpassen van de TOM

Uit de TOM volgen ook doorlopende faciliterende activiteiten zoals het organiseren en beheren van huisvesting, werkplekbeheer, technologie (hard- en software), facilitaire diensten, werving van personeel en andere support functies.

Activiteit 9: Safety

Het opzetten en waarborgen van NEO NL als professionele en veilige organisatie, getoetst aan de normen van de nucleaire en energiesector.

Activiteit 10: Stakeholder management

Goed stakeholdermanagement draagt bij aan het creëren van draagvlak en het bevorderen van transparantie in besluitvormingsprocessen. Stakeholdermanagement bestaat in 2026 en 2027 onder andere uit:

- Door ontwikkelen van het overzicht van de stakeholders van NEO NL en het monitoren en coördineren van interactie van NEO NL met deze stakeholders.
- Coördineren van de deelname van NEO NL aan stakeholder events (o.a. conferenties, workshops, handelsmissies) zodat er gericht en afgewogen deelgenomen wordt aan relevantie stakeholderevents.
- Eén van de belangrijkste stakeholders van NEO NL is DKE. DKE stelt het beleid en kaders op waarbinnen NEO NL haar opdracht uitvoert. Ook informeert DKE de minister en het parlement. Vanuit de rol van uitvoerder heeft NEO NL een aantal taken in relatie tot DKE:
 - o Het toetsen van beleid(snota's) aan de uitvoering
 - o Het opstellen en aanleveren van besluitnota's vanuit de uitvoering
 - o Input geven op parlementaire processen en stukken, zoals Kamerbrieven, Kamervragen, debatten e.d.
- In fase 1b ligt het omgevingsmanagement in relatie tot de projectprocedure die leidt tot het aanwijzen van een locatie voor de kerncentrales in zijn geheel bij DKE. Nadat de ontwerp voorkeursbeslissing is genomen (verwachting Q3 2026) gaat de verantwoordelijkheid van de projectprocedure over naar NEO NL. Op dat moment zal NEO NL ook verantwoordelijk zijn voor het omgevingsmanagement.
- Stakeholdermanagement adviseert de kwartiermaker en het MT van NEO NL over strategische vraagstukken. Ook biedt stakeholdermanagement ondersteuning, door bijvoorbeeld bestuurlijke overleggen voor te bereiden, nota's op te stellen en de stroom van stukken binnen NEO NL te coördineren.
- Communicatie en public affairs namens NEO NL

Activiteit 11: Informatie Voorziening en Informatie Technologie

Dit betreft het ontwerpen, implementeren, gebruiken en beheren van Informatie Voorziening en Informatie Technologie (hierna: IV/IT), met als doelstellingen:

- 1) Het ondersteunen van de NEO NL organisatie op alle gebieden van IV/IT, in het hier en nu
- 2) Opzetten van en door ontwikkelen van een volwaardige IV/IT voor alle processen van NEO NL als separate entiteit

- 3) Het opzetten van een digitale representatie van het programma, de organisatie, ontwerpen en de processen (een Digital Twin) om bouwfouten, faalkosten en beheerkosten in de toekomst te reduceren

Het IV/IT (IM/IT) team is één team dat deze drie doelen ondersteunt. Qua capaciteit en omvang ontwikkelt het team zich mee met het programma. Voor de inrichting van het team en de toekomstige organisatie maken we gebruik van het Amsterdam Informatie Model Dit model ondersteunt de herkenbare vormgeving van rollen, producten en de samenwerking tussen de verschillende onderdelen, Content (Business), Informatievoorziening en Informatietechnologie over de assen heen, strategisch (focussen), tactisch (aansturen, opzetten) en operationeel (uitvoeren/uitvoeren).

Informatiemanagement is van groot belang voor de besturing, inrichting en ondersteuning van de organisatie. Het juist inrichten van informatiemanagement verhoogt de kwaliteit van de resultaten van de organisatie. De focus ligt dan ook niet alleen op het inrichten van ondersteunende oplossingen (IT) maar ook de het proces van verwerken, vastleggen en uitwisselen van informatie.

Activiteit 12: Programmamanagementorganisatie

Om de complexe en omvangrijke opdracht van NEO NL uit te voeren is het van belang dat een programmamanagementorganisatie (hierna: PMO) ieder fase van uitvoering ondersteunt en aanstuurt. Deze activiteit betreft het ontwerpen, implementeren, gebruiken en beheren van deze PMO.

De ondersteunende functie van het PMO borgt dat resultaten worden gerealiseerd binnen de gestelde grenzen in de tijd, kwaliteit, kosten, risico's e.d. Het opstellen en monitoren van een organisatie-brede planning is een van de kerntaken van het PMO. Het officesupportprogramma van het PMO ondersteunt het programma om resultaten te behalen door middel van consistente processen, toezicht en ondersteuning, passend bij elke fase.

Door zorgvuldige aansturing van het programma zorgt NEO NL voor doelmatige en effectieve uitvoering van de opdracht, afspraken met de opdrachtgever/subsidieverstrekker en eigenaar, een bestendige interne organisatie en het tijdig betrekken van de opdrachtgever/subsidieverstrekker bij onvoorziene ontwikkelingen voor het begrotingsbeheer, het financieel beheer, de materiële bedrijfsvoering en de verantwoording daarover.

E. Begroting

Onderstaande tabel betreft de totale begroting benodigd om de activiteiten van NEO NL zoals beschreven in deze subsidieaanvraag te kunnen bekostigen. In afstemming met DKE is er gekozen voor een financieringspakket bestaande uit een kapitaalstorting, een subsidieaanvraag en een contingency.

Begrotingspost NEO NL	Begroting 2026	Begroting 2027	Totaal
Staff resources			
Consulting and legal advice			
Housing, soft- & hardware			
Recruitment			
Other			
Personnel costs			
Training costs			
Third party cost (early eng.+ev.survey) *			
Vendors *			
Outsourced resources NEO (TSO)			
Outsourced resources Site characterization*			
Outsourced resources NEO contingency **			
TOTAAL			

* Beide jaren volledig uitgekeerd in het eerste jaar van de voorbereidende fase

** PM-post binnen het Klimaatfonds, de bouw van kerncentrales is een unieke opgave in Nederland en gaat gepaard met hoge complexiteit en veel onzekerheid, zodoende is er een post opgenomen voor de onvoorziene uitgaven om het hoofd te bieden aan onzekere of onverwachte omstandigheden of gebeurtenissen die zich kunnen voordoen tijdens de uitvoering van deze unieke opgave. Op het moment dat subsidieontvanger deze omstandigheid voorziet zal deze een aanvullende aanvraag doen, waarna de subsidieverstrekker deze beoordeelt en de benodigde middelen zal verstekken.

De personele kosten zijn berekend op basis van onderstaande fte inschatting:

#	
	New Build
WS-01	Procurement Strategy
WS-02	Technology Selection
WS-03	Owner Scope
WS-04	Site Selection (phase 1 projectprocedure)
WS-05	Regional Deal
WS-06	Licensable Partner

NEO NL		
2025	2026	2027
	3,0	4,0
1	11,6	16,4
19	26,3	38,5
6	8,3	11,6
4	6,1	8,0
1	1,1	2,7
3	6,1	8,0

		NEO NL		
		2025	2026	2027
#				
WS-07	Financing	1	1,5	3,0
		35	64,2	91,5
WS-08	Company Development - Legal Entity	1	4,7	7,0
WS-09	Company development - Set-up phase 1 & 2	5	1,5	2,0
WS-10	Company development - TOM	4	3,3	5,4
		10	9,5	14,4
EF-01	Quality, Health, Safety	1	1,1	2,7
EF-02	Stakeholder Management	3	9,3	14,7
EF-03	Information Management & Information Technology	12	13,7	20,7
EF-04	PMO	10	10,7	16,5
		26	34,8	54,6
	Support functions	10	16,7	26,5
	Executive Team	3	5,3	7,0
		13	22,0	33,5
TOTAL		84	125,8	186,7

NEO NL vraagt KGG om de subsidie als volgt te beschikken:

Subsidiedeel	Type	Uitkering
PM%	Voorschot	Bij beschikken subsidie
PM%	PM	Bij behalen mijlpalen: - PM PM% - PM PM% - PM PM%
PM%	PM	Bij indienen accountantsverklaring

F. Bijlagen

PM

1. *Uittreksel handelsregister*
2. *Verklaring geen onderneming in financiële moeilijkheden*
3. *Verklaring geen bevel tot terugvordering staatssteun*

Concept – Dit document is verzonden naar de Europese Commissie in verband met goedkeuring vanwege staatssteunaspecten. NEO NL¹ moet nog worden opgericht. Na goedkeuring van de Europese Commissie en na oprichting van NEO NL zal dit document worden gefinaliseerd.

concept d.d. 6 oktober 2025

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V.
[PM Adres]

Datum

Betreft Subsidieverlening Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V. voor voorbereidende activiteiten ten behoeve van nieuwe kerncentrales; verplichtingnummer [X], relatienummer [X]

Geachte [naam],

1. Aanvraag

Op [datum] 2026 ontving ik uw brief van [datum], kenmerk [kenmerk], waarin u namens Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V. (hierna: NEO NL) een subsidie van EUR [redacted] aanvraagt voor de uitvoering van voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van de uiteindelijke bouw en exploitatie van twee kerncentrales². Over deze werkzaamheden heeft u uitvoerig overleg gehad met mij. U heeft daarbij een subsidieaanvraag (met inbegrip van een activiteitenplan) en een begroting aan mij overgelegd.

1.1. Procesverloop

U heeft uw subsidieaanvraag voor de voorbereidende activiteiten ten behoeve van de bouw en exploitatie van de nieuw te bouwen kerncentrales ingediend. Daarbij heeft u ook een begroting met doelstellingen en fasering aan mij overgelegd.

Deze gegevens en bescheiden vormen samen de gegevens en bescheiden zoals bedoeld in artikel 4:2, tweede lid, van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) en zijn mede de basis voor dit besluit. Voor de beoordeling van uw aanvraag voor deze subsidie ben ik uitgegaan van deze op [datum] ingediende gegevens en bescheiden.

1.2 Beoordeling van uw aanvraag

¹ En/of dochteronderneming.

² Er wordt gesproken van twee kerncentrales. Hiermee wordt bedoeld één kerncentrale met twee kernreactoren.

In het hoofdlijnenakkoord van 16 mei 2024 'Hoop, lef en trots'³ is de ambitie verwoord van het kabinet op het gebied van kernenergie. Deze ambitie behelst de bouw van vier nieuwe kerncentrales. Eerder had het kabinet Rutte-IV in het coalitieakkoord 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst'⁴ van 10 januari 2022 opgenomen dat het de bouw van twee kerncentrales⁵ ging voorbereiden. In het Nationaal Plan Energiesysteem⁶ van 1 december 2023 is opgenomen dat voor de elektriciteitsproductie "de maximale opschaling van alle CO₂-vrije bronnen" nodig is. Dit betreft expliciet ook kernenergie.

Het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) heeft richtlijnen⁷ opgesteld voor nucleaire energieprojecten. Hieruit volgen de volgende uitgangspunten. Bij nucleaire energieprojecten heeft de *owner/operator (eigenaar/exploitant)* een centrale rol. De *owner/operator* heeft het eigendom van de kerncentrales en bedrijft ze. Voordat de kerncentrales in gebruik zijn, is de *owner/operator* een zelfstandige projectorganisatie die de bouw contracteert. De *owner/operator* moet inhoudelijk en organisatorisch in staat zijn om een zogenoemde *intelligent customer* te zijn. Ook moet de *owner/operator* door de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming beschouwd kunnen worden als deskundig genoeg om het traject van vergunningverlening te starten en succesvol te doorlopen.

In uw aanvraag heeft u verzocht om een subsidie voor de activiteiten die u moet verrichten om deskundigheid op te bouwen en om uiteindelijk de bouw te kunnen contracteren als *intelligent customer*. Het gaat dan dus om voorbereidende activiteiten, met het oog op uiteindelijke constructie en exploitatie van de kerncentrales, die u gaat verrichten in de aanloop naar uitwerking van het *Government Support Package (GSP)* en overeenstemming met u daarover. Het GSP is de meer omvangrijke financiering voor het verder ontwikkelen van de organisatie en ook voor de daadwerkelijke bouw en exploitatie van kerncentrales. In verband met staatssteunaspecten dient het GSP ter voorafgaande goedkeuring aan de Europese Commissie te worden voorgelegd. U kunt niet verder met de activiteiten die u ontplooit of gaat ontplooiën in het kader van de bouw en exploitatie van de nieuwe kerncentrales en waar het GSP op ziet, mocht het GSP niet kunnen worden verstrekt.

U heeft in uw aanvraag nader uitgewerkt dat u subsidie aanvraagt voor voorbereidende activiteiten die nodig zijn voor de uiteindelijke constructie en exploitatie van de kerncentrales. Het gaat dan, overeenkomstig uw aanvraag, om:

- Voorbereidende activiteiten in het kader van nucleaire nieuwbouw, te weten:
 - Het voorbereiden, plannen en uitvoeren van de inkoopprocedure en de *owner scope* (de 'scope' van de eigenaar omvat alle fysieke/bouwkundige (voorbereidende) verantwoordelijkheden, activiteiten en opleveringen met betrekking tot de locatie vóór en tijdens de bouwfase die de eigenaar zelf uitvoert, in tegenstelling tot wat wordt uitbesteed aan de technologieleverancier);
 - Voorbereiden en uitvoeren van de inkoopprocedure;

³ 'HOOP, LEF EN TROTS, Hoofdlijnenakkoord 2024 -2028 van PVV, VVD, NSC en BBB', 16 mei 2024

⁴ 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst, Coalitieakkoord 2021 – 2025 VVD, D66, CDA en ChristenUnie', 15 december 2021

⁵ Er wordt gesproken van twee kerncentrales. Hiermee wordt bedoeld één kerncentrale met twee kernreactoren.

⁶ Nationaal plan energiesysteem, 1 december 2023.

⁷ *Milestones in the Development of a National Infrastructure for Nuclear Power*, No. NG-G-3.1 (Rev. 1), 2015

- Voorbereiden en uitvoeren van de planuitwerkfase van de locatieselectie;
- Activiteiten naar aanleiding van het Rijk-Regiopakket;
- Voorbereiden en aanvragen benodigde nucleaire en reguliere vergunningen; en
- Het inrichten en zijn van een financierbare organisatie;
- Activiteiten in het kader van organisatieontwerp en -inrichting, specifiek:
 - Het ontwikkelen, gebruiken en beheren van het *target operating model*; en
- Faciliterende activiteiten, specifiek:
 - Het organiseren en beheren van huisvesting, werkplekbeheer, technologie, facilitaire diensten, werving van personeel en andere supportfuncties;
 - Het opzetten en waarborgen van een sterke veiligheidscultuur;
 - Het rekening houden met diverse belangen door activiteiten op het gebied van *Stakeholder management*, beleid, bestuursadvisering, communicatie en *public affairs*;
 - Het ontwerpen, implementeren, gebruiken en beheren van informatievoorziening en informatietechnologie; en
 - Het ontwerpen, implementeren, gebruiken en beheren van de projectmanagementorganisatie (PMO).

U heeft de precieze inhoud van deze activiteiten verder uitgewerkt in uw subsidieaanvraag. Deze activiteiten zijn noodzakelijk om tot de gestelde doelen te komen, namelijk het opbouwen van deskundigheid en de voorbereidingen om de bouw van de kerncentrales als *intelligent customer* te kunnen contracteren en de kerncentrales op termijn te kunnen exploiteren. Daarom past uw subsidieaanvraag binnen mijn beleid, dat gericht is op de energie en duurzaamheid en klimaat. Om tot de bouw van deze kerncentrales te komen, is het immers belangrijk dat u deze voorbereidende activiteiten uitvoert.

U zult een subsidie ontvangen voor de activiteiten die u heeft omschreven in uw aanvraag, ter hoogte van EUR [REDACTED]

[REDACTED] Deze activiteiten omvatten expliciet niet onomkeerbare bouwactiviteiten. Deze subsidie zal de vorm hebben van een lening die in aandelen kan worden geconverteerd. De subsidie zal worden uitbetaald in acht tranches.

In het geval dat de activiteiten als beschreven in het activiteitenplan bij uw subsidieaanvraag meer blijken te kosten dan voorzien kunt u, mede door de complexiteit van dit project, een aanvullende subsidieaanvraag doen voor deze aanvullende kosten voor ten hoogste [REDACTED] per jaar, gedurende de looptijd van deze beschikking met een maximaal aanvullend subsidiebedrag van [REDACTED]. Hier zal dan op uw aanvraag over besloten worden.

1.3 Europeesrechtelijke aspecten

Op grond van artikel 7 van de Kaderwet EZ-, LVVN- en KGG-subsidies verleen ik geen subsidie als dit naar mijn oordeel leidt tot het verlenen van ongeoorloofde staatssteun in de zin van artikel 107 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (hierna: VWEU).

Op grond van artikel 107, derde lid, onderdeel c, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie heb ik deze steunverlening ter goedkeuring voorgelegd aan de Europese Commissie. De Europese Commissie heeft bij besluit

van [Vul hier de datum en het kenmerk van het besluit in.] haar goedkeuring verleend aan de onderhavige steunverlening. [Voeg specifieke eisen uit goedkeuringsbesluit toe.]

1.4 Bewaartermijn boekhouding

Ik wijs u erop dat de Europese Commissie nog gedurende tien jaar na de verstrekking van deze subsidie, deze achteraf kan controleren. Ik raad u aan de relevante documenten met betrekking tot deze subsidie gedurende deze periode te bewaren.

2. Besluit

In het kader van mijn beleid met betrekking tot energie en duurzaamheid, alsmede tot klimaat, in het bijzonder tot kernenergie als productietechnologie van elektriciteit zonder uitstoot van fossiele CO₂, verleen ik NEO NL hierbij, op grond van artikel 2b, eerste lid, aanhef en onderdelen a, b en d, van de Kaderwet EZ-, LVVN- en KGG-subsidies, subsidie in de vorm van een lening voor de uitvoering van de voorbereidende werkzaamheden (als gespecificeerd onder 1.2 alsook in de subsidieaanvraag en het daarin opgenomen activiteitenplan) voor de bouw en ingebruikname van twee kerncentrales, en voor de ontwikkeling van NEO NL tot deskundig opdrachtgever ('*intelligent customer*') en vergunbare partner ('*licensable partner*'), waarvoor u subsidie hebt aangevraagd.

2.1 Wettelijke grondslag subsidieverlening

In het kader van het kabinetsbeleid en de daarin besloten ambitie om nieuwe kerncentrales te bouwen, verleen ik hierbij, op grond van artikel 2b, eerste lid, aanhef en onderdelen a, b en d, van de Kaderwet EZ-, LVVN- en KGG -subsidies, subsidie in de vorm van een lening voor een bedrag van [redacted] voor het uitvoeren van voorbereidende activiteiten ten behoeve van de bouw en exploitatie van twee nieuwe kerncentrales door NEO NL.

De subsidiabele activiteiten zijn omschreven in paragraaf 1.2 van dit besluit en het activiteitenplan bij uw subsidieaanvraag. Hierbij gelden de daarbij behorende relevante doelstellingen en fasering, zoals opgenomen in het op [datum] ontvangen (activiteiten)plan bij uw aanvraag.

2.2 Periode

De subsidieactiviteiten dienen te worden uitgevoerd in de periode van [datum, de dag na nemen subsidiebeschikking] tot en met [datum, 2 jaar na subsidieverlening] en overeenkomstig de planning opgenomen in het (activiteiten)plan bij uw subsidieaanvraag. Mocht het project uitlopen dan gelden hiervoor de verplichtingen zoals genoemd in onderdeel 2.7 van deze beschikking.

2.3 Subsidiebedrag

Op grond van uw (activiteiten)plan en begroting raam ik de subsidie voor dit project op [redacted]

Het subsidiebedrag wordt ten hoogste vastgesteld op [redacted]

[redacted]

[redacted]

[redacted]

De subsidie zal worden vormgegeven door de leningsovereenkomst zoals bijgevoegd bij deze beschikking, welke een integraal onderdeel vormt van de subsidie. Deze overeenkomst regelt alle aspecten van de lening en uw verhouding tot de staat en is een uitvoeringsovereenkomst als bedoeld in artikel 4:36 van de Algemene wet bestuursrecht. De leningsovereenkomst zal de staat afsluiten met NEO NL.

De totale kosten voor de activiteiten zijn door u begroot op [redacted] en hieronder per kostensoort weergegeven, conform uw subsidieaanvraag van [datum] (bedragen in €).

Amount, excl VAT	2026	2027	Totals'26 '27
NEO NL	Begroting 2026	Begroting 2027	Totaal
Staff resources	[redacted]	[redacted]	[redacted]
Consulting and legal advice	[redacted]	[redacted]	[redacted]
Housing, soft- & hardware	[redacted]	[redacted]	[redacted]
Recruitment	[redacted]	[redacted]	[redacted]
Other	[redacted]	[redacted]	[redacted]
Personnel costs	[redacted]	[redacted]	[redacted]
Training costs	[redacted]	[redacted]	[redacted]
Third party cost (early eng.+ ev.survey) *	[redacted]	[redacted]	[redacted]
Vendors *	[redacted]	[redacted]	[redacted]
Outsourced resources NEO (TSO)	[redacted]	[redacted]	[redacted]
Outsourced resources Site characterization*	[redacted]	[redacted]	[redacted]
NEO contingency **	[redacted]	[redacted]	[redacted]
TOTAL	[redacted]	[redacted]	[redacted]

Het subsidiebedrag zal een lening ter hoogte van 100% van de volgende, in paragraaf 2.4 uiteengezette subsidiabele kosten bedragen, met dien verstande dat, indien ter zake van de subsidiabele kosten of een deel daarvan reeds uit anderen hoofde vanwege een bestuursorgaan of de Europese Commissie subsidie is verstrekt, slechts een zodanig bedrag aan subsidie wordt verstrekt, dat het totale bedrag aan subsidies niet meer bedraagt dan 100% van de subsidiabele kosten. Het subsidiebedrag kan niet meer bedragen dan toegestaan volgens het goedkeuringsbesluit van de Europese Commissie [vindnummer].

Dit bedrag is inclusief alle eventuele belastingen.

2.4 Subsidiabele kosten

De volgende in aanmerking komende kosten, voor zover noodzakelijk voor de uitvoering van de subsidiabele activiteiten, en daadwerkelijk gemaakt in de uitvoeringsperiode (zie paragraaf 2.2. van dit besluit), worden door mij subsidiabel geacht:

- interne kosten op basis van een integrale kostensystematiek, waarbij gebruik wordt gemaakt van een tarief per eenheid van een kostendrager waarin de directe en indirecte kosten per kostendrager zijn verwerkt (kostendragers zijn bijvoorbeeld personeel-/arbeidsuren, apparaat/machine-uren, output van apparaten en machines en verbruikte materialen) en die is gebaseerd op bedrijfseconomische en maatschappelijk aanvaardbare grondslagen en stelselmatig wordt toegepast.
- aan derden verschuldigde kosten die direct voor de subsidiabele activiteiten worden gemaakt, bijvoorbeeld door uitbesteding van een deel van de subsidiabele activiteit en kosten van voor de subsidiabele activiteit geleverde goederen en diensten.

De vóór indiening van de aanvraag gemaakte kosten komen niet voor subsidie in aanmerking.

Op grond van uw (activiteiten)plan en begroting, in acht nemende het feit dat de door u begrote *contingency* in deze beschikking niet wordt toegekend en dat u daarnaast middelen ontvangt via storting door de Staat der Nederlanden op de aandelen in het kapitaal van NEO NL, raam ik de subsidiabele kosten voor dit project op (bedragen in €):

Amount, excl VAT	2026	2027	Totals'26 '27
NEO NL	Begroting 2026	Begroting 2027	Totaal
Staff resources			
Consulting and legal advice			
Housing, soft- & hardware			
Recruitment			
Other			
Personnel costs			
Training costs			
Third party cost (early eng.+ev.survey) *			
Vendors *			
Outsourced resources NEO (TSO)			
TOTAL			

2.5 BTW

U heeft mij opgegeven dat u Btw-plichtig bent voor de activiteiten die u uitvoert. Derhalve kan de aan derden te betalen Btw met de Belastingdienst worden verrekend. Aangezien de Btw dus geen kostenpost vormt, is de subsidie gebaseerd op de begrote kosten, exclusief de aan derden te betalen Btw. U kunt dus geen aanspraak maken op subsidie voor Btw.

Opschortende voorwaarden

Deze subsidie wordt verstrekt onder de opschortende voorwaarde dat ik uiterlijk op [datum] een rechtsgeldig ondertekende leningsovereenkomst conform bijlage [x] van deze beschikking retour heb ontvangen, bij gebreke waarvan deze subsidiebeschikking vervalt.

2.7 Subsidieverplichtingen

Hierna heb ik de verplichtingen opgenomen die ik aan de subsidie heb verbonden en waarvoor geldt dat als deze verplichtingen niet worden nagekomen ik de subsidie geheel of gedeeltelijk kan intrekken en terugvorderen (na het uiten van een voornemen ertoe). Het betreft algemene verplichtingen en verplichtingen in verband met inhoudelijke en financiële rapportage.

2.7.1 Algemene subsidieverplichtingen.

Aan de subsidie zijn de volgende verplichtingen verbonden:

1. U dient de activiteiten volledig uit te voeren overeenkomstig het bij de aanvraag ingediende activiteitenplan en binnen de uitvoeringsperiode (zie paragraaf 2.2 van dit besluit). Tijdens de uitvoering gelden de doelstellingen, fasering en mijlpalen zoals opgenomen in uw subsidieaanvraag.
2. U voert een administratie en bent verantwoordelijk voor de rechtmatige en doelmatige besteding van de ontvangen subsidie.
3. De inrichting van uw administratie dient zodanig te zijn dat deze aansluit bij de door u ingediende begroting en daaruit te allen tijde op eenvoudige en duidelijke wijze de rechtstreeks aan het project toe te rekenen kosten kunnen worden afgelezen. Ter zake van de loonkosten dient door middel van een urenadministratie vastgestelde urenverantwoording aanwezig te zijn.
4. In het geval er activiteiten door een derde of derden worden uitgevoerd, dient opdrachtverlening aan deze derde(n) plaats te vinden op basis van transparante criteria en marktconforme tarieven.
5. U dient mij onverwijld een schriftelijke melding te doen zodra aannemelijk is dat de activiteiten waarvoor de subsidie is verleend niet, niet tijdig of niet geheel zullen worden verricht of dat niet, niet geheel of niet tijdig aan de aan de subsidie verbonden verplichtingen zal worden voldaan.
6. U dient voor elke essentiële wijziging in de aard of de uitvoering van het (activiteiten)plan mijn voorafgaande schriftelijke toestemming te vragen. Aan mijn toestemming kan ik nadere verplichtingen verbinden. Geen toestemming is vereist voor een wijziging van de in dit besluit gespecificeerde kostenposten indien als gevolg van deze wijziging de omvang van een kostenpost niet meer dan 15% wijzigt. Aan mijn toestemming kan ik nadere verplichtingen verbinden.
7. U doet mij onverwijld schriftelijke mededeling van de indiening bij de rechtbank van een verzoek tot het op u van toepassing verklaren van de schuldsaneringsregeling natuurlijke personen, tot verlening van surseance van betaling aan u of tot faillietverklaring van u.

8. Uiterlijk binnen 13 weken na de in deze beschikking genoemde einddatum dient u bij mij schriftelijk een verzoek om subsidievaststelling in. Dit verzoek dient vergezeld te gaan van:
 - a. Een eindrapport waarin verloop en eindresultaten van het gesubsidieerde project zijn vastgelegd;
 - b. Een gespecificeerde opgave van alle rechtstreeks aan het project toe te rekenen werkelijk gemaakte kosten, opgesteld conform de door u ingediende begroting;
 - c. Een controleverklaring conform het in bijlage 1 van deze beschikking opgenomen controleprotocol.
9. U voert het project uit in overeenstemming met de verplichtingen, opgenomen in artikel [Vul hier het artikelnummer in.] van [Vul hier het toepasselijke steunkader of goedkeuringsbeschikking in.]. Dit houdt, onder meer, in dat: [Vul hier een opsomming in van de extra verplichtingen in.].
10. Deze subsidie wordt verstrekt onder de volgende opschortende voorwaarden:
 - a. dat ik uiterlijk op [datum] een rechtsgeldig ondertekende leningsovereenkomst conform bijlage [x] van deze beschikking retour heb ontvangen, bij gebreke waarvan deze subsidiebeschikking vervalt; en
 - b. [redacted]

2.7.2 Subsidieverplichtingen in verband met inhoudelijke en financiële rapportage.
Aan de subsidie zijn de volgende verplichtingen in verband met inhoudelijke en financiële rapportage verbonden.

1. U dient [4] keer per jaar een schriftelijk verslag aan te leveren over de voortgang van de activiteiten, waarbij u rapporteert over de inhoudelijke en financiële voortgang en de (tussentijds) behaalde resultaten.
2. U levert [X] een (beknopte) [rapportage] aan met een realisatie ten opzichte van de planning en een actualisering van het risicoregister.
3. Op mijn verzoek dient u tijdig inlichtingen te verschaffen omtrent de voortgang of de resultaten van het project inclusief alle inlichtingen die ik nodig heb om de Tweede Kamer volledig te informeren. U bent verplicht om op mijn verzoek medewerking te verlenen aan een evaluatie van het beleid op grond waarvan deze subsidie is verstrekt. Deze verplichtingen gelden tot vijf jaar na de datum van het besluit tot subsidievaststelling.

2.8 Subsidievaststelling

De beschikking tot subsidievaststelling zal ik geven binnen 13 weken na ontvangst van uw aanvraag daartoe dan wel nadat de voor het indienen ervan geldende termijn genoemd in verplichting 8 van paragraaf 2.7.1 is verstrekt. Indien de beschikking niet binnen 13 weken kan worden gegeven zal ik u daarvan in kennis stellen en daarbij een redelijke termijn noemen waarbinnen de beschikking tegemoet gezien kan worden.

Als ik de subsidie op basis van uw vaststellingsverzoek lager vaststel dan nu geraamd, zal ik het te veel betaalde terugvorderen.

2.9 Voorschot

U ontvangt een eerste voorschot van 22,36% van de subsidiabele kosten. Dit komt neer op [redacted]

[redacted] Verdere bevoorschotting vindt plaats conform de door u op te vragen tranches overeenkomstig artikel 2 van de aangehechte leningsovereenkomst.

2.10 Advies

Om eventuele problemen met de accountantscontrole op uw financiële verantwoording te voorkomen adviseer ik u om uw accountant zo vroeg mogelijk te betrekken.

3. Correspondentie

Alle correspondentie met betrekking tot deze subsidie dient u, met vermelding van bovenstaand verplichtingnummer, te zenden naar:

Ministerie van Klimaat en Groene Groei
Directie Kernenergie
t.a.v. [REDACTED]
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Hoogachtend,

De Minister van Klimaat en Groene Groei,
namens deze:

[Naam]

Tegen dit besluit kan degene wiens belang rechtstreeks bij dit besluit is betrokken binnen zes weken na de dag van verzending van dit besluit een gemotiveerd bezwaarschrift indienen bij de Minister van Klimaat en Groene Groei, directie Wetgeving en Juridische Zaken, Postbus 20401, 2500 EK Den Haag. Dit besluit is verzonden op de in de aanhef van deze brief vermelde datum.

Bijlage I – Controleprotocol beschikking tot (incidentele) subsidieverlening van de ministeries van Economische Zaken (EZ), Klimaat en Groene Groei (KGG) en Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN)

1. Uitgangspunten

1.1. Doelstelling

Dit protocol heeft als doel het geven van aanwijzingen over de reikwijdte en de diepgang van de controle aan de accountant, belast met de controle van de door de subsidieontvanger bij het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZ), ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG) en Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) in te dienen financieel verslag opgenomen in de aanvraag om subsidievaststelling. Financiële afrekening door EZ, KGG of LVVN vindt plaats op basis van de in de aanvraag tot subsidievaststelling opgenomen financieel verslag als bedoeld in [artikel 50 van het Kaderbesluit nationale EZK- en LNV-subsidies](#), voorzien van een controleverklaring van de accountant.

1.2. Definities

- *Accountant*: een registeraccountant of Accountant-Administratieconsulent als bedoeld in [artikel 393, eerste lid, van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek](#) aan wie de subsidieontvanger de opdracht heeft toegekend de aanvraag tot subsidievaststelling te controleren.
- *Subsidieontvanger*: een natuurlijke of rechtspersoon of diens gemachtigde aan wie namens EZ, KGG of LVVN een subsidie is verstrekt.
- Object van controle: financiële verantwoording
- *Controleverklaring*: een schriftelijke verklaring van de accountant inhoudende een oordeel over de naleving van de verplichtingen en voorwaarden in de individuele beschikking tot subsidieverlening (en wijzigingen daarin) door de subsidieontvanger en voor zover die een financieel effect op de financiële verantwoording hebben.

1.3. Wet- en regelgeving

Voor de controle van het financiële verantwoording is de volgende wet- en regelgeving van toepassing voor zover deze financiële verantwoording als onderdeel van het verzoek tot subsidievaststelling van de subsidieontvanger betreffen:

- de voorwaarden en verplichtingen die in de (bijlagen bij) de beschikking tot subsidieverlening, voor zover die een financieel effect op de financiële verantwoording hebben;
- indien de subsidieontvanger een aanbestedende dienst is volgens artikel 1.1 van de [Aanbestedingswet 2012](#): de Aanbestedingswet 2012, het [Aanbestedingsbesluit](#) en de [Gids Proportionaliteit](#).

De controle van de financiële verantwoording moet voldoen aan de controlestandaarden die onderdeel zijn van de [nadere voorschriften Controle- en overige standaarden](#) (NV COS), die door de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) zijn vastgesteld en aan de aanwijzingen zoals opgenomen in dit protocol. De controle van de financiële verantwoording is een opdracht die wordt uitgevoerd op basis van Standaard 800 Controles van financiële overzichten die zijn opgesteld in overeenstemming met stelsels voor bijzondere doeleinden en Standaard 805 Bijzondere overwegingen - controles van enkel financieel overzicht en controles van specifieke elementen, rekeningen of posten van een financieel overzicht.

2. Controleaanpak

De controle van de financiële verantwoording moet voldoen aan de controlestandaarden die onderdeel zijn van de [Nadere voorschriften controle- en overige standaarden](#) (NV COS), die door de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) zijn vastgesteld en aan de aanwijzingen zoals opgenomen in dit protocol. De controle van de financiële verantwoording is een opdracht die wordt uitgevoerd op basis van Standaard 800 'Bijzondere overwegingen - controles van financiële overzichten die zijn opgesteld in overeenstemming met de stelsels voor bijzondere doeleinden' en Standaard 805 'Bijzondere overwegingen - controles van enkel financieel overzicht en controles van specifieke elementen, rekeningen of posten van een financieel overzicht'.

Bij de uitvoering van de controle stelt de accountant vast dat:

- a. de informatie in de financiële verantwoording geen afwijkingen van materieel belang bevat;

b. in de financiële verantwoording:

1°. geen kosten als subsidiabel zijn opgenomen die niet voor subsidie in aanmerking komen;

2°. uitsluitend kosten als subsidiabel zijn opgenomen die zijn gemaakt binnen de subsidiabele periode en voor rekening komen van de subsidieontvanger;

3°. ingeval interne kosten als subsidiabele kosten zijn aangemerkt:

- voor personeel, de verantwoorde uren te relateren zijn aan de prestatie, aansluiten op de urenregistratie en er voldoende waarborgen zijn dat geen uren van andere projecten onder het gesubsidieerde project zijn geschoven;

- voor het gebruik van specifieke apparatuur, de gehanteerde (uur)tarieven voor het gebruik van apparatuur gebruikelijk zijn binnen de onderneming en geen kosten bevatten die ook separaat in rekening zijn gebracht.

De accountant dient voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen om de juistheid van de verantwoorde interne kosten (personeelskosten en interne kosten voor het gebruik van specifieke apparatuur) vast te kunnen stellen. De accountant bepaalt zelf, op basis van onder andere zijn risicoanalyse, aanwijzingen vanuit de jaarrekeningcontrole of andere onderzoeken, hoe hij zijn controle inricht en op welke wijze hij voldoende en geschikte controle-informatie verzamelt. Daarbij wordt de [Handleiding subsidiecontroles](#) van de Subsidy Audits Community (SAC) gehanteerd.

De accountant mag er van uitgaan dat de subsidieverstrekker zich ervan bewust is dat bij interne kosten (personeelskosten en interne kosten voor het gebruik van specifieke apparatuur) een tolerantie van 2% niet altijd toepasbaar is maar dat naar mate het aandeel van deze kosten in de verantwoording groter is de diepgang van de controle door de accountant groter wordt.

c. ingeval de subsidie strekt tot uitvoering van een project, kosten en opbrengsten aantoonbaar zijn gemaakt en in overeenstemming en vergelijkbaar zijn met de informatie verstrekt ten behoeve van de beschikking tot subsidieverlening, zoals het projectplan met bijbehorende projectbegroting. Daarbij geldt dat vastgesteld moet worden dat de prestatie aantoonbaar is geleverd maar dat niet beoordeeld wordt of het gewenste resultaat is bereikt;

d. de subsidieontvanger - ter voorkoming van dubbelfinanciering - opgave heeft gedaan van alle opbrengsten, waaronder subsidies (ook die van het subsidieverstrekking departement), waarmee het programma/de activiteit waarop de subsidie betrekking heeft, mede is gefinancierd;

e. ingeval de subsidieontvanger een aanbestedende dienst is, kosten aantoonbaar zijn gemaakt in overeenstemming met aanbestedingswet- en regelgeving. Voor de controle wordt de [Handleiding subsidiecontroles](#) van de SAC gehanteerd.

3. Betrouwbaarheid en materialiteit

Betrouwbaarheid betreft de mate van zekerheid. Materialiteit of tolerantie betreft de vereiste nauwkeurigheid die de accountant hierbij moet hanteren.

Bij zijn oordeelsvorming over de naleving van de subsidievoorwaarden streeft de accountant naar een redelijke mate van zekerheid. Indien dit begrip voor het gebruik van statistische technieken gekwantificeerd moet worden, wordt een betrouwbaarheid van 95 procent gehanteerd.

Een controleverklaring met een goedkeurende strekking impliceert dat, gegeven eerder genoemde betrouwbaarheid, de som van de afwijking en de onzekerheid niet groter is dan twee procent van het totaalbedrag aan subsidiabele kosten dat in de financiële verantwoording wordt verantwoord. De hierna vermelde materialiteitsgrenzen zijn in dit kader van toepassing voor de bepaling van de strekking van de af te geven controleverklaring.

Materialiteitstabel	Goedkeurende controleverklaring	Verklaring met beperking	Verklaring van oordeelonthouding/ Afkeurende verklaring
Fouten (afwijkingen) in de financiële verantwoording en onzekerheden in de controle	≤ 2%	> 2% en ≤ 4%	> 4%

4. Verslaglegging

De accountant legt de uitkomsten van de controle vast in een controleverklaring. Hiervoor wordt de meest actuele NBA-voorbeeldtekst als basis gehanteerd.

5. Reviewbeleid

De minister van Economische Zaken en Klimaat en de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit hebben als subsidieverstrekker altijd de mogelijkheid een review uit te voeren of te laten uitvoeren bij de accountant belast met het onderzoek naar de informatie opgenomen in de aanvraag tot subsidievaststelling, teneinde na te gaan of het onderzoek met inachtneming van de relevante regelgeving van de NBA en dit controleprotocol is uitgevoerd. Deze reviews komen niet in de plaats van andere controles dan wel reviews uitgevoerd door de Algemene Rekenkamer.

De accountant die belast is met het onderzoek en verantwoordelijk is voor het verstrekken van het accountantsproduct bij de aanvraag tot subsidievaststelling stemt er mee in dat de onderzoeksdossiers ten behoeve van bovengenoemde reviews integraal aan de reviewers ter inzage worden gegeven. Voorts zal de accountant, schriftelijk dan wel mondeling, alle gevraagde gegevens verstrekken die in het kader van voornoemde reviews worden opgevraagd. In dit kader wordt verwezen naar de bepalingen in [hoofdstuk 6, paragraaf 1, van de Comptabiliteitswet 2016](#).

Bijlage 2: Rapport van feitelijke bevindingen

Het rapport van feitelijke bevindingen bedoeld in de beschikking tot subsidieverlening wordt opgesteld in overeenstemming met de Nederlandse Standaard 4400N "Opdrachten tot het verrichten van overeengekomen specifieke werkzaamheden". In het rapport van feitelijke bevindingen rapporteert de accountant over de hieronder genoemde aspecten en aandachtspunten van de integrale kostensystematiek.

1. Beschrijving integrale kostensystematiek

Opzet systematiek

1.1	Welke kostendragers gebruikt de organisatie in de integrale kostensystematiek?
1.2	Hoe worden de indirecte kosten toegerekend aan de kostendragers?
1.3	Worden de jaarlijkse tarieven op basis van de integrale kostensystematiek voorcalculatorisch vastgesteld? <i>Als de subsidieontvanger jaarlijks vooraf de tarieven vaststelt, is aan het begin van het jaar duidelijk wat de tarieven van dat jaar zijn. Deze tarieven worden gehanteerd bij begroting en ook bij de vaststelling van projecten. Als de subsidieontvanger niet met voorcalculatorische tarieven werkt dan toelichten.</i>
1.4	Hoe worden de uitgangscijfers bepaald die voor de jaarlijkse berekening van de tarieven gebruikt worden?
1.5	Sinds wanneer wordt deze integrale kostensystematiek door de organisatie toegepast?
1.6	Is er een wijziging van de integrale kostensystematiek gepland en zo ja wanneer?
Over personeelskosten	
1.7	Is het personeel ingedeeld in tariefgroepen? Zo ja, welke?
1.8	Hoe wordt het aantal direct productieve uren per voltijd werknemer berekend en wat is het aantal direct productieve uren per voltijd werknemer? Is dit aantal gelijk voor alle personen? Zo nee, licht toe.
Over machines en apparatuur	
1.9	Zijn de kosten voor machines en apparatuur onderdeel van de integrale kostensystematiek? Zo ja, geldt dat voor alle machines en apparatuur of zijn er ook machines en apparaten die in projecten als aparte post worden begroot?
2. Basisvoorwaarden integrale kostensystematiek	

2.1	De toerekeningssystematiek en -principes (verdeelsleutels en -mechanismen van indirecte kosten; normen voor percentages, etc.) worden in de hele organisatie stelselmatig toegepast.
2.2	Kosten worden op een bedrijfseconomische aanvaardbare en stelselmatige wijze aan kostendragers toegerekend. Deze toerekening is transparant en controleerbaar.
2.3	Specifieke indirecte kosten van bepaalde activiteiten worden niet toegerekend aan andere activiteiten. <i>Bijvoorbeeld: specifieke indirecte kosten van onderwijsactiviteiten worden niet toegerekend aan onderzoeksactiviteiten en specifieke indirecte kosten van de marketingafdeling worden niet toegerekend aan R&D activiteiten.</i>
2.4	Toerekenbare indirecte kosten worden evenredig omgeslagen over de activiteiten.
2.5	Directe kosten worden niet nogmaals meegenomen in de indirecte kosten.
2.6	In de systematiek zijn geen winstopslagen opgenomen ¹
2.7	In de systematiek zijn geen toeslagen voor risico's opgenomen.

¹Winstopslagen bij transacties binnen een groep worden wel in aanmerking genomen, maar alleen voor zover het gebruikelijk is die winstopslagen ook bij soortgelijke transacties buiten de groep in rekening te brengen (art. 10, vijfde lid, van het Kaderbesluit nationale EZK- en LNV-subsidies).

3. Niet in de integrale kostensystematiek op te nemen kostencomponenten

3.1	Kosten van algemene research. ¹
3.2	Kosten die al door de overheid of derden zijn of worden gefinancierd. <i>Bijvoorbeeld afschrijvingskosten van reeds gefinancierde gebouwen, installaties en apparatuur.</i>
3.3	Kosten die het gevolg zijn van buitensporige of roekeloze uitgaven. ²
3.4	Kosten die door crediteuren in rekening worden gebracht bij te laat betalen.

3.5	Kosten van incurante voorraden.
3.6	Kosten van vaste activa als gevolg van leegstand buiten de normale bezetting.
3.7	Kosten van externe subsidie-adviseurs voor zover deze specifiek betrokken zijn bij de aanvraag van individuele projecten.
3.8	Voorzieningen en reserveringen voor verliezen en schulden ³ .
3.9	Alle indirecte belastingen, waaronder BTW, voor zover die kunnen worden teruggevorderd of verrekend.
3.10	Bemiddelingskosten, transactiekosten en provisies bij het afsluiten van leningen.
3.11	Bemiddelingskosten, transactiekosten en provisies bij het beleggen van geld.
3.12	Rentekosten, met uitzondering van rente voor gebouwen en technische installaties, mits toerekenbaar aan de subsidiabele activiteiten.
3.13	Rekenrente op met eigen vermogen gefinancierde activa ⁴
3.14	Wisselkoersverliezen.

¹Onder algemene research valt basisonderzoek, waaronder het eerste geldstroom onderzoek van universiteiten. De directe kosten van algemene research mogen niet zonder meer deel uitmaken van de integrale kostensystematiek. De indirecte kosten die aan algemene research zijn verbonden kunnen wel deel uitmaken van de systematiek, mits deze kosten evenredig worden omgeslagen over alle activiteiten.

²Van *buitensporige uitgaven* is sprake als subsidie-ontvanger beduidend meer betaalt voor producten, diensten of personeel dan tegen de gangbare markttarieven, waardoor een vermijdbaar verlies wordt geleden of een vermijdbare hoge prijs wordt betaald. *Roekeloze uitgaven* betreft het onzorgvuldig omgaan met het selecteren van producten, diensten of personeel waardoor eveneens een vermijdbaar verlies wordt geleden of een vermijdbare hoge prijs wordt betaald.

³Deze uitsluiting betreft reserveringen en voorzieningen die niet rechtstreeks aan kosten voor normale bedrijfsuitoefening verbonden zijn. Overlopende activa en passiva zijn dus niet uitgesloten.

⁴Voor universiteiten geldt hier een uitzondering, voor zover activa van universiteiten beslag leggen op eigen vermogen en voor zover die activa toerekenbaar zijn aan de subsidiabele activiteiten. Als rekenrente moet dan de 10-jaars rente van de Bank Nederlandse Gemeenten per primo van een betreffend jaar gehanteerd worden.

Concept – Dit document is verzonden naar de Europese Commissie in verband met goedkeuring vanwege staatssteunaspecten. NEO NL¹ moet nog worden opgericht. Na goedkeuring van de Europese Commissie en na oprichting van NEO NL zal dit document worden gefinaliseerd.

Concept d.d. 6 oktober 2025

OVEREENKOMST TOT HET VERSTREKKEN VAN EEN GELDLENING DOOR DE STAAT DER NEDERLANDEN AAN [NUCLEAIRE ENERGIE ORGANISATIE NEDERLAND B.V.]

Partijen:

- I. **DE STAAT DER NEDERLANDEN**, waarvan de zetel is gevestigd te 's-Gravenhage, kantoorhoudende aan de Bezuidenhoutseweg 73 te (2594 AC) Den Haag, te dezen vertegenwoordigd door de minister van Klimaat en Groene Groei, hierna te noemen: "Leninggever" of "Staat";
- II. **[NUCLEAIRE ENERGIE ORGANISATIE NEDERLAND B.V.]**, een besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid opgericht naar Nederlands recht, statutair gevestigd te [plaats] en kantoorhoudende aan [adres], ingeschreven in het handelsregister onder nummer [nummer], te dezen vertegenwoordigd door haar bestuurder [naam], hierna: "Leningnemer" of "NEO NL";

hierna ieder afzonderlijk ook te noemen "Partij" en tezamen "Partijen",

Overwegende dat:

- in het hoofdlijnenakkoord van 16 mei 2024 'Hoop, lef en trots'² de ambitie is verwoord van het kabinet op het gebied van kernenergie. Deze ambitie behelst de bouw van vier nieuwe kerncentrales. Eerder had het kabinet Rutte-IV in het coalitieakkoord 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst'³ van 10 januari 2022 opgenomen dat het de bouw van twee kerncentrales ging voorbereiden. In het Nationaal Plan Energiesysteem⁴ van 1 december 2023 is opgenomen dat voor de elektriciteitsproductie 'de maximale opschaling van alle CO₂-vrije bronnen' nodig is. Dit betreft expliciet ook kernenergie.
- op [datum] de Staat de beleidsdeelneming NEO NL heeft opgericht met als statutair doel onder andere het (doen) ontwerpen, (doen) bouwen en (doen) realiseren, (doen) in stand houden, (doen) beheren en (doen) exploiteren van kerncentrales en kernreactoren in Nederland, alsmede de voorbereiding daarvan, onder meer ten bate van het publieke belang van de energievoorziening in Nederland.
- NEO NL de Staat bij brief van [datum] heeft verzocht om een subsidie van EUR [] in de vorm van een lening aan NEO NL ter financiering van de uitvoering van voorbereidende activiteiten ten behoeve van de uiteindelijke bouw en ingebruikname van twee kerncentrales.

¹ En/of dochteronderneming.

² 'HOOP, LEF EN TROTS, Hoofdlijnenakkoord 2024 -2028 van PVV, VVD, NSC en BBB', 16 mei 2024

³ 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst, Coalitieakkoord 2021 – 2025 VVD, D66, CDA en ChristenUnie', 15 december 2021

⁴ Nationaal plan energiesysteem, 1 december 2023

- de minister van Klimaat en Groene Groei bij beschikking met kenmerk [nummer] een subsidie in de vorm van een lening aan NEO NL heeft verstrekt van EUR [redacted] ten behoeve van de financiering van de uitvoering van voorbereidende activiteiten ten behoeve van de uiteindelijke bouw en ingebruikname van twee kerncentrales, onder de opschortende voorwaarden als neergelegd in de Subsidiebeschikking, ter uitvoering waarvan onderhavige uitvoeringsovereenkomst wordt gesloten.
- in deze overeenkomst de voorwaarden zijn neergelegd waaronder deze subsidie in de vorm van een geldlening aan Leningnemer wordt verstrekt.

Komen het volgende overeen:

Artikel 1 – Definities

1. In deze Overeenkomst wordt verstaan onder:

Bijlage	een bijlage bij deze Overeenkomst;
Accountant	een accountant als gedefinieerd in het als Bijlage 1 aan de Subsidiebeschikking aangehechte Controleprotocol;
Bank	[naam bank]
Bankrekening	[nummer] ten name van [Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V.];
Lening	de lening tot een bedrag in hoofdsom van maximaal EUR [redacted], die Leninggever aan Leningnemer verstrekt onder de voorwaarden van de Overeenkomst;
Overeenkomst	de onderhavige overeenkomst van geldlening alsook de daarbij behorende bijlagen;
Subsidiebeschikking	de aan deze Overeenkomst ten grondslag liggende subsidiebeschikking de dato [datum], met kenmerk [nummer].

Artikel 2 – de Lening

1. Leninggever verstrekt aan Leningnemer een Lening met een hoofdsom van groot maximaal EUR [redacted] ("Hoofdsom"), onder de voorwaarden en bepalingen in deze Overeenkomst, gelijk Leningnemer deze aanvaardt.
2. Leningnemer ontvangt de Hoofdsom of, indien Leningnemer heeft aangegeven een lager bedrag nodig te hebben dat lagere bedrag, in 8 tranches.
3. De eerste tranche van EUR [redacted] wordt door Leninggever aan Leningnemer uiterlijk op [datum] uitgekeerd.
4. De tweede tranche van maximaal EUR [redacted]

_____ kan door Leningnemer op uiterlijk [datum] schriftelijk (per e-mail aan [naam] [mailadres]) worden opgevraagd bij Leninggever, waarbij Leningnemer aangeeft hoe groot deze tranche moet zijn, waarna Leninggever de tranche uiterlijk binnen [x] werkdagen na de aanvraag van Leningnemer aan Leningnemer zal uitkeren.

5. De derde tot en met zesde tranche elk van maximaal EUR _____ kunnen door Leningnemer op uiterlijk [datum, datum, datum, datum] schriftelijk (per e-mail aan [naam] [mailadres]) worden opgevraagd bij Leninggever, waarbij Leningnemer aangeeft hoe groot deze tranche moet zijn, waarna Leninggever de tranche uiterlijk binnen [x] werkdagen na de aanvraag van Leningnemer aan Leningnemer zal uitkeren.
6. De zevende en de achtste tranche elk van maximaal EUR _____ door Leningnemer op uiterlijk [datum, datum] schriftelijk (per e-mail aan [naam] [mailadres]) worden opgevraagd bij Leninggever, waarbij Leningnemer aangeeft hoe groot deze tranche moet zijn, waarna Leninggever de tranche uiterlijk binnen [x] werkdagen na de aanvraag van Leningnemer aan Leningnemer zal uitkeren.
7. Een tranche wordt niet uitgekeerd indien zich een opeisingsgrond als bedoeld in artikel 6 voordoet of als gevolg van de uitkering zou voordoen.
8. De Staat verstrekt de Lening in [8] tranches middels overboeking naar de Bankrekening.

Artikel 3 – Doel van de Lening

1. De Lening is uitsluitend bestemd en mag uitsluitend worden aangewend voor de financiering van de uitvoering van voorbereidende activiteiten ten behoeve van de uiteindelijke bouw en exploitatie van twee kerncentrales, zoals omschreven in de Subsidiebeschikking ("Doel"). Het gaat in dat verband meer specifiek om de volgende voorbereidende activiteiten:
 - Voorbereidende activiteiten in het kader van nucleaire nieuwbouw, te weten:
 - Het voorbereiden, plannen en uitvoeren van de *procurement* voor de inkoopprocedure en de *owner scope* (de 'scope' van de eigenaar omvat alle fysieke/bouwkundige (voorbereidende) verantwoordelijkheden, activiteiten en opleveringen met betrekking tot de locatie vóór en tijdens de bouwfase die de eigenaar zelf uitvoert, in tegenstelling tot wat wordt uitbesteed aan de technologieleverancier);
 - Voorbereiden en uitvoeren van de inkoopprocedure;
 - Voorbereiden en uitvoeren van de planuitwerkfase van de locatieselectie;
 - Activiteiten naar aanleiding van het Rijk-regio pakket;
 - Voorbereiden en aanvragen benodigde nucleaire en reguliere vergunningen; en
 - Het inrichten en zijn van een financierbare organisatie;
 - Activiteiten in het kader van organisatieontwerp en -inrichting, specifiek:
 - Het ontwikkelen, gebruiken en beheren van het *target operating model*; en
 - Faciliterende activiteiten, specifiek:
 - Het organiseren en beheren van huisvesting, werkplekbeheer, technologie, facilitaire diensten, werving van personeel en andere supportfuncties;
 - Het opzetten en waarborgen van een sterke veiligheidscultuur;
 - Het rekening houden met diverse belangen door activiteiten op het gebied van *Stakeholder management*, beleid, bestuursadvisering, communicatie en *public affairs*;
 - Het ontwerpen, implementeren, gebruiken en beheren van informatievoorziening en informatietechnologie; en
 - Het ontwerpen, implementeren, gebruiken en beheren van de projectmanagementorganisatie (PMO).
2. De Leninggever is niet verplicht om de aanwending van de Lening te monitoren of verifiëren.

Artikel 4 – Rente

1. Leningnemer is over het uitstaande deel van de Hoofdsom gedurende de looptijd van de Lening het vaste rentepercentage verschuldigd van

[Rente staatslening looptijd 5 jaar (Vb. 2,41% op 22 augustus 2025)] per jaar. De verschuldigde rente wordt toegevoegd aan de uitstaande Hoofdsom van de Lening.

2. Rente die krachtens deze Overeenkomst verschuldigd raakt, loopt van dag tot dag en wordt berekend op basis van het werkelijk verstreken aantal dagen, uitgaande van het werkelijk aantal dagen per jaar.

Artikel 5 – Looptijd, aflossing en conversie

1. De Lening wordt verstrekt voor een periode die ingaat op de dag van ondertekening van deze Overeenkomst door beide Partijen en eindigt:
 - a. [5 jaar na ondertekening];
 - b. zoveel eerder als Leningnemer (het uitstaande deel van) de Hoofdsom en de daarover verschuldigde rente volledig heeft afgelost;
 - c. zoveel eerder als (het uitstaande deel van) de Hoofdsom en de daarover verschuldigde rente volledig is geconverteerd in aandelen in het kapitaal van Leningnemer.
2. Indien (het uitstaande deel van de) Hoofdsom en de daarover verschuldigde rente niet al eerder volledig is geconverteerd in aandelen in het kapitaal van Leningnemer, dienen (het uitstaande deel van) de Hoofdsom en de daarover verschuldigde rente uiterlijk op [datum 5 jaar na ondertekening] door Leningnemer aan Leninggever te zijn afgelost.
3. Indien Leningnemer van mening is en tevens schriftelijk kan aantonen dat voor de realisatie van het Doel een langere looptijd wenselijk of noodzakelijk is, zullen Partijen op initiatief van Leningnemer overleggen over een mogelijkheid van een verlenging van de looptijd van de Lening en dus deze Overeenkomst.
4. Indien Leningnemer schriftelijk kan aantonen dat het niet mogelijk is (tijdig) te voldoen aan de verplichting tot aflossing, bedoeld in het tweede lid van dit artikel, en tevens schriftelijk kan tonen dat zij zich heeft ingespannen om andere vormen van financiering onder redelijke voorwaarden te organiseren ten behoeve van de aflossing, zullen Partijen op initiatief van Leningnemer overleggen over een mogelijkheid van conversie van (het uitstaande deel van) de Hoofdsom en de daarover verschuldigde rente in aandelen in het kapitaal van Leningnemer, dan wel over een verlenging van de looptijd van de Lening en de daarbij behorende aflossingsverplichting en dus deze Overeenkomst.
5. Leningnemer is steeds gerechtigd de Lening geheel of gedeeltelijk vervroegd boetevrij af te lossen. In voorkomende gevallen bericht Leningnemer Leninggever ten minste [PM] dagen van tevoren schriftelijk per welke datum welk bedrag vervroegd zal worden afgelost.
6. Indien Leningnemer op [datum] de volledige Hoofdsom nog niet heeft opgenomen, komt het op dat moment resterende bedrag terstond toe aan Leninggever.
7. Alle betalingen in verband met deze Overeenkomst door Leningnemer aan Leninggever geschieden uitsluitend door overmaking van de getrokken bedragen naar IBAN [nummer] ten name van het Ministerie van Klimaat en Groene Groei, o.v.v. NEO NL Lening 2026, zonder dat Leningnemer een beroep op verrekening en/of opschorting toekomt. Betalingen door Leningnemer strekken in de eerste plaats in mindering van het uitstaande deel van de Hoofdsom en tenslotte in mindering van de verschuldigde rente.
8. Afgeloste bedragen worden niet opnieuw ter leen verstrekt.
9. Leninggever heeft de bevoegdheid het uitstaande deel van de Hoofdsom en de verschuldigde rente geheel of gedeeltelijk te converteren in aandelen in het kapitaal van Leningnemer. Leningnemer zal hieraan zonder voorbehoud haar medewerking verlenen. Leninggever deelt een verzoek tot conversie tijdig aan Leningnemer mee.

10. Leningnemer kan Leninggever op grond van haar balanspositie verzoeken het uitstaande deel van de Hoofdsom en de verschuldigde rente te converteren in aandelen in het kapitaal van Leningnemer. Leninggever is daartoe niet verplicht.

Artikel 6 – Directe opeisbaarheid

1. Leninggever kan de Overeenkomst schriftelijk opzeggen en de Lening inclusief opgelopen rente (onder voorbehoud van artikel 6.2) zonder enige voorafgaande schriftelijke mededeling of ingebrekestelling en zonder inachtneming van enige (opzeggings)termijn direct volledig opeisen, indien:
 - a. er sprake is van niet-naleving door Leningnemer van (één of meer van) haar verplichtingen uit deze Overeenkomst;
 - b. er is sprake van niet-naleving door (het bestuur van) Leningnemer van (één of meer van) haar verplichtingen uit de statuten van Leningnemer of het gelijktijdig met de Overeenkomst gesloten protocol tussen Leninggever en Leningnemer;
 - c. ten aanzien van Leningnemer een verzoek tot faillietverklaring of surseance van betaling is ingediend;
 - d. er door Leningnemer een buitengerechtelijk akkoord aan haar crediteuren is of wordt aangeboden;
 - e. Leningnemer aan een rechtbank vraagt om een beoogd curator te benoemen ten behoeve van een zogenaamde pre-pack;
 - f. executoriaal of conservatoir beslag wordt gelegd op enig vermogensbestanddeel van Leningnemer voor een vordering van ten minste EUR 500.000 (zegge: vijf-honderd-duizend euro) en, indien het een conservatoir beslag betreft, het beslag gedurende twee maanden in stand is gebleven;
 - g. ten aanzien van Leningnemer er een verzoek tot ontbinding of beëindiging van de bedrijfsactiviteiten wordt ingediend of Leningnemer anderszins haar activiteiten staakt of overdraagt.
 - h. de Subsidiebeschikking geheel of gedeeltelijk is komen te vervallen (waaronder in ieder geval dient te worden verstaan: intrekking, ten nadele van Leningnemer wijzigen, lager of op nihil vaststelling of anderszins beëindigen) dan wel subsidieverplichtingen zijn overtreden.
2. Indien de niet-naleving door Leningnemer van enige bepaling in deze Overeenkomst zich leent voor herstel zal de opzeggingsgrond, bedoeld in het eerste lid, onder a, uitsluitend worden aangewend nadat Leningnemer een redelijke termijn van twintig werkdagen heeft gekregen om tot naleving over te gaan en er nog steeds sprake is van niet-nakoming.
3. Leningnemer is verplicht Leninggever onmiddellijk schriftelijk te informeren indien één van de bovengenoemde situaties zich voordoet of dreigt voor te doen en omtrent elke vordering of kennisgeving in verband daarmee, alsmede omtrent alle andere gebeurtenissen welke van belang zijn, of kunnen zijn, voor de positie van Leninggever.
4. In de gevallen bedoeld in het eerste lid kan Leninggever besluiten de Overeenkomst in stand te laten maar de Lening geheel of gedeeltelijk vervroegd op te eisen.
5. De gedeeltelijke opeising van de Lening door Leninggever ontslaat Leningnemer niet van de verplichting de Lening af te lossen conform het bepaalde in artikel 5 van deze Overeenkomst, tenzij Partijen uitdrukkelijk schriftelijk anders overeenkomen.

Artikel 7 – (Overige) verplichtingen van Leningnemer

1. Leningnemer verplicht zich met het oog op de comptabele en beleidsmatige verantwoording op de uitvoering van de Overeenkomst aan Leninggever (in dit geval de minister van Klimaat en Groene Groei) (en aan personen die door Leninggever als "toezichthouder" in de zin van de Algemene wet bestuursrecht zijn aangewezen) voor zover deze dit redelijkerwijs noodzakelijk acht voor deze

verantwoording onder meer:

- a. inlichtingen te verstrekken en inzage in zakelijke gegevens en bescheiden te verstrekken en de gelegenheid te bieden daarvan kopieën te maken;
 - b. toegang te verlenen tot plaatsen niet zijnde woningen met inachtneming van de geldende wet- en regelgeving en bijbehorende vergunningen en toestemmingen;
 - c. binnen de gestelde termijn alle inlichtingen over haar financiële positie te verstrekken die Leninggever van haar verlangt;
 - d. anderszins binnen de gestelde termijn alle door Leninggever gewenste medewerking te verlenen en informatie te verschaffen.
2. Leningnemer meldt onverwijld schriftelijk aan Leninggever:
- a. ieder voornemen tot wijziging van de statuten van Leningnemer;
 - b. ieder voornemen van Leningnemer tot het aangaan van een overeenkomst tot fusie of splitsing, dan wel andere vorm van overgang van zeggenschap t.a.v. Leningnemer;
 - c. ieder voornemen tot het doen van een verzoek tot ontbinding c.q. overgaan tot staking van haar bedrijf;
 - d. ieder voornemen van Leningnemer om haar onderneming geheel of gedeeltelijk te vervreemden;
 - e. ieder voornemen enig tot haar bedrijf behorend goed te verpanden of verhypothekeren aan derden.
3. Na het einde van de looptijd van de Lening verstrekt Leningnemer aan de Staat uiterlijk op [01-09-2028] een financiële verantwoording ten aanzien van het aangewende deel van de Lening en een goedkeurende controleverklaring van een accountant bij deze financiële verantwoording op basis van het als Bijlage 1 aan deze Overeenkomst gehechte Controleprotocol.

Artikel 8 – Overdracht aan derde

1. Leninggever mag haar rechten en de rechtsverhouding onder deze Overeenkomst overdragen aan een derde of aan een andere vertegenwoordiger binnen de Staat, en Leningnemer zal zonder voorbehoud haar medewerking verlenen aan de overdracht van alle of een deel van de rechten en verplichtingen voortvloeiende uit deze Overeenkomst door Leninggever aan een derde of aan een andere vertegenwoordiger binnen de Staat.
2. Leningnemer is niet gerechtigd de rechten en verplichtingen uit hoofde van de Overeenkomst aan derden over te dragen.

Artikel 9 – Kennisgeving

1. Kennisgevingen en mededelingen met betrekking tot de Overeenkomst worden, tenzij uitdrukkelijk schriftelijk anders is bepaald, gedaan aan de hierna vermelde adressen:

Leninggever: Staat der Nederlanden, Minister van Klimaat en Groene Groei
Postbus 20401
2500 EK, Den Haag

Leningnemer: [Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V.]
T.a.v. [naam]
[adres]

Artikel 10 – Vernietiging en ontbinding

1. Leningnemer doet, voor zover rechtens toegestaan, hierbij afstand van haar recht deze Overeenkomst (gedeeltelijk) te vernietigen of in rechte (gedeeltelijke) vernietiging van deze Overeenkomst te vorderen en/of (gedeeltelijk) te ontbinden of in rechte gedeeltelijk ontbinding van

de Overeenkomst te vorderen op grond van de artikelen 6:228 BW en/of 6:265 BW of op enige andere grond, welke afstand Leninggever hierbij aanvaardt.

2. Ingeval enige bepaling van deze Overeenkomst (gedeeltelijk) nietig, (gedeeltelijk) vernietigd of (gedeeltelijk) onverbindend is, blijven de overige bepalingen van deze Overeenkomst van kracht voor zover, gegeven de strekking en het doel van deze Overeenkomst, die overige bepalingen niet onlosmakelijk verbonden zijn met de nietige, vernietigde of onverbindende bepaling. Partijen zullen hun uiterste best doen overeenstemming te bereiken over een nieuwe bepaling die, gegeven de strekking en het doel van deze Overeenkomst, zo weinig mogelijk afwijkt van de nietige, vernietigde of onverbindende bepaling van deze Overeenkomst.

Artikel 11 – Wijziging

1. De Overeenkomst kan uitsluitend worden gewijzigd nadat beide Partijen schriftelijk met de wijziging hebben ingestemd. De wijziging en de verklaringen tot instemming worden in afschrift als bijlage aan deze Overeenkomst gehecht.
2. Het niet of vertraagd uitoefenen van haar rechten onder deze Overeenkomst door Leninggever zal niet leiden tot het prijsgeven van die rechten, en het uitoefenen van enig recht onder deze Overeenkomst door Leninggever zal niet in de weg staan aan het uitoefenen van enig ander recht onder deze Overeenkomst.

Artikel 12 – Toepasselijk recht en bevoegde rechter

1. Deze Overeenkomst (inclusief artikel 12.2) en elk geschil, procedure of vordering voortvloeiend uit of verband houdende met deze Overeenkomst worden beheerst door en uitgelegd in overeenstemming met Nederlands recht.
2. Alle geschillen welke tussen Partijen mochten ontstaan, naar aanleiding van deze Overeenkomst dan wel van nadere overeenkomsten en andere handelingen in samenhang met deze Overeenkomst, zullen worden voorgelegd aan de rechtbank te Den Haag.

Artikel 13 – Inwerkingtreding

1. Deze Overeenkomst treedt in werking onmiddellijk na ondertekening door de laatste van Partijen
[REDACTED]
2. Na inwerkingtreding eindigt de Overeenkomst slechts zodra Leningnemer heeft voldaan aan alle verplichtingen die hieruit voortvloeien voor haar.

Artikel 14 – Counterparts

1. De Overeenkomst kan worden ondertekend door Partijen in verschillende exemplaren, die samengevoegd hetzelfde rechtsgevolg hebben alsof deze Overeenkomst is ondertekend door alle Partijen in één exemplaar.

* HANDTEKENINGENPAGINA VOLGT *

Aldus is overeengekomen en in tweevoud ondertekend:

Staat der Nederlanden

de Minister van Klimaat en Groene Groei

Plaats:

Datum:

[Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V.]

Naam: [naam]

Titel: bestuurder

Plaats:

Datum:

CONCEPT

Bijlage I – Controleprotocol beschikking tot (incidentele) subsidieverlening van de ministeries van Economische Zaken (EZ), Klimaat en Groene Groei (KGG) en Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN)

1. Uitgangspunten

1.1. Doelstelling

Dit protocol heeft als doel het geven van aanwijzingen over de reikwijdte en de diepgang van de controle aan de accountant, belast met de controle van de door de subsidieontvanger bij het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZ), ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG) en Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) in te dienen financieel verslag opgenomen in de aanvraag om subsidievaststelling. Financiële afrekening door EZ, KGG of LVVN vindt plaats op basis van de in de aanvraag tot subsidievaststelling opgenomen financieel verslag als bedoeld in [artikel 50 van het Kaderbesluit nationale EZK- en LNV-subsidies](#), voorzien van een controleverklaring van de accountant.

1.2. Definities

- *Accountant*: een registeraccountant of Accountant-Administratieconsulent als bedoeld in [artikel 393, eerste lid, van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek](#) aan wie de subsidieontvanger de opdracht heeft toegekend de aanvraag tot subsidievaststelling te controleren.
- *Subsidieontvanger*: een natuurlijke of rechtspersoon of diens gemachtigde aan wie namens EZ, KGG of LVVN een subsidie is verstrekt.
- Object van controle: financiële verantwoording
- *Controleverklaring*: een schriftelijke verklaring van de accountant inhoudende een oordeel over de naleving van de verplichtingen en voorwaarden in de individuele beschikking tot subsidieverlening (en wijzigingen daarin) door de subsidieontvanger en voor zover die een financieel effect op de financiële verantwoording hebben.

1.3. Wet- en regelgeving

Voor de controle van het financiële verantwoording is de volgende wet- en regelgeving van toepassing voor zover deze financiële verantwoording als onderdeel van het verzoek tot subsidievaststelling van de subsidieontvanger betreffen:

- de voorwaarden en verplichtingen die in de (bijlagen bij) de beschikking tot subsidieverlening, voor zover die een financieel effect op de financiële verantwoording hebben;
- indien de subsidieontvanger een aanbestedende dienst is volgens artikel 1.1 van de [Aanbestedingswet 2012](#): de Aanbestedingswet 2012, het [Aanbestedingsbesluit](#) en de [Gids Proportionaliteit](#).

De controle van de financiële verantwoording moet voldoen aan de controlestandaarden die onderdeel zijn van de nadere voorschriften Controle- en overige standaarden (NV COS), die door de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) zijn vastgesteld en aan de aanwijzingen zoals opgenomen in dit protocol. De controle van de financiële verantwoording is een opdracht die wordt uitgevoerd op basis van Standaard 800 Controles van financiële overzichten die zijn opgesteld in overeenstemming met stelsels voor bijzondere doeleinden en Standaard 805 Bijzondere overwegingen - controles van enkel financieel overzicht en controles van specifieke elementen, rekeningen of posten van een financieel overzicht.

2. Controleaanpak

De controle van de financiële verantwoording moet voldoen aan de controlestandaarden die onderdeel zijn van de [Nadere voorschriften controle- en overige standaarden](#) (NV COS), die door de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) zijn vastgesteld en aan de aanwijzingen zoals opgenomen in dit protocol. De controle van de financiële verantwoording is een opdracht die wordt uitgevoerd op basis van Standaard 800 'Bijzondere overwegingen - controles van financiële

overzichten die zijn opgesteld in overeenstemming met de stelsels voor bijzondere doeleinden' en Standaard 805 'Bijzondere overwegingen - controles van enkel financieel overzicht en controles van specifieke elementen, rekeningen of posten van een financieel overzicht'.

Bij de uitvoering van de controle stelt de accountant vast dat:

a. de informatie in de financiële verantwoording geen afwijkingen van materieel belang bevat;

b. in de financiële verantwoording:

1°. geen kosten als subsidiabel zijn opgenomen die niet voor subsidie in aanmerking komen;

2°. uitsluitend kosten als subsidiabel zijn opgenomen die zijn gemaakt binnen de subsidiabele periode en voor rekening komen van de subsidieontvanger;

3°. ingeval interne kosten als subsidiabele kosten zijn aangemerkt:

- voor personeel, de verantwoorde uren te relateren zijn aan de prestatie, aansluiten op de urenregistratie en er voldoende waarborgen zijn dat geen uren van andere projecten onder het gesubsidieerde project zijn geschoven;

- voor het gebruik van specifieke apparatuur, de gehanteerde (uur)tarieven voor het gebruik van apparatuur gebruikelijk zijn binnen de onderneming en geen kosten bevatten die ook separaat in rekening zijn gebracht.

De accountant dient voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen om de juistheid van de verantwoorde interne kosten (personeelskosten en interne kosten voor het gebruik van specifieke apparatuur) vast te kunnen stellen. De accountant bepaalt zelf, op basis van onder andere zijn risicoanalyse, aanwijzingen vanuit de jaarrekeningcontrole of andere onderzoeken, hoe hij zijn controle inricht en op welke wijze hij voldoende en geschikte controle-informatie verzamelt. Daarbij wordt de [Handleiding subsidiecontroles](#) van de Subsidy Audits Community (SAC) gehanteerd.

De accountant mag er van uitgaan dat de subsidieverstrekker zich ervan bewust is dat bij interne kosten (personeelskosten en interne kosten voor het gebruik van specifieke apparatuur) een tolerantie van 2% niet altijd toepasbaar is maar dat naar mate het aandeel van deze kosten in de verantwoording groter is de diepgang van de controle door de accountant groter wordt.

c. ingeval de subsidie strekt tot uitvoering van een project, kosten en opbrengsten aantoonbaar zijn gemaakt en in overeenstemming en vergelijkbaar zijn met de informatie verstrekt ten behoeve van de beschikking tot subsidieverlening, zoals het projectplan met bijbehorende projectbegroting. Daarbij geldt dat vastgesteld moet worden dat de prestatie aantoonbaar is geleverd maar dat niet beoordeeld wordt of het gewenste resultaat is bereikt;

d. de subsidieontvanger - ter voorkoming van dubbelfinanciering - opgave heeft gedaan van alle opbrengsten, waaronder subsidies (ook die van het subsidieverstrekking departement), waarmee het programma/de activiteit waarop de subsidie betrekking heeft, mede is gefinancierd;

e. ingeval de subsidieontvanger een aanbestedende dienst is, kosten aantoonbaar zijn gemaakt in overeenstemming met aanbestedingswet- en regelgeving. Voor de controle wordt de [Handleiding subsidiecontroles](#) van de SAC gehanteerd.

3. Betrouwbaarheid en materialiteit

Betrouwbaarheid betreft de mate van zekerheid. Materialiteit of tolerantie betreft de vereiste nauwkeurigheid die de accountant hierbij moet hanteren.

Bij zijn oordeelsvorming over de naleving van de subsidievoorwaarden streeft de accountant naar een redelijke mate van zekerheid. Indien dit begrip voor het gebruik van statistische technieken gekwantificeerd moet worden, wordt een betrouwbaarheid van 95 procent gehanteerd.

Een controleverklaring met een goedkeurende strekking impliceert dat, gegeven eerder genoemde betrouwbaarheid, de som van de afwijking en de onzekerheid niet groter is dan twee procent van het totaalbedrag aan subsidiabele kosten dat in de financiële verantwoording wordt verantwoord. De hierna vermelde materialiteitsgrenzen zijn in dit kader van toepassing voor de bepaling van de strekking van de af te geven controleverklaring.

Materialiteitstabel	Goedkeurende controleverklaring	Verklaring met beperking	Verklaring van oordeelonthouding/ Afkeurende verklaring
Fouten (afwijkingen) in de financiële verantwoording en onzekerheden in de controle	≤ 2%	> 2% en ≤ 4%	> 4%

4. Verslaglegging

De accountant legt de uitkomsten van de controle vast in een controleverklaring. Hiervoor wordt de meest actuele NBA-voorbeeldtekst als basis gehanteerd.

5. Reviewbeleid

De minister van Economische Zaken en Klimaat en de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit hebben als subsidieverstrekker altijd de mogelijkheid een review uit te voeren of te laten uitvoeren bij de accountant belast met het onderzoek naar de informatie opgenomen in de aanvraag tot subsidievaststelling, teneinde na te gaan of het onderzoek met inachtneming van de relevante regelgeving van de NBA en dit controleprotocol is uitgevoerd. Deze reviews komen niet in de plaats van andere controles dan wel reviews uitgevoerd door de Algemene Rekenkamer.

De accountant die belast is met het onderzoek en verantwoordelijk is voor het verstrekken van het accountantsproduct bij de aanvraag tot subsidievaststelling stemt er mee in dat de onderzoeksdossiers ten behoeve van bovengenoemde reviews integraal aan de reviewers ter inzage worden gegeven. Voorts zal de accountant, schriftelijk dan wel mondeling, alle gevraagde gegevens verstrekken die in het kader van voornoemde reviews worden opgevraagd. In dit kader wordt verwezen naar de bepalingen in [hoofdstuk 6, paragraaf 1, van de Comptabiliteitswet 2016](#).

Bijlage 2: Rapport van feitelijke bevindingen

Het rapport van feitelijke bevindingen bedoeld in de beschikking tot subsidieverlening wordt opgesteld in overeenstemming met de Nederlandse Standaard 4400N "Opdrachten tot het verrichten van overeengekomen specifieke werkzaamheden". In het rapport van feitelijke bevindingen rapporteert de accountant over de hieronder genoemde aspecten en aandachtspunten van de integrale kostensystematiek.

1. Beschrijving integrale kostensystematiek

Opzet systematiek

- 1.1 Welke kostendragers gebruikt de organisatie in de integrale kostensystematiek?
- 1.2 Hoe worden de indirecte kosten toegerekend aan de kostendragers?
- 1.3 Worden de jaarlijkse tarieven op basis van de integrale kostensystematiek voorcalculatorisch vastgesteld? *Als de subsidieontvanger jaarlijks vooraf de tarieven vaststelt, is aan het begin van het jaar duidelijk wat de tarieven van dat jaar zijn. Deze tarieven worden gehanteerd bij begroting en ook bij de vaststelling van projecten. Als de subsidieontvanger niet met voorcalculatorische tarieven werkt dan toelichten.*
- 1.4 Hoe worden de uitgangscijfers bepaald die voor de jaarlijkse berekening van de tarieven gebruikt worden?
- 1.5 Sinds wanneer wordt deze integrale kostensystematiek door de organisatie toegepast?
- 1.6 Is er een wijziging van de integrale kostensystematiek gepland en zo ja wanneer?

Over personeelskosten

- 1.7 Is het personeel ingedeeld in tariefgroepen? Zo ja, welke?
- 1.8 Hoe wordt het aantal direct productieve uren per voltijd werknemer berekend en wat is het aantal direct productieve uren per voltijd werknemer? Is dit aantal gelijk voor alle personen? Zo nee, licht toe.

Over machines en apparatuur

- 1.9 Zijn de kosten voor machines en apparatuur onderdeel van de integrale kostensystematiek? Zo ja, geldt dat voor alle machines en apparatuur of zijn er ook machines en apparaten die in projecten als aparte post worden begroot?

2. Basisvoorwaarden integrale kostensystematiek

- 2.1 De toerekeningssystematiek en -principes (verdeelsleutels en -mechanismen van indirecte kosten; normen voor percentages, etc.) worden in de hele organisatie stelselmatig toegepast.
- 2.2 Kosten worden op een bedrijfseconomische aanvaardbare en stelselmatige wijze aan kostendragers toegerekend. Deze toerekening is transparant en controleerbaar.

2.3 Specifieke indirecte kosten van bepaalde activiteiten worden niet toegerekend aan andere activiteiten. *Bijvoorbeeld: specifieke indirecte kosten van onderwijsactiviteiten worden niet toegerekend aan onderzoeksactiviteiten en specifieke indirecte kosten van de marketingafdeling worden niet toegerekend aan R&D activiteiten.*

2.4 Toerekenbare indirecte kosten worden evenredig omgeslagen over de activiteiten.

2.5 Directe kosten worden niet nogmaals meegenomen in de indirecte kosten.

2.6 In de systematiek zijn geen winstopslagen opgenomen¹

2.7 In de systematiek zijn geen toeslagen voor risico's opgenomen.

¹Winstopslagen bij transacties binnen een groep worden wel in aanmerking genomen, maar alleen voor zover het gebruikelijk is die winstopslagen ook bij soortgelijke transacties buiten de groep in rekening te brengen (art. 10, vijfde lid, van het Kaderbesluit nationale EZK- en LNV-subsidies).

3. Niet in de integrale kostensystematiek op te nemen kostencomponenten

3.1 Kosten van algemene research.¹

3.2 Kosten die al door de overheid of derden zijn of worden gefinancierd. *Bijvoorbeeld afschrijvingskosten van reeds gefinancierde gebouwen, installaties en apparatuur.*

3.3 Kosten die het gevolg zijn van buitensporige of roekeloze uitgaven.²

3.4 Kosten die door crediteuren in rekening worden gebracht bij te laat betalen.

3.5 Kosten van incurante voorraden.

3.6 Kosten van vaste activa als gevolg van leegstand buiten de normale bezetting.

3.7 Kosten van externe subsidie-adviseurs voor zover deze specifiek betrokken zijn bij de aanvraag van individuele projecten.

3.8 Voorzieningen en reserveringen voor verliezen en schulden³.

3.9 Alle indirecte belastingen, waaronder BTW, voor zover die kunnen worden teruggevorderd of verrekend.

3.10 Bemiddelingskosten, transactiekosten en provisies bij het afsluiten van leningen.

3.11 Bemiddelingskosten, transactiekosten en provisies bij het beleggen van geld.

3.12 Rentekosten, met uitzondering van rente voor gebouwen en technische installaties, mits toerekenbaar aan de subsidiabele activiteiten.

3.13 Rekenrente op met eigen vermogen gefinancierde activa⁴

3.14 Wisselkoersverliezen.

¹Onder algemene research valt basisonderzoek, waaronder het eerste geldstroom onderzoek van universiteiten. De directe kosten van algemene research mogen niet zonder meer deel uitmaken van de integrale kostensystematiek. De indirecte kosten die aan algemene research zijn verbonden kunnen wel deel uitmaken van de systematiek, mits deze kosten evenredig worden omgeslagen over alle activiteiten.

²Van *buitensporige uitgaven* is sprake als subsidie-ontvanger beduidend meer betaalt voor producten, diensten of personeel dan tegen de gangbare markttarieven, waardoor een vermijdbaar verlies wordt geleden of een vermijdbare hoge prijs wordt betaald. *Roekeloze uitgaven* betreft het onzorgvuldig omgaan met het selecteren van producten, diensten of personeel waardoor eveneens een vermijdbaar verlies wordt geleden of een vermijdbare hoge prijs wordt betaald.

³Deze uitsluiting betreft reserveringen en voorzieningen die niet rechtstreeks aan kosten voor normale bedrijfsuitoefening verbonden zijn. Overlopende activa en passiva zijn dus niet uitgesloten.

⁴Voor universiteiten geldt hier een uitzondering, voor zover activa van universiteiten beslag leggen op eigen vermogen en voor zover die activa toerekenbaar zijn aan de subsidiabele activiteiten. Als rekenrente moet dan de 10-jaars rente van de Bank Nederlandse Gemeenten per primo van een betreffend jaar gehanteerd worden.

Concept – Dit document is verzonden naar de Europese Commissie in verband met goedkeuring vanwege staatssteunaspecten. NEO NL¹ moet nog worden opgericht. Na goedkeuring van de Europese Commissie en na oprichting van NEO NL zal dit document worden gefinaliseerd.

CONCEPT KAPITAALSTORTINGSOVEREENKOMST

Partijen:

- I. **DE STAAT DER NEDERLANDEN**, waarvan de zetel is gevestigd te 's-Gravenhage, kantoorhoudende aan de Bezuidenhoutseweg 73 te (2594 AC) Den Haag, te dezen vertegenwoordigd door de minister van Klimaat en Groene Groei, hierna te noemen: "de Staat";

en

- II. **[NUCLEAIRE ENERGIE ORGANISATIE NEDERLAND B.V.]**, een besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid opgericht naar Nederlands recht, statutair gevestigd te [plaats] en kantoorhoudende aan [adres], ingeschreven in het handelsregister onder nummer [nummer], te dezen vertegenwoordigd door haar bestuurder [naam], hierna te noemen: "Vennootschap";

hierna ieder afzonderlijk ook te noemen "Partij" en tezamen "Partijen",

Overwegende dat:

- de Vennootschap op [datum] 2026 is opgericht;
- het aantal bij oprichting uitgegeven aandelen is vastgesteld op [PM];
- de Staat alle uitgegeven aandelen in het kapitaal van de Vennootschap ("Aandelen") houdt;
- de Staat de Aandelen volledig zal volstorten met in totaal een bedrag van EUR [45.000.000] (zegge: [vijfenvestig miljoen] euro), onder de voorwaarden als neergelegd in deze kapitaalstortingsovereenkomst ("Overeenkomst").

PARTIJEN KOMEN HET VOLGENDE OVEREEN:

Artikel 1 – Kapitaalstorting

1. De Staat zal de kapitaalstorting op de Aandelen van in totaal een bedrag van EUR [45.000.000] (zegge: [vijfenvestig miljoen] euro) (hierna: "Kapitaalstorting") overmaken aan de Vennootschap, nadat Partijen deze Overeenkomst beiden hebben ondertekend. De Vennootschap zal deze Kapitaalstorting aanvaarden.
2. De Staat heeft aan zijn verplichting tot volstorting van de Aandelen voldaan, zodra de Vennootschap de Kapitaalstorting door bijschrijving op haar bankrekening met nummer [nummer] heeft ontvangen.
3. De Vennootschap zal de Kapitaalstorting in de boeken van de Vennootschap opnemen als "Volstorting Aandelen".

Artikel 2 – Gebruik van Kapitaalstorting

¹ En/of dochteronderneming.

1. Partijen komen overeen dat de Vennootschap de Kapitaalstorting door de Staat uitsluitend zal aanwenden ter uitvoering van het in artikel [2.3] van de statuten van de Vennootschap omschreven doel, meer in het bijzonder voor uitvoering van voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van uiteindelijke bouw en exploitatie van twee kerncentrales.
2. Partijen komen overeen dat de Vennootschap in elk geval in overeenstemming met artikel 11 van de statuten van de Vennootschap en het deelnemingenbeleid de Staat informeert en aan de Staat rapporteert alsmede per kwartaal rapporteert over de aangegane financiële verplichtingen, over de uitgaven van de middelen van de Kapitaalstorting, en (bijstellingen van) de begroting. De verplichtingen en uitgaven worden gekoppeld aan voorgenoemde voorbereidende werkzaamheden.
3. Onverlet hetgeen in de statuten van de Vennootschap is bepaald, zal de Vennootschap de Staat betrekken bij bepaalde materiële besluiten zoals nader bepaald in het protocol dat de Vennootschap en de Staat in verband met deze Kapitaalstorting zullen aangegaan.

Artikel 3 – Overdracht aan een derde

1. De Staat mag zijn rechten en de rechtsverhouding onder deze Overeenkomst overdragen aan een derde of aan een andere vertegenwoordiger binnen de Staat, en de Vennootschap zal zonder voorbehoud haar medewerking verlenen indien de Staat zijn vorderingen of zijn rechtsverhouding tot de Vennootschap voortvloeiende uit deze Overeenkomst aan een derde wil overdragen.
2. De Vennootschap is niet gerechtigd rechten en verplichtingen uit hoofde van de Overeenkomst aan derden over te dragen.

Artikel 4 – Vernietiging en ontbinding

1. De Vennootschap doet, voor zover rechtens toegestaan, hierbij afstand van haar recht deze Overeenkomst (gedeeltelijk) te vernietigen of in rechte (gedeeltelijke) vernietiging van deze Overeenkomst te vorderen en/of (gedeeltelijk) te ontbinden of in rechte gedeeltelijk ontbinding van de Overeenkomst te vorderen op grond van de artikelen 6:228 BW en/of 6:265 BW of op enige andere grond, welke afstand de Staat hierbij aanvaardt.
2. Ingeval enige bepaling van deze Overeenkomst (gedeeltelijk) nietig, (gedeeltelijk) vernietigd of (gedeeltelijk) onverbindend is, blijven de overige bepalingen van deze Overeenkomst van kracht voor zover, gegeven de strekking en het doel van deze Overeenkomst, die overige bepalingen niet onlosmakelijk verbonden zijn met de nietige, vernietigde of onverbindende bepaling. Partijen zullen hun uiterste best doen om overeenstemming te bereiken over een nieuwe bepaling die, gegeven de strekking en het doel van deze Overeenkomst, zo weinig mogelijk afwijkt van de nietige, vernietigde of onverbindende bepaling van deze Overeenkomst.
3. Het niet of vertraagd uitoefenen van zijn rechten onder deze Overeenkomst door de Staat zal niet leiden tot het prijsgeven van die rechten, en het uitoefenen van enig recht onder deze Overeenkomst door de Staat zal niet in de weg staan aan het uitoefenen van enig ander recht onder deze Overeenkomst.

Artikel 5 – Wijziging

De Overeenkomst kan uitsluitend worden gewijzigd nadat beide Partijen schriftelijk met de wijziging hebben ingestemd. De wijziging en de verklaringen tot instemming worden in afschrift als bijlage aan deze Overeenkomst gehecht.

Artikel 6 – Toepasselijk recht en bevoegde rechter

1. Deze Overeenkomst (inclusief artikel 6.2) en elk geschil, procedure of vordering voortvloeiend uit of verband houdende met deze Overeenkomst worden beheerst door en uitgelegd in overeenstemming met Nederlands recht.
2. Alle geschillen die tussen Partijen ontstaan, naar aanleiding van deze Overeenkomst dan wel van nadere overeenkomsten en andere handelingen die samenhangen met deze Overeenkomst, zullen worden voorgelegd aan de bevoegde rechter te Den Haag.

Artikel 7 – Inwerkingtreding

Deze Overeenkomst treedt in werking onmiddellijk na ondertekening door de laatste van Partijen.

Artikel 8 – Counterparts

De Overeenkomst kan worden ondertekend door Partijen in verschillende exemplaren, die samengevoegd hetzelfde rechtsgevolg hebben alsof deze Overeenkomst is ondertekend door alle Partijen in één exemplaar.

* HANDTEKENINGENPAGINA VOLGT *

Aldus is overeengekomen en in tweevoud ondertekend:

Staat der Nederlanden

de minister van Klimaat en Groene Groei
Plaats:
Datum:

[Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V.]

Naam: [naam]
Titel: bestuurder
Plaats:
Datum:

Aan de Minister van Klimaat en Groene Groei

4/10/25

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**
Programmadirectie Kernenergie

Auteur

[Redacted]

TER BESLISSING

Datum
22 september 2025

Kenmerk

DGKE-PK / 101303116

RT 0000118039

Bijlage(n)

27

nota
TER BESLISSING

Voortgangsbrief nieuwbouw kernenergie,
oprichting beleidsdeelneming, SMR-strategie en
wijziging Kernenergiewet

Parafenroute

[Redacted signature lines]

Aanleiding

Op vier verschillende onderwerpen in relatie tot kernenergie is voortgang te melden aan de Eerste en Tweede Kamer:

- U stuurt periodiek voortgangsbrieven over de nieuwbouw van kerncentrales en in uw vorige voortgangsbrief heeft u toegezegd om na de zomer een nieuwe brief te sturen over de contouren van het Government Support Package (GSP);
- Als belangrijke vervolgstap om tot de bouw van nieuwe kerncentrales te komen is een oprichtingsvoorstel voor een beleidsdeelneming uitgewerkt, die opdrachtgever van de bouw en de *owner/operator* moet worden van de nieuw te bouwen kerncentrales;
- Als vervolg op de programma-aanpak voor SMR's uit maart 2024 en naar aanleiding van de motie Erkens en Bontenbal heeft het kabinet een SMR-strategie opgesteld; en;
- Zoals opgenomen in het Regeerprogramma van het kabinet Schoof is er een wetsvoorstel voor wijziging van de Kernenergiewet uitgewerkt ten behoeve van de juridische randvoorwaarden voor de bedrijfsduurverlenging van de bestaande kerncentrale in Borssele.

Geadviseerd besluit

U wordt geadviseerd om de volgende aanbiedingsformulieren voor agendering van de onderwerpen in de RFL van 14 en Ministerraad van 17 oktober te ondertekenen:

1. Aanbiedingsformulier Voortgangsbrief nieuwbouw kernenergie;
2. Aanbiedingsformulier Voorhang oprichting beleidsdeelneming;
3. Aanbiedingsformulier SMR-strategie;
4. Aanbiedingsformulier Wijzigingsvoorstel Kernenergiewet.

U wordt tevens geadviseerd om, onder voorbehoud van besluitvorming in de Ministerraad van 17 oktober, de volgende stukken te ondertekenen:

1. Brief aan beide Kamers met de titel Voortgangsbrief nieuwbouw kernenergie;
2. Brief aan beide Kamers over de SMR-strategie;
3. Memorie van Toelichting Kernenergiewet en Voorstel van Wet: Wijziging van de Kernenergiewet ten behoeve van bedrijfsduurverlenging van kerncentrale Borssele;
4. Brief aan beide Kamers over de oprichting van deelneming Nucleaire Energie Organisatie Nederland B.V. (NEO NL B.V.) ('voorhang').

Kenmerk
DGKE-PK / 101303116

Kernpunten

Voortgangsbrief nieuwbouw kernenergie

- In de voortgangsbrief van 16 mei 2025 kondigde u aan om na de zomer een brief te versturen over de nadere uitwerking van het GSP;
- In deze brief staat dat het kabinet het GSP verder uitwerkt met varianten die uitgaan van volledig publieke financiering, ter onderbouwing van deze keuze wordt het rapport 'Project split' van KPMG gepubliceerd;
- Als bijlage bij de brief wordt het TNO-rapport 'Systeemkostenanalyse kernenergie' gepubliceerd, waarin op basis van verschillende scenario's voor het energiesysteem in 2050 de systeemkosten zijn geanalyseerd;
- Met de brief wordt daarnaast de milieupactanalyse 'Kernenergie in de mix' van Pondera en CE Delft gepubliceerd;
- Ten aanzien van de inkoopprocedure worden in de brief op hoofdlijnen de fasering en de samenhang met andere werksporen toegelicht;
- In de brief geeft u een appreciatie van het tweede advies van de gebiedsverbinder kernenergie in Zeeland en licht u de voortgang op het traject om te komen tot een Rijk-Regiopakket toe.
- U kondigt een volgende brief aan waarin de voortgang op de inkoopprocedure, de oprichting van beleidsdeelneming NEO NL, het staatssteuntraject bij de Europese Commissie en de onderzoeken ter voorbereiding van de voorkeursbeslissing voor de locatie centraal staan.

Oprichting beleidsdeelneming kernenergie

- Er is een bedrijf nodig dat opdrachtgever van de bouw is en 'Owner/Operator' van de kerncentrales wordt. Dit wordt de 100% beleidsdeelneming NEO NL B.V.
- Op 16 juli hebt u de Algemene Rekenkamer (ARK) over de plannen geïnformeerd. De ARK heeft in haar reactie aandachtspunten meegegeven, waarop wordt gereageerd in de bijlage van de Kamerbrief.
- De volgende wettelijk voorgeschreven stap in de oprichting is het voorhangen aan beide Kamers. Ten opzichte van de conceptbrief die u eerder hebt geaccordeerd is uw reactie op de brief van de Algemene Rekenkamer toegevoegd.
- De brief is zonder commentaar door de ACKE geaccordeerd.
- Om het voorstel over de oprichting goed toe te lichten gaat er een pakket bijlagen mee naar beide Kamers:
 - Governanceplan
 - Concept Statuten
 - Reactie van de Algemene Rekenkamer
 - Vier financieringsdocumenten:

- Concept Kapitaalstortingsovereenkomst
 - Concept-Subsidieaanvraag van NEO NL B.V.
 - Concept Subsidiebeschikking
 - Concept Leningsovereenkomst.
- De financieringsdocumenten worden ter notificatie van staatssteun bij de Europese Commissie ingediend. We verwachten goedkeuring eind 2025.
 - NEO NL B.V. is binnen het ministerie in opbouw en zal na oprichting (streven februari 2026) als zelfstandige rechtspersoon verder gaan.

SMR-strategie

- Begin september heeft u akkoord gegeven op de SMR-strategie, die richting geeft op 1) de verdeling van bevoegd gezag (<500 MW provincies); 2) ruimtelijk beleid (aansluiten bij bestaande eisen en gezamenlijk verder uitwerken); 3) financiering en ondersteuning (onderzoeken instrument tot 20 miljoen voor initiatieven, en ondersteuning voor medeoverheden in overstemming met wet- en regelgeving, waaronder staatssteunregels). Daarnaast wordt er verder gegaan met het versterken van het nucleaire ecosysteem.
- De gewenste verdeling van de besluitvorming kan wettelijk worden geborgd door SMR's toe te voegen aan de energieprojecten waarvoor op grond van de Energiewet een provinciaal of nationaal projectbesluit moet worden genomen. Hiervoor is een nog nader uit te werken wetswijziging noodzakelijk.
- Aan het voorstel bevoegd gezag is toegevoegd dat het kabinet wil dat bij een eerste realisatie van een SMR-project in Nederland de Rijksoverheid de regie neemt, ongeacht grootte of toepassing, door het nemen van een projectbesluit.
- De strategie is interbestuurlijk afgestemd met de Unie van Waterschappen, NetbeheerNL, VNG, IPO. Interdepartementaal is het afgestemd met VRO, IenW/ANVS, Financiën.

Wijziging Kernenergiewet

- Met het wetsvoorstel krijgt de vergunninghouder van de kerncentrale Borssele de mogelijkheid om een aanvraag te doen bij de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (hierna: ANVS) voor de vergunning om het vrijmaken van kernenergie in de kerncentrale Borssele voort te kunnen zetten na 2033. Ook maakt deze wetswijziging het voor de ANVS mogelijk om een eventuele aanvraag in behandeling te nemen.

Toelichting

Wijziging Kernenergiewet

- Op 27 augustus jl. heeft de Raad van State advies uitgebracht over de Wijziging van de Kernenergiewet ten behoeve van bedrijfsduurverlenging van kerncentrale Borssele.
- De Raad heeft één opmerking over de memorie van toelichting en adviseert daarmee rekening te houden voordat het wetsvoorstel bij de Tweede Kamer wordt ingediend (een zogenoemd dictum b).
- De opmerking ziet op het convenant Kerncentrale Borssele en adviseert om in de toelichting duidelijkheid te bieden over aanpassing van het convenant en over het aan de KCB na 2033 te stellen veiligheidsniveau.

- De opmerking is verwerkt in de memorie van toelichting en het nader rapport is overeenkomstig opgesteld. Gezien de aard van het advies, zijn er geen grote wijzigingen.
- In de ACKE van 26 september jl. zijn er geen opmerkingen over het wetsvoorstel gemaakt.
- De stukken zijn door Staatssecretaris van IenW geaccordeerd om mede namens hem de stukken te agenderen in de RFL, de MR en vervolgens aanbidding aan de Tweede Kamer. Dit vanwege zijn verantwoordelijkheid voor nucleaire veiligheid.

